032:3M968:11 F4

PADMINI & BHIMA SIMHA'S DAUGHTER

CHINNAMMALU AMMA

032.3M968.11
F4

MUL
041938

MADRAS UNIVERSITY LIBRARY

Call Numbe

Accession Number

Available for loan from

This hould be returned on or before
thst marked below.

23 JUN 1958

28 MAY 1962

Padmani & Bhima Sinha 50

പത്മിനിയും ഭീമസിംഹന്റെ പുത്രിയും.

ചരിത്രസംബന്ധമായ രണ്ടു ചെറിയ കഥകൾ.

ഗ്രന്ഥകർത്രി

വെങ്ങാലിൽ കെ. ശിന്നമ്മാള അമ്മ.

V.K. Chinnammalu Amma

പ്രസാധകൻ

ടി. കേളപ്പൻ നായർ.

നാലാം പതിപ്പ്

4th Ed.

All rights reserved.

തൃശിവപേരൂർ

ഭാരതവിലാസം അച്ചുകൂടത്തിൽ അച്ചടിച്ചു.

1924.

Price 6 annas.] [വില 6-ണ.

41938
032 : 3 M968 v.11
F4

അവതാരിക.

"പത്മിനി," "ഭീമസിംഹന്റെ പുത്രി" എന്ന കഥകൾ അടങ്ങിയ ഈ ചെറുപുസ്തകം വായിച്ചു, അവതാരികയുടെ നിലയിൽ ഒരഭിപ്രായം എഴുതി, പുസ്തകത്തെ പൊതുജനങ്ങളുടെ ദൃഷ്ടിയിൽ പെടുത്തേണമെന്നുള്ള ആവശ്യത്തോടുകൂടി, എന്റെ ഒരു പഴയ സ്നേഹിതനും സബ്രഹ്മചാരിയും ആയ ഗ്രന്ഥകർത്രിയുടെ അച്ഛൻ മൈക്കേട്ട് വക്കീൽ മ_രാ_രാ. കെ. കൃഷ്ണക്കുറുപ്പവർകൾ എനിക്ക് അയച്ചു തന്നു. പുസ്തകം കിട്ടിയ സമയത്തു എനിക്ക് അല്പം സൗകര്യക്കേടായിരുന്നതിനാൽ ഉടനെ വായിച്ചു ഒരു അവതാരിക എഴുതുവാൻ സാധിച്ചില്ല. സൌകര്യത്തിൽ കഥകൾ രണ്ടും വായിച്ചു തീർന്നപ്പോൾ ഈ കൃതികളെ പറ്റി എന്തെങ്കിലും എന്നെക്കൊണ്ട് കഴിയുംപ്രകാരം എഴുതേണമെന്നുള്ള അത്യാഗ്രഹം ജനിച്ചു.

ആ അത്യാഗ്രഹത്തിനുള്ള കാരണം എന്റെ നാട്ടുകാരത്തിയായ ഒരു യുവതി ഇത്ര നല്ലതായ ഒരു പുസ്തകം എഴുതി ഉണ്ടാക്കി എന്നുള്ള സന്തോഷം തന്നെയാണ്. ഞാൻ ഈ പുസ്തകത്തെ പറ്റി ഗുണം പറയുന്നത് ഒട്ടും തന്നെ അധികമായിട്ടില്ല എന്ന് പുസ്തകം സൂക്ഷ്മത്തോടുകൂടെ വായിക്കുന്നവർ സംശയംകൂടാതെ സമ്മതിക്കുമെന്നാണ് തോന്നുന്നത്.

"പത്മിനി" ബങ്കാളത്തിൽ നടന്നതായി വർണ്ണിക്കപ്പെട്ട ഒരു കഥയാണ്. പൂർവ്വകാലങ്ങളിൽ ബങ്കാളത്തും വടക്കെ ഇന്ത്യയിൽ മറ്റു ചിലേടത്തും "സതി" ഉടനടിയേറ്റം നടപ്പുണ്ടായിരുന്നു. അക്ബർ ചക്രവർത്തിയുടെ കാലത്ത് ഇതിനെ നിർത്തൽ ചെയ്യുവാൻ ശ്രമിച്ചു എങ്കിലും, അതു തീരെ നിന്നിട്ടുണ്ടായിരുന്നില്ല. പിന്നെ ഇന്ത്യയിൽ ബ്രിട്ടീഷ് ഭരണം തുടങ്ങി കുറച്ചുകാലം കഴിഞ്ഞ

മാണ് അതു തീരെ നിഷ്ക്രിയത്വം എങ്കിലും, ജനങ്ങളിൽ പൊതുവെ ചിലരിൽ ആ ക്രൂരകർമ്മത്തിലുള്ള വിശ്വാസം, അല്പം ബാക്കിനില്ക്കുന്നുണ്ടെന്നുള്ളത്, അല്പകാലത്തിനുള്ളിൽ ബങ്കാളത്തു നടന്ന ഒരു സംഭവത്തിൽനിന്നു തെളിവാകുന്നുണ്ട്. അതുകൊണ്ട് ഈ കഥയുടെ കാലം 1856-നു ശേഷമാക്കിയതിന്മേൽ തെറ്റുപറയുവാൻ കാരണമില്ലെന്നാണ് എനിക്കു തോന്നുന്നത്. പത്മിനി ബങ്കാളത്തിലെ ഒരു ബ്രാഹ്മണബാലികയാണ്. അവർക്കു പത്തു വയസ്സു പ്രായമായപ്പോൾ അവളുടെ ഭർത്താവു മരിച്ചു. ബങ്കാളത്തിലെ അക്കാലത്തെ നടപടിക്കനുസരിച്ച് പത്മിനിയെ അവളുടെ ഭർത്താവിന്റെ ശവത്തോടുകൂടി ദഹിപ്പിക്കുവാൻ അവളുടെ ബന്ധുക്കളും വൈദികന്മാരും ശ്രമിച്ചു. ആ സമയത്ത് ഇംഗ്ലീഷ്കാരുടെ പട്ടാളത്തിൽ ഉദ്യോഗസ്ഥനായ ചിത്രനാഥൻ എന്നു പേരായ ഒരു ബ്രാഹ്മണയുവാവ് ശ്മശാനത്തിൽ വെച്ചു, ആ ക്രൂരകൃത്യത്തെ മുടക്കി പത്മിനിയെ രക്ഷപ്പെടുത്തി അവളെ തന്റെ ഗൃഹത്തിൽ കൊണ്ടുപോയി താമസിപ്പിച്ചു. കാലക്രമംകൊണ്ട് പത്മിനിക്ക് ചിത്രനാഥനിലും ചിത്രനാഥന് പത്മിനിയിലും അനുരാഗം ജനിച്ചു. പത്മിനി ഒരു വിധവയായതുകൊണ്ട് ഈ അനുരാഗം പാപത്തിനു ഹേതുവായി തീരുമെന്നു കരുതി പത്മിനി ഏകാകിനിയായി അർദ്ധരാത്രിയിൽ ചിത്രനാഥന്റെ ഗൃഹത്തിൽനിന്നു പോയി. പോകുംവഴിക്ക് അവൾ കുലപാതകന്മാരുടെ കൂട്ടായ്മക്കുവച്ചുകാരുമായ തഗ്ഗികളുടെ കയ്യിൽ പെട്ടു. തഗ്ഗികളുടെ കയ്യിൽനിന്നു അവളെ രണ്ടു യൂറോപ്യൻ ഉദ്യോഗസ്ഥന്മാർ രക്ഷപ്പെടുത്തി. ഈശ്വരചന്ദ്രവിദ്യാസാഗരന്റെ വക്കൽ ഏല്പിച്ചു. വിധവാവിവാഹത്തിന്നു നിയമമുണ്ടാക്കിച്ചതും ഇന്ത്യയിൽ ഒന്നാമതായി വിധവാവിവാഹം നടത്തിച്ചതും ഈ പുണ്യവാനാണ്. പത്മിനിയുടെ ചരിത്രം മുഴുവനും ഇദ്ദേഹം മനസ്സിലാക്കി പത്മിനിയെ ചിത്രനാഥനെക്കൊണ്ടു വിവാഹം ചെയ്യിപ്പിച്ചു. ഇതാണ് കഥയുടെ ചുരുക്കം. കഥയിൽ അസംഭാവ്യങ്ങളായൊന്നും ഇല്ല; എന്നു മാത്രമല്ല, യഥാർത്ഥമായി നടന്ന ഒരു സംഭവമാണെന്ന് വായനക്കാർക്ക് തോന്നുകയും ചെയ്യും.

പുസ്തകം നല്ല മലയാളത്തിൽ എഴുതിയിരിക്കുന്നു എ
തിൽ ഞാൻ ഒട്ടും തന്നെ മടിക്കുന്നില്ല.

"ഭീമസിംഹന്റെ പുത്രി" എന്ന രണ്ടാമത്തെ കഥ, അക്ബർ ചക്രവർത്തി രാജസ്ഥാനത്തെ ആക്രമിച്ച കാലത്ത് നടന്നതായിട്ടാണ് വിവരിച്ചിട്ടുള്ളത്. രാജസ്ഥാനത്തിലെ രാജപുത്രരാജാക്കന്മാരുടെ ശൌര്യവും, അവരുടെ സ്ത്രീകളുടെ ചാരിത്രശുദ്ധിയും, അക്ബർ ചക്രവർത്തിയുടെ ഗുണങ്ങളും ഈ കഥയിൽ വേണ്ടുവാളം വെളിവാക്കീട്ടുണ്ട്. പദ്മിനിയിൽ വിവരിച്ചതുപോലെയുള്ള വലിയ കാര്യങ്ങൾ ഇതിൽ വിവരിച്ചിട്ടില്ലെങ്കിലും കഥ വളരെ രസമുള്ളതു തന്നെയാണ്.

•

ഈ കഥാരചന ഗ്രന്ഥകർത്രിയുടെ ഒന്നാമത്തെ ഉദ്യമമാണ്. ഈ ഒന്നാമത്തെ ഉദ്യമം തന്നെ ഇത്ര നന്നായിട്ടുള്ള അവസ്ഥക്ക്, മേലിൽ ഉണ്ടാവാവുന്ന പരിശ്രമംകൊണ്ട് എത്രത്തോളം യോഗ്യത സിദ്ധിക്കാമെന്നുള്ളത്, പുസ്തകങ്ങൾ വായിച്ച പരിചയമുള്ളവർക്ക് ഊഹിച്ചറിയാവുന്നതാണ്. വിദ്യാഭ്യാസം സാമാന്യത്തിലധികം ലഭിച്ച പുരുഷന്മാരിൽ പലരും, സഭാഷയിൽ പുസ്തകങ്ങൾ നിർമ്മിക്കുന്ന കാര്യത്തിൽ വേണ്ടത്ര വണ്ണം യോഗ്യതയില്ലാത്തവരായി കാണുന്ന ഇക്കാലത്ത്, പെരുപ്പക്കാരിയായ ഒരു സ്ത്രീ, വായിച്ചു രസിക്കത്തക്കതായ ഒരു പുസ്തകം ഉണ്ടാക്കിയെന്നുള്ള സംഗതി, സ്ത്രീവിദ്യാഭ്യാസം കൊണ്ടുണ്ടാകുന്ന ഗുണത്തെ പ്രത്യേകം വെളിപ്പെടുത്തുന്നുണ്ട്. സ്ത്രീകളെ "അബല" മാരെന്ന് സാധാരണയായി വിളിച്ചുവരാറുണ്ടെങ്കിലും ബുദ്ധിയുടെ കാര്യത്തിൽ സ്ത്രീകളും പുരുഷന്മാരും തമ്മിൽ വളരെ വ്യത്യാസമുണ്ടെന്നു പറയുവാൻ പാടില്ല. പുരുഷന്മാർക്ക് കൊടുക്കുന്നതുപോലെയുള്ള വിദ്യാഭ്യാസം സ്ത്രീകൾക്കും ഉണ്ടാക്കുന്നതായാൽ, അവരും പുരുഷന്മാരെ പോലെതന്നെ ബുദ്ധിശക്തിയുള്ളവരായി തീരും എന്നുള്ളതിന്ന് ഈ പുസ്തകവും പുസ്തകകർത്രിയും ദൃഷ്ടാന്തമാണ്. ഇത്രമാത്രം പ്രസ്താവനയോട് കൂടി ഈ പുസ്തകത്തെ വിദ്വാന്മാരായ മലയാളികളുടെ അഭിപ്രായത്തിന്നാ

...അവർ ഇതിനെ സന്തോഷപൂർവ്വം സ്വീകരിക്കുമെന്നും ...പ്രസിക്കുന്നു.

കോഴിക്കോട്, 1913 ആഗസ്റ്റ് 10-ാംനു- } സി. കുഞ്ഞിരാമൻമേനോൻ, ബി. എ.
കേരളപത്രികാ പത്രാധിപർ.

UNIVERSITY LIBRARY
18 NOV 1952
MADRAS

ഒന്നാം പതിപ്പിന്റെ

മുഖവുര

വിശ്വവിശ്രുതനായ "സർ വാൾട്ടർ സ്കോട്ട്" എന്ന ഇംഗ്ലീഷ് ഗ്രന്ഥകർത്താവിന്റെ ഗ്രന്ഥങ്ങൾ വായിച്ചു രസം അനുഭവിക്കാത്തവർ ഇംഗ്ലീഷ്ഭാഷയുടെ സാമാന്യമായ ഒരറിവുള്ളവരിൽ വല്ലവരുമുണ്ടോ എന്നു കയ്യും സംശയമാണ്. ചരിത്രപ്രസിദ്ധമായ ഒരു സംഭവത്തെ അടിസ്ഥാനപ്പെടുത്തി ആ സംഭവം നടന്ന കാലത്തുണ്ടായതായി വർണ്ണിക്കപ്പെടുന്നതും "Historical Novels" എന്നു പേർ പറഞ്ഞു വരുന്നതും ആയ കഥകളാണ് സ്കോട്ടിന്റെ സാമാന്യം എല്ലാ ഗദ്യരീതിയിലുള്ള ഗ്രന്ഥങ്ങൾക്കും വിഷയം. ഈ സമ്പ്രദായത്തെത്തന്നെയാണ് "ഭീമസിംഹന്റെ പുത്രി" "പദ്മിനി" എന്നീ രണ്ടു കഥകളിലും ഞാൻ സ്വീകരിച്ചിട്ടുള്ളതു. കഥയുടെ വലിപ്പംകൊണ്ടോ, ഭാഷയുടെ സ്ഫുടതകൊണ്ടോ, കഥാരചനയുടെ ഭംഗികൊണ്ടോ, വേറെ വല്ല ഗുണങ്ങളെക്കൊണ്ടോ ആ മഹാന്റെ ഗ്രന്ഥങ്ങളെ അനുകരിപ്പാൻ പോലുള്ള യോഗ്യത "ഭീമസിംഹന്റെ പുത്രിക്കും പദ്മിനിക്കും" ഉണ്ടെന്നുള്ള ധാരണ ഗ്രന്ഥകർത്രിക്കു തന്നെ ആക്ഷേപംപോലുമില്ല. ഈ സ്വഭാവത്തിലുള്ള കഥകളിൽ എനിക്കു താല്പര്യം ജനിപ്പിച്ചതും തൻമൂലം അറിവിനും ശക്തിക്കും അനുസരിച്ചു അതേ സമ്പ്രദായത്തിൽ ഒരു പുസ്തകം എഴുതുവാൻ എന്നെ ഉത്സാഹിപ്പിച്ചതും ആ പ്രസിദ്ധന്റെ ഗ്രന്ഥങ്ങളാണെന്ന ഏകസംഗതി മാത്രമേ എന്റെ ഈ ആദ്യകൃതിക്കും അദ്ദേഹത്തിന്റെ വിശിഷ്ടഗ്രന്ഥങ്ങൾക്കും തമ്മിൽ ഒരു ബന്ധമുള്ളൂ.

"ഭീമസിംഹന്റെ പുത്രി"യിലെ സംഭവങ്ങൾ മുഗൾ ചക്രവർത്തികളിൽ വെച്ചു പ്രസിദ്ധനും യോഗ്യനുമായ അക്ബർ ചക്രവർത്തി രാജസ്ഥാനത്തെ ആക്രമിച്ച കാലത്തു നടന്നതായി

ട്ടാണ് വിവരിച്ചിട്ടുള്ളത്. ഈ കഥ "മംഗളോദയ"ത്തിൽ പ്രസിദ്ധം ചെയ്തതാണ്.

പത്മിനി" ഡൽഹൌസി പ്രഭു ഇന്ത്യയിൽ ഭരണാധിപനായിരിക്കുന്ന കാലത്തു സംഭവിച്ചതായി വർണ്ണിക്കപ്പെട്ട ഒരു കഥയാണ്. അദ്ദേഹത്തിന്റെ മുൻഗാമിയായ ബെൻടിംക്ക് പ്രഭു(Lord William Bentinck)വിന്റെ കാലത്തു തന്നെ ഉടനടിയോ ഏറെ താമസിയാതെയോ വിരോധിക്കപ്പെട്ടതു ചരിത്രപ്രസിദ്ധമായ സംഗതിയായിരിക്കെ ഡൽഹൌസി പ്രഭു (Lord Delhousie) വിന്റെ കാലത്തു ഒരു ഉന്തടിയാചാരം നടന്നതായി പ്രസ്താവിച്ച കാര്യത്തിൽ വായനക്കാർ അത്ഭുതപ്പെട്ടേക്കാം. കഥയിലെ ഒരു പ്രധാനപാത്രമായ ഈശ്വരചന്ദ്രവിദ്യാസാഗരന്റെ ജീവിതകാലം 1820 മുതൽ 1891 വരെയാണ്. ബെൻടിംക്ക് പ്രഭുവിന്റെ കാലത്തു അതായത് 1835 നോ അതിനു അല്പവർഷങ്ങൾക്കു മുമ്പോ നടന്നതായി പ്രസ്താവിക്കുന്ന ഒരു കഥയിൽ അക്കാലത്തു പതിനഞ്ചു വയസ്സുമാത്രം പ്രായം ചെന്ന കൽക്കത്ത സംസ്കൃതകോളേജിൽ പഠിച്ച അരിഷ്ടതകളും ദാരിദ്ര്യവും സഹിച്ചു വിദ്യാഭ്യാസം ചെയ്യുന്ന ഈശ്വരചന്ദ്രനെ കഥാപാത്രമാക്കുന്നതു യുക്തമല്ലല്ലോ. ഇതിനും പുറമെ 1856-ൽ ആണ് വിധവകളുടെ പുനർവിവാഹത്തിനു ഇംഗ്ലീഷ് ഭരണാധികാരികൾ അനുവദിച്ചതു. അതുകൊണ്ടു 1856-നു മുമ്പായി ഒരു വിധവയുടെ പുനർവിവാഹം നടന്നതായി പ്രസ്താവിക്കുന്നതും ഭംഗിയില്ല. ഈ സംഗതികളെക്കൊണ്ടാണ് കഥയിലെ സംഭവങ്ങൾ ഡൽഹൌസിയുടെ കാലത്തു നടന്നതായി ഞാൻ പ്രസ്താവിച്ചതു.

ബെൻടിംക്ക് പ്രഭുവിനും പിൻകാലങ്ങളിൽ ഒരു ഉടനടിയോചാരം ഇന്ത്യയിൽ തീരെ അസംഭാവ്യമായിരുന്നുവെങ്കിൽ മുൻപറഞ്ഞ ന്യായങ്ങളെ അടിസ്ഥാനപ്പെടുത്തി ഈ ക്രൂരകൃത്യത്തിന്റെ വിവരണത്തോടുകൂടി ഒരു കഥ ആരംഭിച്ചതു അനുചിതം തന്നെയാണ് എന്നാൽ(Lord William Bentinck)ന്റെ ഭരണാധിപത്യത്തിനു ശേഷവും ഇന്ത്യയിൽ അപൂർവ്വം ചില സന്ദർഭങ്ങ

ളിൽ ഈ കൃത്യം ഗവൺമേണ്ടു കല്പനക്കു വിരോധമായി ആചരിച്ചു പോന്നിരുന്നു. 1905-ൽ ബീഹാറിൽ വെച്ചു ഇങ്ങിനെ ഒരു സംക്ഷോഭം ഉണ്ടാവുകയും ബ്രിട്ടീഷ് ഗവൺമേണ്ടു പ്രവേശിച്ചു അതു നിർത്തൽ ചെയ്യുകയും ഉണ്ടായിട്ടുണ്ട്.

ഉടനടിയിറത്തെപ്പറ്റി പ്രസ്താവിച്ചതു തഗ്ഗികളുടെ ആക്രമങ്ങൾക്കും ബാധകമാണ്. 1879-ൽ മുന്നൂറിൽ അധികം തഗ്ഗികൾ തങ്ങളുടെ ക്രൂരവൃത്തിയെ ഇന്ത്യയിൽ പല സ്ഥലങ്ങളിലുമായി ആചരിച്ചിരുന്നുവെന്നു ഗവൺമേണ്ടിനു അറിവുള്ള സംഗതിയാണ്.

എൻറെ ഈ ആദ്യഗ്രന്ഥത്തിനു പലേ ന്യൂനതകളും ഉണ്ടെന്നു എനിക്കു തന്നെ ബോദ്ധ്യമുള്ള സംഗതിയാണ്. അതെല്ലാം ക്ഷമിച്ചു എൻറെ സ്വദേശികളായ കേരളീയർ ഈ പ്രഥമോദ്യമത്തെ അഭിനന്ദിക്കുന്നുവെങ്കിൽ എൻറെ പ്രയത്നം വൃഥാവിലായില്ലെന്നു മാത്രം പ്രസ്താവിച്ചു ഈ മുഖവുര അവസാനിപ്പിക്കുന്നു.

ഗ്രന്ഥകർത്താവ്.

രണ്ടാംപതിപ്പിന്റെ

മുഖവുര.

"പത്മിനിയും ഭീമസിംഹത്തിന്റെ പുത്രിയും" എന്ന ഈ പുസ്തകത്തെ മദ്രാസ് സർവ്വകലാശാലക്കാർ ഒരു പാഠ്യപുസ്തകമായി സ്വീകരിച്ചതുകൊണ്ടും ഒന്നാംപതിപ്പിന്റെ പ്രതികൾ മുഴുവനും വിറ്റ തീർന്നുപോയതിനാലും ഇത്രവേഗം ഈ പുസ്തകം രണ്ടാംപതിപ്പിൽ പ്രവേശിപ്പാൻ സംഗതി വന്നിരിക്കുന്നു. ഇങ്ങിനെ മലയാളികൾ പൊതുവിൽ തൃപ്തിയോടു കൂടി അംഗീകരിക്കുന്നതിനു ഒരു ഭാഗ്യം ഈ പുസ്തകത്തിനു സിദ്ധിച്ചതിൽ ഗ്രന്ഥകർത്താവിനു അസാമാന്യമായ കൃതാർത്ഥതയുണ്ട്.

ഒന്നാംപതിപ്പിൽ ഉണ്ടായിരുന്ന ചില അച്ചടിപ്പിഴകൾ തീക്കയും അപൂർവ്വം ചില സ്ഥലങ്ങളിൽ മാത്രം വാചകങ്ങൾക്കു അല്പമായ മാറ്റം വരുത്തുകയും ചെയ്തതല്ലാതെ വലുതായ ഭേദഗതികളൊന്നും ഇതിൽ ചെയ്തിട്ടില്ല.

ഈ പുസ്തകത്തെ സംബന്ധിച്ച എല്ലാ അവകാശങ്ങളും ഞാൻ ഇതിന്റെ പ്രസാധകനായ, ടി. കേളപ്പൻ നായരവർകൾക്കു സമ്മതിച്ചു കൊടുത്തിരിക്കുന്നു.

ഗ്രന്ഥകർത്താവ്.

പത്മിനി.

മദ്ധ്യാഹ്നം; ആകാശത്തിൽ അഗ്നിഗോളം പോലെ തേജോമയമായി ജ്വലിച്ചുകൊണ്ടിരിക്കുന്ന ആദിത്യന്റെ രശ്മി തട്ടി പ്രകാശിക്കുന്ന വായുമണ്ഡലത്തെ നോക്കുന്നതുകൂടി അസാദ്ധ്യം. ഗംഗാനദിയുടെ തീരത്തു വിലപാദ്രിഘട്ടം എന്ന സ്ഥലത്തു വലുതായ ജനസംഘം കൂടിയിരിക്കുന്നു. ശവസംസ്കാരത്തിന്നു എത്തിച്ചേർന്നവരാണെന്നു ഊഹിക്കാം. ഒരു ചിതകൂട്ടി അതിന്റെ മേൽ ദഹിപ്പിപ്പാനായി ഏകദേശം പതിനെട്ടു വയസ്സു പ്രായമെന്നു തോന്നുന്ന ഒരു ബ്രാഹ്മണയുവാവിന്റെ മൃതശരീരം കിടത്തിയിരിക്കുന്നു. സമീപത്തിൽ കളിച്ചു ശുഭ്രവസ്ത്രങ്ങൾ ധരിച്ചു ഭസ്മചന്ദനാദിലേപനങ്ങളോടുകൂടി അഗ്നിയും മറവും എടുത്തുകൊണ്ടും വേശേബ്ദങ്ങളെ ഉച്ചരിച്ചുകൊണ്ടും വൈദികന്മാരായ ബ്രാഹ്മണർ നില്ക്കുന്നുണ്ടു്. പ്രേതത്തിന്റെ കുല്ലലായി വിശേഷമായ വസ്ത്രാഭരണങ്ങൾ ധരിച്ചു കഴിച്ചു പത്തുവയസ്സു പ്രായമെന്നു തോന്നുന്ന ഒരു ബാലിക അശ്രുക്കൾ നിറഞ്ഞിട്ടുള്ള നേത്രങ്ങളെക്കൊണ്ടു പുരോഹിതന്മാരുടെ മുഖത്തു ദയനീയമാംവണ്ണം നോക്കിക്കൊണ്ടു നില്ക്കുന്നു. തന്റെ മുമ്പിൽ മൃതനായിക്കിടക്കുന്ന യുവാവു തന്നെ അഞ്ചാമത്തെ വയസ്സിൽ പാണിഗ്രഹണം ചെയ്ത ഭർത്താവാണെന്നു അന്യന്മാർ പറഞ്ഞറിവല്ലാതെ കേവലം ശൈശവാവസ്ഥയിൽ ഇരിക്കുന്ന ഈ വർഗ്ഗക്കു ഈ യുവാവിന്റെ നേരെ എന്തൻരുഗമാണ് ഉണ്ടാവാനുള്ളതു്? വിവാഹം കഴിച്ച ദിവസം അദ്ദേഹത്തെ കണ്ടതു അവർക്കു ഓർമ്മയില്ല. നിർദ്ദയന്മാരായ ശത്രുക്കളുടെ കൈയിൽ നിന്നു മാനഹാനിയെ ഭയപ്പെട്ട അനുരാഗപാത്രങ്ങളായ ഭർത്താക്കന്മാരുടെ ഒന്നിച്ചു ജീവത്യാഗം ചെയ്ത ധീരസ്ത്രീരത്നങ്ങൾ ഭാരതവർഷത്തിൽ ഇതിനു മുമ്പു പലപ്പോഴും ഉണ്ടായിട്ടുണ്ടു്. എന്നാൽ തനിക്കു കേവലം അപരിചിതനായ ഈ യുവാവിനെ താൻ പ്രകാരം വി

ചാരിച്ച അദ്ദേഹത്തെ ദഹിപ്പിക്കുന്ന അഗ്നിയിൽ ചാടി ആത്മ
ഹത്യ ചെയ്യുവാൻ ഈ ബാലികക്ക സാദ്ധ്യമാണോ? അപ്രകാരം
ചെയ്യുന്നതു തന്റെ ഉൽകൃഷ്ടകൃത്യമാണെന്നു വിശ്വസിച്ച അതി
ന്നായി തന്നെ നിർബ്ബന്ധിക്കുന്ന ഇവരെ ഭയത്തോടും വ്യസനത്തോ
ടും കൂടി ഈ കുട്ടി നോക്കി വിലപിച്ചുകൊണ്ടിരിക്കുന്നതിൽ അത്ഭു
തമെന്താണ്? പ്രപഞ്ചം മിഥ്യയെന്നും, മരണം ജനനത്തിന്റെ
പര്യായശബ്ദമെന്നും, സംസാരം എത്രയോ നിസ്സാരമെന്നും അറിയു
ന്ന അദ്ധ്യാത്മജ്ഞാനികൾക്കുപോലും ജീവത്യാഗം സാദ്ധ്യമാണോ?
യൌവനകാലത്തിൽ അതിശയിക്കത്തക്ക രൂപലാവണ്യത്തിന്റെ
ദേവിസൂചകത്തോടു കൂടിയതും അതികോമളവും മൃദുലവും ആയ
ദേഹത്തെ അഗ്നിക്ക ബലിയായർപ്പിക്കേണമെന്നു നിർബ്ബന്ധിക്ക
ുന്ന ഈ വൈദികബ്രാഹ്മണശ്രേഷ്ഠന്മാരിൽ ഒരുവനെങ്കിലും ആ
കത്തുന്ന ചിതയിൽനിന്നു ഒരു കനൽക്കട്ട തെറിച്ചു മേൽ വീണാൽ
ശബ്ദിക്കാതെയും മുഖഭാവം മാറാതെയും നിന്നനുഭവിപ്പാൻ മാത്രം
മനോധൈര്യമുണ്ടോ? "നീ കരയുന്നതു അമംഗളമാണ്. മുഖ
ത്തിൽ മന്ദസ്മിതത്തോടുകൂടി വേണം അഗ്നിപ്രവേശം ചെയ്യാൻ"
എന്നും മറ്റും ഘോഷിക്കുന്ന ഇവരുടെ വഞ്ചന ദൈവത്തിനോ
മനുഷ്യനോ സഹിപ്പാൻ സാധിക്കുന്നതോ?

ഉടനടി ഏറാം എന്ന ക്രൂരകൃത്യം ഹിന്തുക്കളുടെ ഇടയിൽ
അനേക ശതാബ്ദങ്ങളോളം നടന്നുവന്ന ഒന്നാണെന്നും അക്ക
ബർ മുതലായ വിശാലഹൃദയന്മാരും ദയാസമ്പന്നന്മാരും യോഗ്യ
ന്മാരുമായ ഭരണാധികർത്തന്മാർ ഈ ഘോരകൃത്യത്തെ നിർത്തൽചെ
യ്യാൻ ശ്രമിച്ചിട്ടുണ്ടെന്നും ചരിത്രപ്രസിദ്ധമായ കാര്യമാണല്ലോ;
ഇതരജാതികളെക്കാൾ ഹിന്തുക്കൾക്ക ഒരു സ്ത്രീയുടെ ഭർത്താവിനെ
ഒരുവളുടെ എല്ലാ ശ്രേയസ്സുകൾക്കും നിദാനമായി കരുതിവരുന്നതു
കൊണ്ടും ഭർത്താവിന്റെ മരണശേഷം ഒരു ഭാര്യയുടെ ജീവിതം അ
തിനിന്ദ്യമെന്നു അവർ വിചാരിക്കുന്നതിനാലും ആയിരിക്കാം ഈ
ക്രൂരകൃത്യം അവരുടെ ഇടയിൽ നടപ്പായിത്തീർന്നത്. ബ്രിട്ടീഷ്

രാജ്യഭരണകാലത്തു ബെൻടിൻക് (Lord William Bentinck) പ്രഭുവെന്ന പ്രജാക്ഷേമതത്പരനും ഇന്ത്യാനിവാസികളിൽ ഇന്നും സ്നേഹബഹുമാനപൂർവ്വം സ്മരിക്കപ്പെടുന്നവനും ആയ ഭരണാധിപന്റെ വാഴ്ചകാലത്തു്, ഈ കഠിനവ്രതം സ്ത്രീകൾ അനുഷ്ഠിക്കരുതെന്നു മാത്രമല്ല അതിന്നായി അവരെ ഉത്സാഹിപ്പിക്കയോ നിർബ്ബന്ധിക്കയോ ചെയ്യുന്നവർ ശിക്ഷക്കു പാത്രമാവുമാറായി ഭവിക്കുമെന്നും നിയമം ഇന്ത്യയിൽ നടപ്പായി. ഇതു കഴിഞ്ഞതു ഏകദേശം പതിനേഴുകൊല്ലത്തോളമായെങ്കിലും ഉടനടി ഏറ്റവും ഒരു ഹിന്ദുവിധവയുടെ കർത്തവ്യകർമ്മമാണെന്നും ഭരണാധികർത്താക്കന്മാർ ഈ കാര്യത്തിൽ പ്രവേശിച്ചതു അന്യായവും അനുചിതവുമാണെന്നും ഹിന്ദുക്കളിൽതന്നെ അപൂർവ്വം ചിലർ ഉണ്ടായിരുന്നു. അവസരം ലഭിക്കുമ്പോൾ അവർ തങ്ങളുടെ പുത്രിമാരെയും പുത്രന്മാരുടെ ഭാര്യമാരെയും ഈ കഠിനകൃത്യം നിർബ്ബന്ധിച്ചനുഷ്ഠിപ്പിക്കുന്ന അപൂർവ്വം ചില സംഗതികളിൽ ഒന്നാണ് മുൻപ്രസ്താവിച്ചതു്.

ചിതയിൽ തീ വെച്ചു. അല്പസമയംകൊണ്ടു അഗ്നി കത്തിജ്വലിച്ചുതുടങ്ങി. ബ്രാഹ്മണരിൽ ഒരാൾ ബാലികയുടെ മുഖത്തു നോക്കി "പത്മിനി! സമയമായി. അഗ്നിയെ പ്രദക്ഷിണം ചെയ്തു ഭർത്താവിനെയും ഈശ്വരനേയും ധ്യാനിച്ചു തീയിൽ ചാടുക" എന്നു പറഞ്ഞു. പത്മിനി ഇതിന്നു അക്ഷരമൊന്നും സമാധാനം പറഞ്ഞില്ല. എത്രതന്നെ ശ്രമിച്ചിട്ടും കണ്ണിൽ വെള്ളം വീണ്ടും നിറയുന്നതു നിലനിർത്തുവാൻ അവൾക്കു സാധിച്ചില്ല. കഷ്ടം! ഇവൾ എങ്ങിനെയാണ് തനിക്കു കണ്ടോമ്മയില്ലാത്ത ഭർത്താവിനെ ധ്യാനിക്കുന്നതു? പത്മിനി നിശ്ചലയായി നിൽക്കുന്നതു കണ്ടപ്പോൾ ചിതയിൽനിന്നു ഇവളുടെ ആഭരണങ്ങളുടെ സ്വർണ്ണം തിരഞ്ഞെടുക്കേണ്ട ബദ്ധപ്പാടുകൊണ്ടു അക്ഷമന്മാരായി ബ്രാഹ്മണർ:—"ഇവൾ സ്വയമേവ അഗ്നിപ്രവേശം ചെയ്കയില്ല, മുളയും കയറും എവിടെ?" എന്നും മറ്റുമായി. സമീപത്തിൽ നിൽക്കുന്ന ബ്രാഹ്മ

ണകുമാരന്മാർ ക്ഷണത്തിൽ വേണ്ടുന്ന സാധനങ്ങൾ എല്ലാം കൊണ്ടുവന്നുകൊടുത്തു. അവർക്കുതുല്യം അഗ്നിയിൽ ചാടുന്നതു കാമൻ അസഹ്യമായ അക്ഷമയുണ്ടു്. ശകുനന്മാരായ രണ്ടുമൂന്നു പേർ കൂടി ഇവളെ ബലാൽക്കാരമായി പിടിച്ചു കെട്ടുവാൻ തുടങ്ങി. തന്റെ നേരെ അശ്ലേഷമെങ്കിലും ഭയമോന്നാത്ത ഈ നിഷ്ഠുരന്മാരുടെ പ്രവൃത്തി കണ്ടു പത്മിനി ഉറക്കെ നിലവിളിച്ചു കൈയും കാലും കുതറുവാൻ തുടങ്ങി. ആശ്ചര്യം! ദയാസിന്ധുവായ ജഗദീശ്വരന്റെ കരകൌശലങ്ങളിൽവെച്ചു ഏറ്റവും ശ്രേഷ്ഠമായതെന്നു സ്തുതിക്കപ്പെട്ടുന്ന മനുഷ്യസൃഷ്ടിയിൽ പെട്ടവർ തന്നെയോ ഇവർ? ബലവാന്മാരായ നാലഞ്ചുപേരുടെ അധീനത്തിൽനിന്നു മോചിച്ചു പോവാൻ ഇവൾക്കു സാധിച്ചില്ലെന്നു പറയേണ്ടതില്ലല്ലോ. ഈ കഠിനകൃത്യം സാമാന്യം കഴിയാറായി. അപ്പോഴേക്കു അതിദൂരത്തിൽ നിന്നു ഒരു കുതിരയുടെ കുളമ്പിന്റെ ശബ്ദം കേട്ടുതുടങ്ങി. ബ്രാഹ്മണർ പരിഭ്രമത്തോടും ആശാഭംഗത്തോടും അന്യോന്യം നോക്കി. അല്പസമയംകൊണ്ടു കുതിരപ്പുറത്തു കയറിയിരുന്ന ഒരു ഭടൻ അവരുടെ മുമ്പിലെത്തി. സ്വതവെ സൌന്ദര്യയുക്തമെങ്കിലും അദ്ദേഹത്തിന്റെ മുഖം അപ്പോൾ കോപംകൊണ്ടു കലുഷമായിരുന്നു. അദ്ദേഹം ബ്രാഹ്മണരുടെ നേരെ തിരിഞ്ഞു മേഘഗർജ്ജനംപോലെ ഗംഭീരമായ സ്വരത്തിൽ:—

ഭടൻ—ഉടനടി ഏറ്റം ഞാൻ വിചാരിക്കുന്നു. രാജകല്പനയാണു്.

ബ്രാഹ്മണരിൽ ഒരുവൻ—തന്റെ സംസാരംകൊണ്ടു താൻ ഒരു ഹിന്ദുവാണെന്നു തോന്നുന്നു. ഒരു ബ്രാഹ്മണകുമാരിയായ ഇവൾക്കു ഭർത്താവിനോടൊന്നിച്ചു പ്രാണത്യാഗം ചെയ്യുന്നതിനുള്ളതിൽ ഉൽകൃഷ്ടമായ ധർമ്മമെന്താണ്?

ഭടൻ—ഈ സ്ത്രീ സ്വന്തമനസ്സാലെയോ അഗ്നിപ്രവേശം ചെയ്യുന്നത്?

ബ്രാ—(ദേഷ്യത്തോടുകൂടി) അതെ ഇവൾ—

ഭടൻ—എടൊ സംബ്രാഹ്മണ! രാജസത്യം പറയാം മനസ്സിരുത്തി

യിച്ചാൽ പിന്നെ മാതൃഭൂമിപോലെ പറവാൻ സാമർത്ഥ്യം വേണം. സ്വയമേവ അഗ്നിപ്രവേശം ചെയ്യാൻ പോകുന്ന ഇവളെ എന്തിനാണ് ഇങ്ങിനെ കെട്ടുന്നതു?

ഭടന്റെ പരിഹാസവാക്കുകൾ കേട്ടപ്പോൾ ബ്രാഹ്മണന്നു ദ്വേഷ്യം സഹിപ്പാൻ പാടില്ലാതെയായി.

ബ്രാ—ദുഷ്ട! ഒരു ബ്രാഹ്മണനായ എന്നെ അധിക്ഷേപിക്കുന്നുവോ? അവിശ്വാസിയായ ആ ശ്ലേച്ഛന്റെ കല്പനപ്രകാരം വന്ന ഒരു ഹിന്ദുവിധവയെ അഗ്നിപ്രവേശം ചെയ്യുന്നതിൽനിന്നു നിരോധിക്കുന്നുവോ? നീയും നിന്റെ യജമാനനും ഇടിത്തീ—

ഭടൻ—ഓ! ഹോ! അങ്ങിനെ തന്നെ. ശാപം സ്വയമേവയും ഭരണാധിപന്റെ പ്രതിനിധിയായും ഞാൻ ശിരസാ ഗ്രഹിച്ചു. സ്ത്രീയെ ബന്ധനത്തിൽനിന്നു മോചിപ്പിക്കുക.

ബ്രാ—ഒരു ഇംഗ്ലീഷ്കാരന്റെ വാക്കു കേട്ടു ഞങ്ങളുടെ ധർമ്മത്തെ ഞങ്ങൾ അനുഷ്ഠിക്കാതിരിക്കയില്ല. ഇവളെ അഗ്നിപ്രവേശം ചെയ്യാതിരിപ്പാൻ ഞങ്ങൾ അനുവദിക്കയില്ല.

ഭടൻ—ഡൽഹൌസിപ്രഭു ഇംഗ്ലീഷ്കാരനാണ്. എങ്കിലും അദ്ദേഹം ഹിന്ദുസമാനത്തിന്റെ നാഥനും എന്റെയും അങ്ങേടെയും രക്ഷാരക്ഷകൾക്കുള്ള കർത്താവുമാണ്. അദ്ദേഹത്തിന്റെ കല്പനയെ ധിക്കരിക്കാൻ എനിക്കോ അങ്ങേക്കോ ശക്തിയോ അധികാരമോ ഇല്ല. സ്ത്രീയുടെ ബന്ധനം അഴിക്കുക.

ബ്രാഹ്മണരാരും ഭടന്റെ കല്പന അനുസരിച്ചില്ല. അദ്ദേഹം കൈയിലുണ്ടായിരുന്ന ഒരു ചെറിയ കുഴൽ എടുത്തു വിളിച്ചു. തൽക്ഷണം തന്നെ ആയുധപാണികളായി പത്തുപതിനഞ്ചു ഭടന്മാർ അവിടെ എത്തി. അവരോടു അദ്ദേഹം "ഈ സ്ത്രീയുടെ ബന്ധനം അഴിച്ചു വിടുക" എന്നാജ്ഞാപിച്ചു. ഭടന്മാരിൽ ഒരുവൻ കുതിരപ്പുറത്തുനിന്നിറങ്ങി പത്നിനിയുടെ സമീപം ചെന്നു. ബ്രാഹ്മണരെല്ലാം തടുത്തു. "ഇവൾ അഗ്നിപ്രവേശം ചെയ്യാൻ പോകയാണ്. രക്ഷിക്കുന്നതു" എന്നും മറ്റും പറഞ്ഞുകൊണ്ടു

ത്തി. "എന്നാൽ നിങ്ങൾ തന്നെ അഴിച്ചുവിടുവിൻ". "ഞങ്ങൾ അഴിച്ചു വിടുകയില്ല. ജീവനോടുകൂടിയിരിക്കുമ്പോൾ നിങ്ങളെ അഴിച്ചുവിടാൻ അനുവദിക്കയുമില്ല". "അതു ഇപ്പോൾ തന്നെ പരീക്ഷിച്ചുകളയാം" എന്നു പറഞ്ഞു ഭടൻ കൈയിലുണ്ടായിരുന്ന ഒരു വെറിയ കൈത്തോക്കെടുത്തു അവരുടെ നേരെ കാട്ടി. "ഈ സാധനത്തിന്റെ പ്രയോജനമെന്താണെന്നു പക്ഷേ നിങ്ങൾക്കു അറിയാമായിരിക്കാം. ഇതുപോലെ തന്നെയുള്ള ഓരോ ആയുധം എന്റെ സ്നേഹിതന്മാരുടെ എല്ലാവരുടേയും കൈവശമുണ്ട്. ഞങ്ങളുടെ പ്രവൃത്തി നടത്തുന്നതിൽ ഞങ്ങളെ തടസ്ഥം ചെയ്യുന്നതാൽ ഇതിനെക്കൊണ്ടു പിന്നെ ചെയ്യേണ്ടുന്നതെല്ലാം ഞങ്ങൾ കാണിയാം". ഭടന്റെ ഈ വാക്കുകൾ കേൾക്കയും ആയുധം കൈയിൽ കാണുകയും ശൂരന്മാരെല്ലാം ഓടിപ്പോകയും ഒരു സമയത്തു കഴിഞ്ഞു ഭടനായി സംസാരിച്ചിരുന്ന ഒരുവൻ മാത്രമേ മിതയുടെ സമീപത്തു നിന്നുള്ളൂ. എങ്കിലും പത്മിനിയെ തൊടുവാൻ പോലും അദ്ദേഹത്തിനു ധൈര്യമുണ്ടായില്ല. ഭടൻ സാവധാനത്തിൽ അവളെ കെട്ടഴിച്ചു വിടുവിക്കുവാൻ തുടങ്ങി. ഇതു കണ്ടപ്പോൾ സമീപമുണ്ടായിരുന്ന ബ്രാഹ്മണനു സഹിച്ചില്ല. തന്നോടു ആദ്യം സംസാരിച്ചിരുന്നവനും ശേഷം പേരുടെ നായകനും ആയിരുന്ന ഭടനോടു അദ്ദേഹം നിരാശകൊണ്ടു സാമാന്യം ശാന്തമായ സ്വരത്തിൽ ഇപ്രകാരം പറഞ്ഞു:—

ബ്രാ—ഒരു ഹിന്ദുവായിട്ടും കൂടി താൻ ഈ കൃത്യത്തിനൊരുങ്ങിയല്ലോ. ഇതിന്റെ ശിക്ഷ തനിക്കു ദൈവം തരും.

ഭടൻ—അങ്ങ് ശാസ്ത്രജ്ഞനായ ഒരു ബ്രാഹ്മണനല്ലേ? ഈ സ്ത്രീയെ ജീവനോടുകൂടി ദഹിപ്പിപ്പാൻ സമ്മതിക്കാത്തതിൽ എന്റെ ഉദ്ദേശം നിഷ്ഫലമാകയും ഉൽകൃഷ്ടവുമാണ്. അതിനു ദൈവം എന്നെ ശിക്ഷിക്കുമെന്നു പറയുന്നതു അങ്ങേ പോലെ തന്നെ കൃത്യം കൃത്യവിവേചനമില്ലാത്ത ഒരുവനാണ് സർവ്വജ്ഞനായ അദ്ദേഹം എന്നു തെറ്റിദ്ധരണകൊണ്ടാണ്.

ബ്രാ—ഇവൾ അനുകൂലേശം ചെയ്യുന്നതു ഇവളുടെ അച്ഛന്റെ

സഹോദരനും രക്ഷിതാവും ആയ എന്റെ അനുവാദപ്രകാരമാണ്. അതുകൊണ്ടു —

ഭടൻ — അങ്ങ് ഈ സ്ത്രീയുടെ അച്ഛന്റെ സഹോദരനാണോ? അത്ശ്ചര്യം! അങ്ങിനെയാണെങ്കിൽ എനിക്കു ഭാരമേറിയ ഒരു പ്രവൃത്തി പ്രയാസംകൂടാതെ നിർവ്വഹിപ്പാൻ സാധിച്ചു. അങ്ങ് കൽക്കത്തയിലെ ഇംഗ്ലീഷ് ഉദ്യോഗസ്ഥൻ ഉടനെ അയക്കുന്ന ഭടന്മാരോടൊന്നിച്ചു പുറപ്പെട്ട അദ്ദേഹത്തിന്റെ മുമ്പിൽ ഹാജരാവണം. രാജകല്പനയാണെന്നു പറയേണ്ടതില്ലല്ലോ.

ബ്രാ — തന്റെ രാജകല്പനയും താനും; ആ ശ്ലേച്ഛന്മാരുടെ കീഴിലുള്ള ഭൃത്യനായിട്ടാണ് തനിക്കീ അഹമ്മതി. ഞാൻ വരില്ലെന്ന് ആ പേരില്ലാത്ത അധികപ്രസംഗിയോടു പറഞ്ഞേക്കു.

ഭടൻ — സാഹസമായി യാതൊന്നും പറകയും പ്രവൃത്തിക്കയും വേണ്ട. അങ്ങ് പറഞ്ഞ ഈ വാക്കുകൾ ഒരു ഇംഗ്ലീഷ്കാരൻ കേൾക്കാനിടവരാഞ്ഞതു അങ്ങേടെ ഭാഗ്യമാണ്. പക്ഷേ അധികതാമസംകൂടാതെ അങ്ങേടെ ശിരസ്സും ദേഹവും തമ്മിൽ വേർപെട്ടു പോകുമായിരുന്നു. കല്പന അനുസരിക്കുന്നതാണ് നല്ലതു.

ബ്രാ — അനുസരിച്ചില്ലെങ്കിൽ എന്താണ് വരുന്നതു?

ഭടൻ — ഇംഗ്ലീഷ്കാരുടെ ഭടന്മാർ വന്നു വേണ്ടതു പ്രവൃത്തിച്ചുകൊള്ളും. ഏതു ഗുഹയിൽ പോയി ഇവിടുന്നു ഒളിച്ചിരുന്നാലും വേണ്ടതില്ല.

ബ്രാ — ഈ വൃദ്ധനായ എന്നോടോ ഇങ്ങിനെയുള്ള വാക്കുകൾ പറയുന്നതു? ഈ നരച്ച തലയെങ്കിലും ബഹുമാനിക്കുകതേ! നീയും നിന്റെ വംശം മുഴ —

ഭടൻ — ശപിക്കയും മറ്റും വേണ്ട. ശാപാനുഗ്രഹങ്ങൾക്കുള്ള ശക്തി ബ്രാഹ്മണരായ നമുക്കു വളരെ കുറഞ്ഞിട്ടാണ് കാണുന്നതു. കലികാലമാഹാത്മ്യമായിരിക്കാം. അങ്ങേടെ പുത്രിയെ എന്റെ ഒരുമിച്ചു തന്നെ കല്പനക്കു കൂട്ടേണ്ടതെന്നാണ് എനിക്കു കല്പന.

അങ്ങ് ഭയപ്പെടേണ്ട. ഞാൻ ഒരു ബ്രാഹ്മണനാണ്. എന്റെ ഗൃഹത്തിൽ അമ്മയുടെ ഒരുമിച്ച തന്നെ ഞാൻ ഇവളെ താമസിപ്പിച്ചുകൊള്ളാം. ജാതിഭ്രഷ്ട് വരത്തക്ക യാതൊരു പ്രവൃത്തിയും ചെയ്യാൻ ഞാൻ അനുവദിക്കയാകട്ടെ ഉപദേശിക്കയാകട്ടെ ചെയ്കയില്ല. അങ്ങേടെ സമീപത്തിലേക്ക ഇവിടുത്തെ സഹോദരപുത്രിയെ മടക്കി അയപ്പാൻ പാടുണ്ടോ എന്നു ഇംഗ്ലീഷ് ഉദ്യോഗസ്ഥൻ തന്നെ തീച്ചപ്പെടുത്തേണ്ട കാര്യമാണ്. അങ്ങ് എന്താണ് ഇത്ര നിർബ്ബന്ധമായി തീർന്നതു?

ബ്രാ—ഞാൻ ഒരു ഉൽകൃഷ്ടവംശത്തിൽ ജനിച്ച ബ്രാഹ്മണനാണ്. പുണ്യജന്മം സിദ്ധിച്ചിട്ടും കൂടി ധർമ്മഭ്രംശംകൊണ്ടു എന്റെ ഉൽഗതിക്കു ഞാൻ തന്നെ വിഘ്നം വരുത്തുകയില്ല. ഞാൻ ഈ കുട്ടിയെ എന്റെ ആത്മാവിനെക്കാൾ അധികം സ്നേഹിക്കുന്നു എന്നതിനു എനിക്കു സർവ്വജ്ഞനായ ഈശ്വരൻ സാക്ഷിയാണ്. ഇവളല്ലാതെ എനിക്കു പുത്രനാവട്ടെ പുത്രിയാവട്ടെ ഇല്ല. ഇവളെയായിരുന്നു എന്റെ എല്ലാ ശ്രേയസ്സുകൾക്കും ഞാൻ നിദാനമായി കല്പിച്ചിരുന്നതു. എത്ര പ്രകാരമായിരുന്നാലും ഈ അനർഘമായ രത്നത്തെ അനുഭവിപ്പാൻ ഞാൻ അർഹനല്ലെന്നാണ് ഈശ്വരന്റെ മതമെങ്കിൽ അതിൽ ദുഃഖിക്കുന്നതു ഉചിതമല്ലല്ലോ എന്നു പറഞ്ഞു കവിളുകളിൽ കൂടി ഒഴുകുന്ന അശ്രുജലത്തെ തന്റെ ഉത്തരീയംകൊണ്ടു തുടച്ചു.

ഭടനു ബ്രാഹ്മണന്റെ ഈ വാക്കുകൾ കേട്ട മനസ്സിൽ വലുതായ ബഹുമാനവും ആശ്ചര്യവും ദയയും വ്യസനവും ഉണ്ടായിച്ചു. ഈദൃശം "ധർമ്മം" എന്നു പറയുന്ന വസ്തു ഒരു തെറ്റായ വിശ്വാസത്തിന്റെ ഫലമാണെന്ന ബോധം തനിക്കുണ്ടെന്നും കൂടി ഭടൻ തൽസമയം മറന്നു. താൻ കർത്തവ്യകർമ്മമാണെന്നു വിശ്വസിച്ചു വരുന്ന കൃത്യത്തിനു വേണ്ടി സർവ്വസ്വവും ഉപേക്ഷിക്കുവാൻ ഒരുങ്ങിയ ഈ ബ്രാഹ്മണൻ അമാനുഷസൃഷ്ടിയോ എന്നു സംശയം കൂടി മനസ്സിൽ ജനിച്ചു. ക്ഷണത്തിൽ കുതിരപ്പുറ

അതു നിന്നിറങ്ങി ബ്രാഹ്മണന്റെ സമീപത്തിൽ ചെന്നു ഇപ്രകാരം പറഞ്ഞു. "അങ്ങേടെ മനോഗതിയറിയാതെ സാഹസമായി ഞാൻ പലതും പറഞ്ഞുപോയതു ക്ഷമിക്കേണം. ഇവിടുത്തെക്കു സഹോദരപുത്രിയെ മടക്കി സ്വീകരിപ്പാൻ മനസ്സില്ലാത്ത പക്ഷം ഇംഗ്ലീഷ്കാരുടെ അനുവാദമുണ്ടെങ്കിൽ ഞാൻ ഈ സ്ത്രീയെ എന്റെ ഗൃഹത്തിൽ സ്വീകരിക്കാം. എന്റെ മരിച്ചുപോയ ഒരു പുത്രിയായും എനിക്കു ഒരു സഹോദരിയായും ഈ സ്ത്രീ അവിടെ ഇരിക്കും. അങ്ങ് എപ്പോഴും എനിക്കു പ്രിയതരനായ ഒരു അതിഥിയായും ഭവിക്കും. എന്റെ പേർ മിത്രനാഥനെന്നാണ്. ജാതികൊണ്ടു ബ്രാഹ്മണസംഘത്തിൽവെച്ചു ഉൽകൃഷ്ടമായ ഒരു വംശത്തിലാണ് എന്റെ ജനനം. ഇംഗ്ലീഷ്കാരുടെ നാട്ടുസൈന്യത്തിൽ ഒരു ചെറുസൈന്യത്തിന്റെ ആധിപത്യം എനിക്കുണ്ട്. അതുകൊണ്ടു എന്റെ ആതിഥ്യം സ്വീകരിക്കുന്നതിൽ അങ്ങേക്കു അശേഷവും വിരോധമുണ്ടാകുവാൻ തരമില്ലാത്തതാണ്. എന്റെ ഗൃഹം കല്ലുത്തയിൽനിന്നു ഇരുപതു നാഴിക വടക്കുള്ള മലയാപുരം ഗ്രാമത്തിലാണ്. അങ്ങ് ഇപ്പോൾ ഗൃഹത്തിലേക്കു മടങ്ങിപ്പോകുക. ഇംഗ്ലീഷ് ഉദ്യോഗസ്ഥന്റെ സമീപത്തിൽ വരുന്ന അവസരത്തിൽ കാണാം. ഈ സ്ത്രീയെ ഇപ്പോൾ എന്റെ ഗൃഹത്തിലേക്കു കൊണ്ടുപോവാൻ ഉദ്യോഗസ്ഥന്റെ അനുവാദമുണ്ടു".

ബ്രാ—മിത്രനാഥ! പുത്രനില്ലാത്ത എനിക്കു നിന്റെ നേരെ അത്യധികമായ ഈ സ്നേഹം തോന്നുന്നതിൽ അത്ഭുതമില്ല. പക്ഷെ എന്റെ ഒരു ഉപദേശം നീ സ്വീകരിക്കുമോ? എന്റെ പുത്രിയെ ഒരു സഹോദരിയെ പോലെ സ്നേഹിക്കാമെന്നു നീ എന്നാട്ടു ഇപ്പോൾ വാഗ്ദത്തം ചെയ്യുവല്ലോ. ഇവളുടെ യൌവനകാലത്തെ അനിതരസാധാരണമായ സൌന്ദര്യശോഭയോടുകൂടിയ മുഖകമലത്തെക്കണ്ടു നിന്റെയും നിന്റെ കുറവും കൂടാത്ത ദിവ്യരൂപം കണ്ടിട്ടു ഇവളുടെയും മനസ്സു സഹോദരീസഹോദരന്മാരുടേതു പോലെ അന്യോന്യമുള്ള ശാന്തമായ സ്നേഹംകൊണ്ടു തൃപ്തിപ്പെട്ടുമോ?

ചിത്ര—(ചിരിച്ചുംകൊണ്ട്) ആഹാ. എനിക്ക ഭാവിയായ ഈ കാര്യം തീച്ച പറവാൻ സാധിക്കയില്ല. പക്ഷേ അങ്ങേക്ക എങ്ങിനെയാണ് ഈ സംശയം ജനിച്ചതു? ഒരു ബ്രാഹ്മണവിധവയെ മറൊരു ബ്രാഹ്മണനും സ്വീകരിപ്പാൻ പാടില്ലല്ലോ. ആ സ്ഥിതിക്ക അങ്ങ് പായുന്നതായ "ശാന്തമായ സ്നേഹം" കൊണ്ടു തന്നെ ഞാൻ തൃപ്തിപ്പെടുകയല്ലാതെ എന്താണ് നിവൃത്തി?

ബ്രാഹ്മ—നിഷിദ്ധമായ കൃത്യത്തിൽനിന്നു മനസ്സിനെ നിവൃത്തിപ്പാൻ നമുക്ക സാധിക്കുമായിരുന്നുവെങ്കിൽ മനുഷ്യനു ദേവതാപദം സിദ്ധിക്കയും ഇഹലോകം തന്നെ സ്വർഗ്ഗമായി പരിണമിക്കയും ചെയ്യുമായിരുന്നു. അതു സാധിക്കാത്തതിൽ മാത്രമാണ് പ്രയാസമെല്ലാം ഇരിക്കുന്നതു. നിനക്ക ഇനി മേലാൽ ഇവളെ കാണുവാൻ തന്നെ സംഗതി വരരുതെന്നു ഞാൻ ഈശ്വരനോടു പ്രാർത്ഥിക്കുന്നു. എന്തെന്നാൽ നിങ്ങൾക്ക രണ്ടാൾക്കും നിങ്ങളുടെ മനസ്സിനെ സ്വാധീനമാക്കുവാൻ സാധിക്കാത്ത ഒരു കാലം വരുന്നപക്ഷം അളവില്ലാത്ത ദുഃഖത്തിന്നു നിങ്ങൾ ആത്മാവിനെ പാത്രമാക്കേണ്ടിവരും. ആദ്യത്തിൽ തന്നെ കരുതുന്നതാണ് നല്ലതു.

ചിത്ര—പിന്നെ ഞാൻ എന്താണ് ചെയ്യേണ്ടതു? അങ്ങ് ഇവളെ സ്വീകരിക്കയില്ല. എന്നെ സ്വീകരിപ്പാൻ അനുവദിക്കയുമില്ല. രാജ്യത്തിന്റെ ഭരണകർത്താക്കന്മാരും ഈ കാര്യത്തിൽ ന്യായാധിപതികളും ഇംഗ്ലീഷ്കാരാണ്. അവരുടെ വശം അരക്ഷിതയായ ഒരു ബ്രാഹ്മണകുമാരിയെ ഏല്പിക്കുന്നതും ഉചിതമല്ല. എന്നെക്കുറിച്ചു അങ്ങ് ഭയപ്പെടേണ്ട. ഒരു കാലത്തും ഒരു വിധവയായ അങ്ങേടെ പുത്രിയിൽ എനിക്ക ആഗ്രഹം തോന്നിയാൽ ഈ സ്ത്രീ എന്നെ വേണ്ട മനുഷ്യപ്രാണിപോലും അറിയാതെ എന്റെ ഹൃദയത്തിൽ ആ ആഗ്രഹം ഞാൻ ശോഷ്യമായി സൂക്ഷിച്ചുകൊള്ളും. എനിക്ക നിശ്ചിതസ്ഥല

ത്തെത്തു വാനുള്ള സമയം അതിക്രമിക്കുന്നു. അങ്ങ് ഇപ്പോൾ ഗൃഹത്തിലേക്കു മടങ്ങുക.

ബ്രാഹ്മണൻ—നിന്റെ ധർമ്മം അനുഷ്ഠിപ്പാൻ സർവ്വശക്തനായ ഈശ്വരൻ നിന്നെ സഹായിക്കട്ടെ. ഇത്രമാത്രമേ എനിക്കു പറവാനുള്ളൂ. ഇത്രയും പറഞ്ഞു ബ്രാഹ്മണൻ അവിടെനിന്നു പൊട്ടുന്നതായി പോയി. ചിത്രനാഥൻ പദ്മിനിയുടെ സമീപംചെന്നു വസ്തുത എന്താണെന്നറിയാതെ പരിഭ്രമിച്ചു നില്ക്കുന്ന അവളോടു ഇപ്രകാരം പറഞ്ഞു.

ചിത്ര—പല്ലക്കു ഇതാ കൊണ്ടുവന്നിരിക്കുന്നു. ഇതിൽ കയറുക.

പദ്മി—ഞാൻ തീയിൽ ചാടേണ്ടതായോ? പിന്നെ എന്തിനാണ് അല്പസമയം മുമ്പു എല്ലാവരും കൂടി എന്നെ പിടിച്ചുകെട്ടി തീയിൽ എറിയുവാൻ ഭാവിച്ചതു?

ചിത്ര—കഷ്ടം! നീയൊരു കുട്ടിയാണ്. കാര്യത്തിന്റെ യഥാർത്ഥമായ സ്വഭാവം നിനക്കറിവാൻ സാധിക്കയില്ല. നിന്നെ നിന്റെ ഭർത്താവിനോടു കൂടി അഗ്നിപ്രവേശം ചെയ്യിപ്പിപ്പാനാണ് അവർ ഉത്സാഹിച്ചതു. അതു ഞാൻ വിരോധിച്ചു. നീ എന്റെ ഒരുമിച്ചു പോരിക. ഭയപ്പെടേണ്ട.

പദ്മിനി ഒരക്ഷരവും സംസാരിക്കാതെ പല്ലക്കിൽ കയറി. ചിത്രനാഥനും അദ്ദേഹത്തിന്റെ കീഴിലുള്ള ഭടന്മാരും കൂടി ആ വാഹനത്തിന്റെ പിമ്പിലായി ഇംഗ്ലീഷ്കാരുടെ തലസ്ഥാനമായ കൽക്കത്തക്കു യാത്രയും ആരംഭിച്ചു.

നിശ്ചിതദിവസത്തിൽ പദ്മിനിയുടെ അച്ഛന്റെ സോദരനായ ബ്രാഹ്മണനെ ഇംഗ്ലീഷ് ഉദ്യോഗസ്ഥന്റെ മുമ്പിൽ ഹാജരാക്കി. ചിത്രനാഥനും അവിടെയുണ്ടായിരുന്നു. ഉദ്യോഗസ്ഥൻ പ്രകൃത്യാ തന്നെയും പ്രജകളായ ഇന്ത്യക്കാരുടെ നേരേ അക്കാലത്തുള്ള സാധാരണ ഇംഗ്ലീഷ് ഉദ്യോഗസ്ഥന്മാരെക്കാളും വിശ്വാസവും സ്നേഹവും ഉള്ളവനും ആയിരുന്നു. ചിത്രനാഥനിൽനിന്നു കാര്യത്തിന്റെ വസ്തുത എല്ലാം ഗ്രഹിച്ചിരുന്ന അദ്ദേഹം ബ്രാഹ്മണനോടു "നിങ്ങൾ നിങ്ങളുടെ സഹോദരപുത്രിയായ പദ്മിനി

യെ അഗ്നിപ്രവേശം ചെയ്യാൻ ഉത്സാഹിപ്പിച്ചതായറിയുന്നു. ഇതു സത്യം തന്നെയോ? സത്യമാണെങ്കിൽ രാജകല്പനയെ ലംഘിച്ചതിനു നിങ്ങൾക്കു എന്തു സമാധാനമാണ് പറവാനുള്ളതു?

ബ്രാ—ഇവൾ ഒരു ബ്രാഹ്മണകുമാരിയാണ്. ഹിന്തുക്കളായ ഞങ്ങൾ ഞങ്ങളുടെ സ്ത്രീകളുടെ പാതിവ്രത്യം എത്രയോ ഭദ്രമായി സൂക്ഷിക്കുന്നവരാണ്. അതുകൊണ്ടു ഒരു ഹിന്തുവിധവ ഭർത്താവിനോടൊന്നിച്ചു മരിക്കേണമെന്നാണ് ഞങ്ങളുടെ നിശ്ചയം.

ഉദ്യോ—ശരി. പാതിവ്രത്യം രക്ഷിക്കേണമെങ്കിൽ ആത്മഹത്യ ചെയ്യേണം അല്ലേ! ജീവനോടുകൂടി ഇരിക്കുന്നതായാൽ നിങ്ങളുടെ സ്ത്രീകൾക്കു ദുർവൃത്തകളാവാതിരിപ്പാൻ സാധിക്കയില്ലെന്നോ നിങ്ങൾ സിദ്ധാന്തിക്കുന്നതു? ആശ്ചര്യം തന്നെ! എന്നാൽ ഞാൻ അങ്ങിനെ വിചാരിക്കുന്നില്ല. നിങ്ങൾക്കു നിങ്ങളുടെ സ്ത്രീകളെപ്പാറിയുള്ളതിനെക്കാൾ നല്ലതായ ഒരഭിപ്രായമാണ് ഒരു ഇംഗ്ലീഷ്കാരനായ എനിക്കു അവരുടെ നേരെയുള്ളതെന്നു തോന്നുന്നുവല്ലോ.

ബ്രാ—ഞാൻ പറഞ്ഞതിന്റെ സാരം ഗ്രഹിക്കാത്തതുകൊണ്ടാണ് ഇങ്ങിനെ പറയുന്നതു. ഇവൾ ജീവിച്ചിരിക്കുന്നതായാൽ അന്യനിൽ ആഗ്രഹം ജനിച്ചു എന്നു വരാം. അതിനു സംഗതി വന്നാൽ ഒരു ഹിന്തുസ്ത്രീയുടെ അവസ്ഥ എത്രയോ നികൃഷ്ടമായിട്ടുള്ളതാണ്.

ഉദ്യോ—പത്തുവയസ്സു പ്രായം ചെന്ന നിങ്ങളുടെ പുത്രിക്കു ഇപ്പോൾ മരിച്ചുപോയതായ ഇവളുടെ ഭർത്താവിന്റെ നേരെ സ്നേഹമുണ്ടാവാൻ തരമില്ല. ആ സ്ഥിതിക്കു ഭർത്താവിനോടു കൂടി ഇരുന്നാലും കാലക്രമത്തിൽ നിങ്ങൾ പറയുന്നതായ അവസ്ഥ വന്നുകൂടയോ?

ബ്രാ—ഇവിടുന്നു ഇംഗ്ലീഷ്കാരുടെ രാജ്യസമ്പ്രദായങ്ങളെ മാതൃകയാക്കീട്ടാണ് ഇങ്ങിനെ സംസാരിക്കുന്നതു. ഞങ്ങളുടെ ഇടയിൽ അങ്ങിനെ ഒരു കാര്യം സംഭവ്യമല്ല. വിവാഹം കഴിഞ്ഞ ഒരു

സ്ത്രീ അവളുടെ ഭർത്താവിനെയല്ലാതെ അന്യനെ അറികയില്ല. ഇംഗ്ലീഷ് കാരുടെ സ്ത്രീകളെപ്പോലെ ഞങ്ങളുടെ സ്ത്രീകൾ അന്യരാരുമായി സംസാരിച്ചും അഭിനയിച്ചും കാലം കഴിക്കുന്നവരല്ല.

ഉദ്യോ—എനിക്കു ഈ വക കാര്യങ്ങളൊന്നും നിശ്ചയമില്ല. എങ്കിലും ഈ ക്രൂരകൃത്യം നിർത്തുവാൻ എനിക്കു മേലധികാരത്തിൽ നിന്നു അനുവാദം തന്നിട്ടുണ്ട്. ആ അധികാരം ഉപ്പോൾ ഞാൻ പ്രവൃത്തിക്കയും ചെയ്യും. ഈ ക്രൂരകൃത്യം ചെയ്വാൻ ശ്രമിച്ചതുകൊണ്ടു നിങ്ങൾ മരണശിക്ഷക്കു പാത്രമാകുന്നുവെങ്കിലും പല സംഗതികളും ആലോചിച്ചു അതിൽനിന്നു നിങ്ങളെ ഒഴിവാക്കുന്നു. നിങ്ങളുടെ പുത്രിയെ ഗൃഹത്തിലേക്കു മടക്കി അയക്കുന്ന പക്ഷം ഈ പ്രവൃത്തി ചെയ്വാൻ അവളെ നിർബ്ബന്ധിക്കയില്ലെന്നു വാഗ്ദത്തം ചെയ്വാൻ കഴിയുമോ?

ചിത്ര—(ഉദ്യോഗസ്ഥനോടു സപരിഹാസമായി) ഇവിടുന്നു ഇങ്ങിനെ ചെയ്യുന്നതു അനുചിതമായി വരുമെന്നാണ് തോന്നുന്നതു. ബ്രാഹ്മണൻ തന്റെ ധർമ്മമെന്നു വിശ്വസിച്ചു പോരുന്ന ഈ കൃത്യം നടത്തുവാൻ ഇനിയും അവസരം കാത്തുനില്ക്കും. നമുക്കു ഒരു സമയം മുൻകൂട്ടി അറിവുകിട്ടിയില്ലെന്നും വരും.

ഉദ്യോ— (ചിത്രനാഥനോടു) സൌന്ദര്യത്തിന്റെ ആകർഷണശക്തി ഏതു രാജ്യത്തിലും ഏതവസരത്തിലും ഒരുപോലെ തന്നെ. അല്ലേ? (ബ്രാഹ്മണനോടു) ഈ സ്ത്രീയെ നിങ്ങളുടെ ഒരുമിച്ചു മടക്കി അയക്കുന്നതു അനുചിതമെന്നു നിങ്ങളുടെ ഈ മൌനം തന്നെ ധാരാളം തെളിയിക്കുന്നുണ്ട്. ആവട്ടെ. നിങ്ങളുടെ പുത്രിയെ ഞങ്ങളുടെ രക്ഷയിൻകീഴിൽ താമസിപ്പിച്ചുകൊള്ളാം. ഇംഗ്ലീഷ് സൈന്യത്തിലെ ഒരു ഉദ്യോഗസ്ഥനായ ഈ ചിത്രനാഥന്റെ ഗൃഹത്തിലാണ് അവളെ താമസിപ്പിക്കുന്നതു. നിങ്ങൾക്കു പോകാം.

* * * * * *

നാലഞ്ചു സംവത്സരങ്ങൾ വിശേഷിച്ചു സംഭവങ്ങൾ യാതൊ

ന്നും കൂടാതെ ശാന്തമായി കഴിഞ്ഞു. പത്മിനി ഔത്സുക്യത്തിനെ സമീപിച്ചു. അധികം ചിത്രനാഥന്റെ ഗൃഹത്തിൽ അദ്ദേഹത്തിന്റെ മാതാവിനെ ഒരു പുത്രിയെയിരുന്നതെന്ന വളർന്നുവന്നു. എന്നാൽ ചിത്രനാഥൻ — അവൾക്കു ഒരു സഹോദരന്റെ നേരെയുള്ള സ്നേഹവും ഭക്തിയും മാത്രമോ അദ്ദേഹത്തിന്റെ നേരെയുള്ളതു? അങ്ങിനെയെങ്കിൽ അദ്ദേഹത്തിന്റെ കല്പനമാറാതെ അതിദൂരത്തിൽനിന്നു കേൾക്കുമ്പോൾ തന്നെ അവളുടെ ഹൃദയം തുടിക്കുന്നതെങ്ങിനെ? മനോഹരമായ അന്യവസ്തുക്കളെക്കാൾ വലുതായ ഒരു ആകർഷണശക്തി അദ്ദേഹത്തിന്റെ ദിവ്യരൂപത്തിനു എങ്ങിനെയുണ്ടായി? കർണ്ണേന്ദ്രിയത്തിനു എത്രയധികം ആനന്ദത്തെ കൊടുക്കുന്ന വിശേഷമായ ഗാനങ്ങളെക്കാൾ പീയൂഷതുല്യമായ ഒരു മാധുര്യം എങ്ങിനെ അദ്ദേഹത്തിന്റെ വാക്കുകൾക്കുണ്ടായി? എങ്ങിനെയോ? മനുഷ്യഹൃദയത്തെ സംബന്ധിച്ച യാതൊരു കാര്യത്തിലും തീർച്ച പറവാൻ സാധിക്കയില്ല.

അതിനീലവർണ്ണമായ ആകാശത്തിൽ പതുക്കെ സഞ്ചരിക്കുന്ന ചന്ദ്രന്റെ രശ്മികളെക്കൊണ്ടും സൌരഭ്യവാഹിയായ മന്ദമാരുതനെക്കൊണ്ടും ശോഭിക്കുന്ന പ്രശാന്തമായ സന്ധ്യാസമയത്തു ആ ചെറുഗൃഹത്തിന്റെ മുറ്റത്തു ആലോചനാമഗ്നയായി നടന്നുകൊണ്ടിരിക്കുന്ന ഇവളുടെ മനസ്സിൽ ഇപ്പോഴുണ്ടാകുന്ന വിചാരങ്ങൾക്കു ചിത്രനാഥൻ വിഷയീഭൂതനായിരിക്കുന്നതു ശ്രേയസ്സിനെയോ അമംഗലത്തെയോ സൂചിപ്പിക്കുന്നതു? "ഇംഗ്ലീഷ്കാരുടെ സൈന്യം കല്പനപ്രകാരം നാളെ അയോദ്ധ്യയിലേക്കു പോകും. കൂട്ടത്തിൽ ചിത്രനാഥനും പോകും. അതിൽ ഞാൻ ഇത്ര വ്യസനിക്കുന്നതെന്തിനു? ഈ ഗൃഹത്തിൽനിന്നു മറവുവല്ലവരും ഒരു ദൂരയാത്ര പോകുന്നവരായാൽ എനിക്കു ഇപ്രകാരം തന്നെ തോന്നുമോ? വ്യസനം ഉണ്ടാകും. നിശ്ചയം തന്നെ. എന്നാൽ ഇത്ര കഠിനമായി തോന്നുമോ എന്ന കാര്യം സംശയമാണ്. അദ്ദേഹത്തിനു ഇവിടെനിന്നു അധികദിവസം പിരിഞ്ഞിരിക്കേണ്ടിവരുമോ എന്നറിവാൻ എനിക്കു ആഗ്രഹമുണ്ടു. എന്നാൽ ചോദിപ്പാൻ ധൈര്യവുമില്ല.

അതാ—ചിത്രനാഥനാണ് ആ വരുന്നതെന്നു തോന്നുന്നു." അല്പ സമയംകൊണ്ടു ചിത്രനാഥൻ അവളുടെ സമീപം എത്തി.

ചിത്ര—പത്മിനി! നീ എന്താണ് ഈസമയത്തു ഇവിടെ തനിയെ നടന്നുകൊണ്ടിരിക്കുന്നതു? അമ്മ എവിടേ?

പത്മി—അകത്തുണ്ട്. ഞാൻ അവരുടെ സമീപത്തിലേക്കു പോകയാണ്.

ചിത്ര—വേണ്ട ഇപ്പോൾ പോകേണമെന്നില്ല. (അല്പനേരം മിണ്ടാതെനിന്നു) നാളെത്തന്നെ അയോദ്ധ്യത്തിലേക്കു പോകേണമെന്നാണ് എനിക്കു കല്പന. യാത്രക്കു വേണ്ടുന്ന ഒരുക്കങ്ങളെല്ലാം ചെയ്തു കഴിഞ്ഞു. എന്റെ കീഴിലുള്ള സൈന്യങ്ങളേയും ശരിപ്പെടുത്തി. ഇംഗ്ലീഷ് സൈന്യാധിപന്റെ കീഴിൽ ഞങ്ങളുടെ സൈന്യവും നാളെ കല്ലത്തയിൽനിന്നു പുറപ്പെടും.

പത്മി—എന്തിനാണ് സൈന്യങ്ങളെ ശേഖരിക്കുന്നതു? യുദ്ധത്തിന്നു അവകാശമുണ്ടോ? ഉണ്ടെങ്കിൽ ആപായം സംഭവിപ്പാനും സംഗതിയില്ലേ?

ചിത്ര—നീയൊരു സ്ത്രീയാണ്. അതുകൊണ്ടാണ് യുദ്ധമെന്നു കേൾക്കുമ്പോൾതന്നെ ഇത്ര ഭയപ്പെടുന്നതു. ഒരു ബ്രാഹ്മണനാണെങ്കിലും ഞാൻ ഒരു യോദ്ധാവാണ്. ആ സ്ഥിതിക്കു യുദ്ധമുണ്ടാവാൻ മാർഗ്ഗമുണ്ടെന്നു കാണുമ്പോൾതന്നെ പിൻതിരിഞ്ഞാടേണമെന്നോ എന്നാട്ടെ നീ ഉപദേശിക്കുന്നതു?

പത്മി—അങ്ങ് ഞാൻ പറഞ്ഞതു തെറ്റിധരിക്കയാണ് ചെയ്യുന്നതു. യുദ്ധം മുതലായ കാര്യങ്ങളിൽ ഒരു സ്ത്രീയായ എനിക്കു എന്തു ഉപദേശമാണ് തരുവാനുള്ളതു? കലശലായ ജീവനാശം വരുന്നപക്ഷം എത്ര ജനങ്ങൾ ദുഃഖത്തിലാവുമെന്നാണ് ഞാൻ ചോദിച്ചതിന്റെ താല്പര്യം.

ചിത്ര—വമ്പിച്ച യുദ്ധത്തിനൊന്നും വഴിയില്ല. അയോദ്ധ്യയിലെ ഇപ്പോഴത്തെ നവാബായ വാജിദ് ആലി രാജ്യം ശരിയായി ഭ

രിക്കാത്തതുകൊണ്ടാണ് ഇംഗ്ലീഷ്കാർ ഈ കായ്ത്തിലേപ്പെട്ട ന്നതു. പ്രജകൾക്കും ഭരണതന്ത്രം ലേശംപോലും അറിഞ്ഞുകൂടാ ത്ത ആയാളുടെ ബാധ ഒരുവിധത്തിൽ ഒഴിഞ്ഞു കിട്ടിയാൽ മതി യെന്നായിരിക്കുന്നു. അതുകൊണ്ടു രാജ്യം ക്ഷണത്തിൽ ഞങ്ങള ടെ സൈന്യത്തിന്നു കീഴടങ്ങും. രണ്ടുമാസത്തിന്നിടക്കു ഇംഗ്ലീ ഷ്സൈന്യം മടങ്ങുകയും ചെയ്യും. ആവരുടെ കൂട്ടത്തിൽ ഞാനു മുണ്ടാകും. ഇല്ലെങ്കിൽ—

പത്മി—ഇല്ലെങ്കിൽ—?ഇവിടന്നെന്താണ് മുഴുവൻ പറയാത്തതു.

ചിത്ര—എനിക്കു വല്ല അപായവും വന്നുപോയിട്ടുണ്ടെന്നു തീച്ച പ്പെടുത്തിക്കൊള്ളണം. പത്മിനി അല്പനേരം യാതൊന്നും പ റവാൻ സാധിക്കാതെ നിന്നു. അതിധവളമായ ചന്ദ്രികയിൽ നിസ്സൗന്ദര്യസൗന്ദര്യത്തോടു കൂടിയ അവളുടെ മുഖത്തു കഠിനമാ യ വ്യസനം ചിത്രനാഥനു പ്രത്യക്ഷമായി കാണാറായി. അനേ കദിവസങ്ങളായി താൻ എത്രയോ ഗോപ്യമായി തന്റെ ഹൃദ യത്തിൽ മറച്ചു വെച്ചിരുന്ന വികാരങ്ങൾ അദ്ദേഹം അറിയാ തെ തന്നെ പുറത്തു വന്നുതുടങ്ങി. പൂർണ്ണകലകളോടു കൂടിയ ച ന്ദ്രനെ പോലെ ശോഭിക്കുന്ന മുഖവും താമരദളങ്ങൾ പോലെ നീണ്ട കണ്ണുകളിൽ നിറഞ്ഞ അശ്രുജലവും അദ്ദേഹത്തിന്റെ ദൃഢനിശ്ചയത്തെ ഭേദിപ്പിച്ചു.

"പത്മിനി! നിനക്കു എന്റെ ഈ വേഷ്ടിൽ അതിദുസ്സഹമായ വ്യഥയുണ്ടെന്നു എനിക്കു മനസ്സിലായി നമ്മൾ രണ്ടു പേരും നമ്മുടെ വികാരങ്ങളെ ഇതുവരെ അന്യോന്യം മറച്ചുവെ ച്ചിരുന്നതുകൊണ്ടു യാതൊരു പ്രയോജനവുമുണ്ടായില്ല. യാതൊ രു വിധത്തിലും ഫലത്തെ പ്രാപിപ്പാൻ അസാദ്ധ്യമായ ഈ അ നുരാഗം എന്തിനാണ് ഈശ്വരൻ നമ്മുടെ മനസ്സിലുദിപ്പിച്ച തെന്നു എനിക്കു നിശ്ചയമില്ല. ഈ ആഗ്രഹം എത്ര തന്നെ അസാദ്ധ്യമായിരുന്നാലും ഒരു കാലത്തും എന്റെ മനസ്സിൽനി ന്നും അതിനെ ദൂരീകരിപ്പാൻ ഞാൻ ശക്തനല്ലെന്നു മാത്രം എ നിക്കറിയാം. നിന്റെ അച്ഛന്റെ സഹോദരനോടു നിന്നു തു

ദ്യം ഞാൻ കണ്ടതും ഒരു കാലത്തും എന്റെ മനസ്സിൽനിന്നു മാഞ്ഞുപോകാത്തതും ആയ ആ അവസരത്തിൽ ഇപ്രകാരം ഒരു അവസ്ഥ വരികയില്ലെന്നു ഞാൻ വാശ്ചത്തും ചെയ്യുന്നു. എന്റെ ഇപ്പോഴത്തെ വാക്കുകൾ അദ്ദേഹം കേൾക്കുവാൻ ഇടവന്നാൽ എന്തു പറയുമോ എന്നു എനിക്കു നിശ്ചയമില്ല. പക്ഷേ ഈ കാര്യത്തിൽ നമ്മെ രണ്ടു പേരെയും കുറ്റക്കാരാക്കീട്ടു പ്രയോജനമില്ല. ഇനി ഇതിന്റെ ഫലം ആജീവനാന്തം അനുഭവിക്കുക മാത്രമേ നമുക്കു രണ്ടുപേർക്കും നിവൃത്തിയുള്ളൂ.

വത്സല—ഇവിടുന്നു ഇപ്രകാരം പറയരുതു. ഒരു വിധവയായ എന്റെ മേലുള്ള അങ്ങേടെ ഇപ്രകാരത്തിലുള്ള സ്നേഹം അനുചിതമാണ്. ഇവിടുത്തെ സ്നേഹത്തിനു യോഗ്യതയുള്ള സ്ത്രീരത്നങ്ങൾ എത്രയോ നമ്മുടെ ഇടയിൽ തന്നെയുണ്ട്. അവരിൽ ഒരുവളുമായി വളരെക്കാലം എല്ലാവിധസമ്പത്തുകളോടു കൂടി സുഖമായിരുന്നുകൊള്ളണം. എന്നെപ്പറ്റി ഞാൻ ക്ലേശിക്കുന്നില്ല. ഒരു ഹിന്ദുവിധവയുടെ ജീവിതം എതു പ്രകാരത്തിലും ദുഃഖകരം തന്നെയാണ്. എന്നാൽ ഇവിടുത്തെയും ഇവിടുന്നു കാരണമായി ഇവിടുത്തെ മാതാവിനെയും കുറിച്ചാണ് ഞാൻ ദുഃഖിക്കുന്നതു. നിങ്ങൾക്കു രണ്ടുപേർക്കും വേണ്ടി എപ്പോഴും ജീവനെ കൂടി ഉപേക്ഷിപ്പാൻ ഒരുക്കമുള്ള ഞാൻ നിങ്ങൾക്കു ഒരു ദുഃഖകാരണമായും വീണ്ടും.

ചിത്ര—നീ ഇപ്രകാരം ദുഃഖിച്ചിട്ടു എതായാലും പ്രയോജനം യാതൊന്നുമില്ല. നീ പറയുന്നതുപോലെ അന്യസ്ത്രീകളുമായി സുഖിച്ചിരിപ്പാൻ നിന്നെ സ്നേഹിക്കുന്ന എനിക്കു ഏതുകാലത്തെങ്കിലും സാദ്ധ്യമായിവരുമോ എന്ന കാര്യം സംശയമാണ്. എന്റെ മനസ്സിന്റെ സ്ഥിതി നിന്നിൽനിന്നു പോലും മറച്ചുവെക്കേണമെന്നായിരുന്നു എന്റെ ഉദ്ദേശം. അതു സാധിച്ചില്ല; ഇനി അന്യന്മാക്കെങ്കിലും സംശയലേശത്തിനു പോലും അവകാശം കൊടുക്കാതെ കഴിക്കേണമെന്നു മാത്രമേ എനിക്കു ഈശ്വരനോടു പ്രാർത്ഥനയുള്ളൂ.

പത്മി — എനിക്ക ഒരു അപേക്ഷയുണ്ട്. ഇവിടുന്ന അതിനു അനുവദിക്കണം.

ചിത്ര — അതെന്താണ്?

പത്മി — ഞാൻ ഇവിടെത്തന്നെ ഇരിക്കുന്നതായാൽ ഇവിടുക്ക എന്നെ മറന്നുകളവാൻ അസാദ്ധ്യമായി വരും. എന്റെ അച്ഛന്റെ സഹോദരൻ മരിച്ചുപോയെങ്കിലും അദ്ദേഹത്തിന്റെ സ്വത്തിന്നും മറവും അധികാ—

ചിത്ര — അവരുടെ സമീപത്തിലക്ക നിന്നെ അയക്കേണമെന്നോ പറവാൻ ഭാവിക്കുന്നത?

പത്മി — അതെ. എന്റെ അച്ഛന്റെ സഹോദരനെ വിചാരിച്ചുകിലും അവർ എനിക്ക അഭയം തരും.

ചിത്ര — ഈ ആലോചന അനാവശ്യമാണ്. നിർഭാഗ്യവശാൽ സ്നേഹിക്കുന്ന വസ്തുവിനെ കാണാതിരിക്കുമ്പോൾ മറന്നുകളവാൻ മാത്രം സ്ഥൈര്യമില്ലാത്തതല്ല എന്റെ ഹൃദയം. നാം തമ്മിൽ ഇപ്പോഴുള്ളതിനെക്കാൾ വലുതായ ഒരു ബന്ധത ഉണ്ടാകുവാൻ അവകാശമില്ലെങ്കിലും നിന്റെ രക്ഷ ഞാനാണെന്നറിയുന്ന സുഖം തന്നെയെങ്കിലും ഞാൻ അനുഭവിക്കട്ടേ. സമയം വൈകരയായി. അകത്തേക്ക പോവുകയല്ലേ?

പത്മി — ഈ സംഭാഷണം കഴിഞ്ഞ ഉടനെ എനിക്ക ഇവിടുത്തെ അമ്മയുടെ മുഖത്ത നോക്കുവാൻ ധൈര്യമുണ്ടാകുമെന്നോ ഇവിടുന്ന വിചാരിക്കുന്നത? ആ സ്ത്രീക്ക അവധിയില്ലാത്ത ദുഃഖത്തിന്ന ഞാൻ കാരണമായെന്ന അവരെ കാണുമ്പോഴെല്ലാം എനിക്ക ഓർമ്മയുണ്ടായിരിക്കും.

ചിത്ര — എന്നാൽ ഞാൻ അകത്തേക്ക പോകുന്നു. താമസിക്കരുതേ — വേഗം വരണേ.

പത്മി — അങ്ങിനെതന്നെ.

ചിത്രനാഥൻ അകത്തേക്ക പോയി. പത്മിനി അവിടെ ഏകാകിനിയായി നിന്നു. അവളുടെ മുഖത്തിൽനിന്നു ധാരധാരയായി ഒഴുകുന്ന അശ്രുജലം ആകാശത്തിൽ പ്രകാശിച്ചുകൊണ്ടിരിക്കു

ന്ന ചന്ദ്രനും സർവ്വസാക്ഷിയായ ഈശ്വരനും മാത്രം കണ്ടു. വ്യസനം ഒരു വിധത്തിൽ അടക്കി അവൾ ഇപ്രകാരം വിചാരിച്ചു.

"ഞാൻ ഇവിടെത്തന്നെ ഇരിക്കുന്നതായാൽ മിത്രനാഥന് വലിയ ദുഃഖത്തിനു കാരണമായി വരും. എന്നെ ചെറുപ്പത്തിൽ എടുത്തു വളർത്തിയ ഒരു ബ്രാഹ്മണസ്ത്രീ ഇവിടെ സമീപമാണ് താമസിക്കുന്നതെന്നു എനിക്കറിയാം. ചിലപ്പോഴെല്ലാം മിത്രനാഥന്റെ അമ്മയുടെ കൂടെ ഞാൻ ആ പ്രദേശത്തിൽ കൂടി പോകുമ്പോൾ ആ ചെറുഗൃഹം കണ്ടിട്ടുമുണ്ട്. അവിടെ എത്തിച്ചേർന്നാൽ എന്റെ അച്ഛന്റെ സഹോദരന്റെ ഗൃഹത്തിൽ അവർ വല്ല പ്രകാരത്തിലും എന്നെ എത്തിച്ചുതരും. എന്നാൽ മിത്രനാഥൻ പോയ ശേഷം മാത്രമേ എനിക്കിവിടം വിട്ടുപോകുവാൻ കഴികയുള്ളൂ. ആയുഷ്കാലശേഷം മുഴുവൻ അദ്ദേഹത്തിന്റെ ഓർമ്മകൊണ്ടു മാത്രം ജീവിച്ചിരിക്കുന്ന ഞാൻ കഴിയുന്നത്ര അധികം സമയം അദ്ദേഹത്തിന്റെ സമീപത്തിൽ തന്നെ ഇരിക്കുവാൻ ശ്രമിക്കട്ടെ. ഈശ്വര! ഈ ഗൃഹത്തിൽ എത്ര ദിവസമാണ് ഞാൻ സുഖത്തോടും സന്തോഷത്തോടും കൂടി കാലം കഴിച്ചതു. മിത്രനാഥൻ തന്റെ പ്രണയത്തെപ്പറ്റി ആദ്യമായി സ്പഷ്ടമായി എന്നോടു പറഞ്ഞ ഈ സ്ഥലത്തെ എങ്ങിനെയാണ് ഞാൻ ഉപേക്ഷിക്കുന്നതു? ഉപേക്ഷിക്കാതിരുന്നാലോ? — ഞാൻ നിമിത്തമായി അനേകദുഃഖങ്ങൾ അദ്ദേഹം അനുഭവിക്കേണ്ടി വരും. അതിനു ഒരിക്കലും അവസരം കൊടുത്തുകൂടാ. പണ്ടു എന്നെ എന്റെ ഭർത്താവെന്നു പറയുന്ന ഒരുത്തനെ ഒരുമിച്ചു ജീവിപ്പിപ്പാൻ തുടങ്ങിയപ്പോൾ ജീവഭയം എനിക്കു മുമ്പിട്ടുനിന്നു. എന്നാൽ മിത്രനാഥനു വേണ്ടിയോ? എന്റെ ജീവനെ ഉപേക്ഷിക്കുവാൻ എന്നാൽ സാധ്യമോ? സന്തോഷത്തോടും പൂർണ്ണമനസ്തൃപ്തിയോടും കൂടി അപ്രകാരം ചെയ്യുവാൻ കഴിയുമെന്നു തന്നെയാണ് എന്റെ വിശ്വാസം."

അർദ്ധരാത്രിസമയം മേഘങ്ങളുടെ ഇടയിൽ കൂടി ചന്ദ്രൻ

ശ്മി അല്പാല്പമായി വ്യാപിക്കുന്നുണ്ട്. ജീവലോകമെല്ലാം നിശ്ശബ്ദം. കല്ലത്തക്കര എന്നാനും ഇരുപതുനാഴിക വടക്കുള്ള മാളിപുരം ഗ്രാമത്തിന്റെ സമീപമുള്ള ഒരു ഉൗടുവഴിയിൽ ഒരു സ്ത്രീ ഏകാകിനിയായി നില്ക്കുന്നു. വെള്ളവസ്ത്രമാണ് ധരിച്ചിട്ടുള്ളത്. വസ്ത്രത്തിന്റെ ഒരു ഭാഗം തലയിൽകൂടി ഇട്ടിട്ടുള്ളതു വലത്തെ ചുമലിൽ തൂങ്ങിക്കിടക്കുന്നുണ്ട്. ബാലചന്ദ്രനെപ്പോലെ പ്രകാശിക്കുന്ന ലലാടത്തിന്മൽ എത്രതന്നെ സൂക്ഷിച്ചു നോക്കിയാലും കുങ്കുമതിലകം കാണ്മാനില്ലാത്തതുകൊണ്ടു അവൾ ഒരു വിധവയാണെന്നു ഉൗഹിക്കാം. അതു പത്മിനിയാണ്. ലോകതന്ത്രത്തെപ്പറ്റി ലേശം അറിവില്ലാത്തവളും സൃഷ്ടികളുടെ ദുഷ്പ്രവൃത്തികൾക്കു മനസ്സിൽ അശേഷംപോലും അവകാശം കൊടുക്കാത്തവളും ആയ ഈ ബാലിക അർദ്ധരാത്രിസമയത്തു ഏകാകിനിയായി ഈ വിജനപ്രദേശത്തു നില്ക്കുന്നതു കാണുമ്പോൾ ആരുടെ ഹൃദയം തന്നെയാണ് യെപ്പെട്ടു നടുങ്ങി പോകാത്തതു? ചിത്രനാഥന്റെ ഗൃഹത്തിലേക്കു വരുമ്പോൾ കൊണ്ടുവന്നിരുന്ന ആഭരണങ്ങൾ മാത്രമേ ഇവളുടെ കയ്യിൽ ഒരു സ്വത്തുള്ളൂ. വഴിതെറ്റി നിന്നു പരിഭ്രമിക്കുന്ന ഇവളുടെ സമീപം പെട്ടെന്നു ഒരാൾ വന്നുനിന്നതുപോലെ തോന്നി. തലതിരിച്ചു നോക്കിയപ്പോൾ ഏകദേശം മുപ്പത്തഞ്ചുവയസ്സു പ്രായമുള്ള സന്ന്യാസിവേഷത്തിൽ ഒരാളെക്കണ്ടു.

സന്ന്യാ—ഈ അസമയത്തു കേവലം ബാലേയായ നീ ഏകാകിനിയായി ഇവിടെ വരാനുള്ള സംഗതി എന്താണു?

പത്മിനി ഈ യോഗിവരന്റെ വേഷം കണ്ടു ധൈര്യപ്പെട്ടതിന്റെ വസ്തുത മുഴുവൻ തുറന്നു പറഞ്ഞു. താൻ പോകുന്ന സ്ഥലവും പറഞ്ഞു മനസ്സിലാക്കി.

സന്ന്യാ—നീ പ്രവൃത്തിച്ചതു വളരെ അനുചിതമായിപ്പോയി. ദ്രവ്യം യാതൊന്നും കയ്യിലില്ലാതെ എങ്ങിനെയാണ് നീ ജീവധാരണം ചെയ്യുവാൻ കണ്ടിട്ടുള്ളതു?

പത്മി—ഞാൻ കേവലം ദരിദ്രയല്ല. അല്പം മില ആഭരണങ്ങളെല്ലാം എന്റെ അധീനത്തിലുണ്ട്.

സന്യാ—എവിടെക്കു നീ പോകുന്നതെന്നാണ് പറയുന്നതു?

പത്മി—മാദ്രിപുരത്തേക്കു.

സന്യാ—എന്നാൽ ഞങ്ങൾക്കും അങ്ങോട്ടുതന്നെയാണ് പോകേണ്ടതു. ഞങ്ങളുടെ ഒരുമിച്ചു വിരോധമില്ലെങ്കിൽ പോരാം.

പത്മി—ഞങ്ങൾ എന്നു പറയുന്നതെന്താണ്? നിങ്ങൾ എത്ര പേരുണ്ട്?

സന്യാ—ഞങ്ങൾ രണ്ടുപേരുണ്ട്. ഞാനും എന്റെ കൂടെയുള്ള ഒരു ശിഷ്യനും. ഞങ്ങൾ തീർത്ഥയാത്രക്കാരാണ്. മാദ്രിപുരം ഗ്രാമത്തിൽകൂടിയാണ് പോകേണ്ടതു.

പത്മി—അങ്ങനെ ഒരുമിച്ചു ഞാൻ പോരാം. എനിക്കു അശേഷം ഭയമില്ല. വിശ്വാസമായ അങ്ങേക്കു എന്നെപ്പോലെ അഗതിയായ ഒരു സ്ത്രീയെ ഉപദ്രവിച്ചിട്ടു പ്രയോജനമെന്താണ്?

സന്യാ—എന്നാൽ ഒരുമിച്ചു വരുക.

സന്യാസി മുമ്പിലും പത്മിനി പിമ്പിലുമായി നടന്നു നിരത്തിന്മേലെത്തിയപ്പോൾ ശിഷ്യൻ എത്തിച്ചേർന്നു.

ശിഷ്യൻ—(സന്യാസിയോടു സ്വകാര്യമായി) ഇവൾ ആരാണ്?

സന്യാ—*റാംസിയിൽ സംസാരിക്കുക. ഇവൾക്കു ഹിന്ദുസ്ഥാനി അറിയാമോ ഇല്ലയോ എന്നു എനിക്കു നിശ്ചയമില്ല. ഇവൾ ഒരു ബ്രാഹ്മണവിധവയാണ്. രക്ഷിതാക്കന്മാരുടെ അധീനത്തിൽ നിന്നു ഓടിപ്പോകയാണ്. ആഭരണങ്ങൾ ചിലതെല്ലാം കയ്യിലുണ്ട്. എത്രയുണ്ടെന്നു തുമില്ല.

ശിഷ്യൻ—(ഭാഷമാറി) എനിക്കു ഈ സ്ഥലമെല്ലാം പരിചയമുണ്ട്. ഇവിടെ സമീപം ഒരു ഉപയോഗമില്ലാത്ത കിണറുണ്ട്. ശവം അതിലിട്ടാൽ കണ്ടുപിടിപ്പാൻ മാർഗ്ഗമില്ല. ഈ കാര്യത്തിൽ അനേഷണത്തിന്നു മാർഗ്ഗമുണ്ടോ?

സന്യാ—അനേഷണമുണ്ടായാലെന്താണ്? ഇതിലും യോഗ്യന്മാരായ എത്ര പേരെ നാം യമലോകത്തേക്കു അയച്ചിട്ടുണ്ടു? ഭവാനിയുടെ അനുഗ്രഹം എല്ലായ്പോഴും ഗാർഹ്വാനിന്റെമേൽ

---

* തഗ്ഗികളുടെ സ്വകാര്യഭാഷ.

ഉണ്ട്. അശേഷം അധൈര്യപ്പെടേണ്ട. ഉറമൽ കയ്യിൽ എടുത്തു സന്നദ്ധനായി നിന്നുകൊൾക. സ്ഥലത്തെത്തിയാൽ അടയാളവാക്കു നീ പറയണം. "ജയഭവാനി" എന്നാക്കിക്കൊള്ളട്ടെ.

ശിഷ്യൻ—അങ്ങിനെ തന്നെ. ശകുനം നോക്കാതെ ഒരു കാര്യത്തിൽ എടുപ്പുടാമോ? അതു ഒരു തഗ്ഗിന്നു ഒരിക്കലും വിഹിതമല്ലല്ലോ.

ഗാഫർഖാൻ—ശകുനമോ—അതിന്നു സമയമില്ല. എന്താണ് എന്റെ കാലിന്റെ ഇടയിൽ കൂടി ഓടുന്നതു, ഒരു മയലോ!

ശിഷ്യൻ—ഈശ്വരാ! ഭവാനി തന്നെ നമ്മെ രക്ഷിക്കണം. ഒരു തഗ്ഗിന്നു സംഭവിക്കാവുന്ന ദുശ്ശകുനങ്ങളിൽവെച്ചു വലുതായതാണ് മയൽ വിലങ്ങനെ ഓടുന്നതു.

ഗാഫർ—അതാ ദൂരത്തിൽനിന്നു ഒരു കുതിരയുടെ കുളമ്പിന്റെ ശബ്ദം കേൾക്കുന്നു. ദുശ്ശകുനം ഫലിച്ചു എന്നു തോന്നുന്നു.

ശിഷ്യൻ—ദേവിയുടെ അനുവാദമുണ്ടാവുമോ ഇല്ലയോ എന്നു ആലോചിക്കാതെ ഈ കാര്യത്തിൽ പ്രവേശിച്ചതിന്റെ ഫലമാണിതു.

ഗാഫർ—അവർ ആരാണെന്നു ആദ്യം അറിയുക. നിരാശപ്പെടുന്നതു പിന്നെയാവാം.

ഇതുയും പറയുമ്പോഴെക്കു രണ്ടു നാല്ലാളുകൾ കുതിരപ്പുറത്തു കയറി അവരുടെ നേരെ വരുന്നതു കാണാറായി. കാർമേഘങ്ങൾ ഒഴിഞ്ഞുനിന്നതുകൊണ്ടു ചന്ദ്രരശ്മി നല്ല വണ്ണം അവരുടെ മുഖത്തു പതിഞ്ഞു. അതിൽ ഒരുവൻ ഒരു മുഹമ്മദീയനാണ്. അവനെ കണ്ടു ഉടനെ ഗാഫർഖാൻ തന്റെ കൂട്ടുകാരനോടു—

"ഷേർ ആലി! നമ്മുടെ കഥകഴിഞ്ഞു എന്നു തോന്നുന്നു. അതു ആ വഞ്ചകനായ സാമുഖാനാണ്. അവനെ ഇന്നലെ ഇംഗ്ലീഷ്കാർ പിടിച്ചു എന്നു കേട്ടു. ഭീരുവായ അവൻ ഈ അവിശ്വാസികൾക്കു, കൂട്ടുകാരായ നമ്മെ ബലിയായപ്പിച്ചു എന്നു തോന്നുന്നു."

ഷേർആലി—വന്ന അപകടത്തെപ്പറ്റി ദുഃഖിച്ചിട്ടു പ്രയോജനമി

ല്ല. ഓടി പോവാൻ സമയമില്ല. മരണത്തെ ധൈര്യത്തോടെ പ്രതീക്ഷിച്ചിരിക്കുക. ഭവാനിയുടെ ദാസന്മാരായ നമ്മുടെ കൃത്യം അതാണ്.

ഗാഫർ—എല്ലാ ഇംഗ്ലീഷ്കാരായ അവിശ്വാസികളും നശിക്കട്ടെ. പ്രത്യേകിച്ച നമ്മുടെ കാലനായി അവതരിച്ച ആ ബൈർടിംങ്ക—പന്നിമാംസം തിന്നുന്ന നായ—നിന്ദ്യമായ നരകത്തെ അനുഭവിക്കട്ടെ.

ഗാഫർഖാൻ ഇംഗ്ലീഷ്കാർക്കു വംശത്തോടുകൂടിയും സമ്പൂർണ്ണനായ ബൈൻടിംങ്കു പ്രത്യേകമായും ഈ അനുഗ്രഹം നൽകി കഴിഞ്ഞപ്പോഴെക്കു അശ്വാരൂഢന്മാർ സമീപമെത്തികഴിഞ്ഞു. മൂന്നു ഇംഗ്ലീഷ്കാരും ഗാഫർഖാന്റെ കൂട്ടുകാരനായ സാമുഖാനും ഉണ്ട്. * ഇംഗ്ലീഷ്കാരിൽ ഒരുവൻ കുതിരപ്പുറത്തുനിന്നിറങ്ങി ഗാഫർഖാനിന്റെ സമീപം ചെന്നു ഒരു നിമിഷംകൊണ്ടു കയ്യാമം വെച്ചുകഴിഞ്ഞു. മറ്റൊരുവൻ ആ ബഹുമതിതന്നെ ഷേർആലിക്കും നൽകി. ഗാഫർഖാനും ഷേർ ആലിയും—ഇതെന്തക്രമമാണിതു! ഞങ്ങൾ സന്യാസിമാരാണ്. അല്പം നാഴിക ദൂരെയുള്ള ഒരു പുണ്യസ്ഥലത്തേക്കു പോകുന്നവരാണ്. കുതിരപ്പുറത്തു ഇരിക്കുന്നവനും ശേഷം പേരുടെ നാഥനും ആയ ഇംഗ്ലീഷ്കാരൻ:—ഡഫ്ത്തിൻ! ഫാർസ്റ്റൻ! അവരെ വിട്ടുവിൻ! ഓടിപോകുവാൻ ശ്രമിക്കുന്നപക്ഷം നമ്മുടെ കൈവശമുള്ള കൈത്തോക്കുകൾകൊണ്ടു ഇരയാക്കികളയാം. സാമുഖാൻ! മുമ്പിലേക്കു മാറിനില്ക്കു! ഇവരാരാണെന്നു നിനക്കു അറിയാമോ?

സാമു—അറിയാം. ഗാഫർഖാൻ, ഷേർആലി എന്ന തഗ്ഗുകളുടെ ഇടയിലുള്ള രണ്ടു പ്രധാനികളാണ്.

ഗാഫർ—തഗ്ഗരോ? ഞങ്ങളോ?

---

* തഗ്ഗരേയും അവർ അവരുടെ ക്രൂരകൃത്യം നടത്തുന്ന സമ്പ്രദായത്തെയും അവർ ആരാധിച്ചുവരുന്ന ദേവിയെ പ്രസാദിപ്പിപ്പാൻ നടത്തുന്നതായ പല കർമ്മങ്ങളേയും മറ്റും കുറിച്ചുള്ള അറിവു ഗ്രന്ഥകർത്താവു Madow Taylor എന്ന ഇംഗ്ലീഷ് ഗ്രന്ഥകർത്താവിന്റെ Confessions of a thug എന്ന പുസ്തകത്തിൽ നിന്നു കിട്ടിയതാണ്.

ഇംഗ്ലിഷ്കാരൻ—ഇപ്രകാരം പറവാൻ നിനക്കുള്ള തെളിവുകളെ ന്തെല്ലാമാണ്?

സാമു—കഴിഞ്ഞകൊല്ലം പൂനാനഗരത്തിൽനിന്നു പോകുന്ന പട്ടശീലത്തരങ്ങൾ വില്ക്കുന്ന മോഹൻറാം എന്ന കച്ചവടക്കാരനെ ഇവർ ഹൈദ്രാബാദിന്നു സമീപമുള്ള കാട്ടിൽവെച്ചു കൊന്നു. ഗാഫർഖാനാണ് ആ ക്രൂരകൃത്യം നടത്തിയതു.

ഗാഫർ—(ഭ്രഷ്യത്തോടുകൂടി) എന്തിനാണ് ഗാഫർഖാനിനെ ത്തന്നെ കുറ്റം പറയുന്നതു? മോഹൻറാമിന്റെ കഴുത്തിൽ ഞാൻ ഉറുമാൽ ഇട്ടു ഞെക്കി കൊല്ലുമ്പോൾ നീയല്ലോ തടയാളുടെ കൈ പിടിച്ചതു?

ഇംഗ്ലിഷ്കാരൻ—ഗാഫർഖാൻ! നീ ഇപ്പോൾ കുറ്റം സമ്മതിക്കയാണ് ചെയ്തതെന്നറിയുന്നുണ്ടോ?

ഗാഫർഖാനും ഷേർഅലിയും—കുറ്റം സമ്മതിച്ചാലും ശരി. ഇല്ലെങ്കിലും ശരി. ഞങ്ങൾക്കു ധീരതയോടെ മരിപ്പാൻ അറിയാം. (സാമുഖാനിനോടു) ഭവാനിയുടെ അനുചരന്മാരായ ഞങ്ങളുടെ നാശത്തിന്നു നീ കാരണഭൂതനായതുകൊണ്ടു അതിന്നുള്ള ശിക്ഷ നീ തന്നെ അനുഭവിക്കും.

സാമു—ഗാഫർഖാൻ! നീ ഇംഗ്ലിഷ്കാർക്കു കീഴടങ്ങുന്നതാണ് നല്ലതു. അവരുടെ ശക്തിയെ എതിർപ്പാൻ നമുക്കു സാമർത്ഥ്യം പോരാ. അവർക്കു നിന്നിൽ വിശ്വാസവും തൃപ്തിയും ജനിച്ചാൽ അതുകൊണ്ടു നിനക്കു മേലാൽ ഗുണമുണ്ടാവും.

ഗാഫർ—നല്ലഗുണം! നിന്നെപ്പോലെ എന്റെ സഹോദരന്മാരെ പിടിച്ചു ഇംഗ്ലിഷ്കാരുടെ കയ്യിൽ ഏല്പിച്ചു ശിക്ഷ അനുഭവിപ്പിച്ചിട്ടുള്ള ഗുണം എനിക്കു വേണ്ട. മരണമാണ് എനിക്കു അതിനക്കാൾ പ്രിയവും ഉചിതവും.

ഡഫ്തിൻ:—സംസാരം മതിയാക്കാം. ഇതാ ആ കാണുന്ന വണ്ടിയിൽ കയറു. അതു നേരെ കല്ലത്തക്കാണ് പോകുന്നതു. അവിടെ എത്തിയശേഷം കാര്യമെല്ലാം തീർച്ചയാക്കാം.

ഗാഫർഖാനും ഷേർഅലിയും വണ്ടിയിൽ. സാമുഖാനും

ഇംഗ്ലീഷ് ഉദ്യോഗസ്ഥനും അനുചരന്മാരായി അവിടെനിന്നു പോയി.

ഡഫ്ത്തിൻ, വണ്ടി ദൃഷ്ടിയിൽനിന്നു മറഞ്ഞപ്പോൾ തല തിരിച്ചു സമീപത്തിൽ കാഴ്ച്ചയിൽനിന്നും വസ്തുത എന്തെന്നറിയാതെ പരിഭ്രമിച്ചു നില്ക്കുന്ന പത്നിനിയുടെ വികസിച്ച വിശേഷമായ താമരപോലെയുള്ള മുഖം കണ്ടു ആശ്ചര്യഭരിതനായി.

"എടോ ഫാർസ്റ്റ്! ഇതാ ഒരു സ്ത്രീ നില്ക്കുന്നു, വേഷം കൊണ്ടു ഒരു ബങ്കാളിസ്ത്രീയാണെന്നു തോന്നുന്നു. ഒരു ഉന്നതവംശത്തിൽ ജനിച്ചവളായിരിക്കണം."

ഫാർ—അങ്ങനെതന്നാണ്?

ഡഫ്—താൻ സമീപം വന്നുനോക്കു! ഈ അസാമാന്യമായ സൌന്ദര്യം സാധാരണജനങ്ങളുടെ ഇടയിലുള്ള സ്ത്രീകളിൽ കാണപ്പെടുമോ?

ഫാർ—എണ്ണതേച്ചു ഒട്ടിച്ച തലമുടിയും ചായം തേച്ച കണ്ണും ചിരിയും ഉള്ള ഈ രാജ്യത്തിലെ സ്ത്രീകളുടെ സൌന്ദര്യത്തെ പ്രശംസിക്കുന്ന നീ ഭോഷൻ തന്നെ! ആവട്ടെ. തഴെ ഇറങ്ങി ആ സ്ത്രീയെ കുതിരപ്പുറത്തു കയറ്റു.

ഡഫ്—ഇപ്പോൾ താനാ ഞാനോ ഭോഷൻ? ഒരു ഹിന്തുസ്ത്രീ കുതിരപ്പുറത്തു കയറി സവാരി ചെയ്യുന്ന മനോഹരമായ കാഴ്ച ഞാൻ ഇതുവരെ കണ്ടിട്ടില്ല. അതിപ്പോൾ താൻ തന്നെ ഒന്നു ദയവിചാരിച്ചു കാണിച്ചു തരണം. കുതിര ഇതാ. എന്നു പറഞ്ഞു കുതിരപ്പുറത്തുനിന്നിറങ്ങി.

ഫാർ—ഹെ! നാശം തന്നെ. പിന്നെ ഇവളെക്കൊണ്ടു നാം എന്താണ് ചെയ്യണ്ടതു? ഈ അർദ്ധരാത്രിസമയം ഒരു സ്ത്രീയെ തനിയെ നിരത്തിൽനിന്നിലിട്ടു പോവാനും തരമില്ല. ആവട്ടെ. താൻ അവളോടു അവൾ ആരാണെന്നു ചോദിച്ചു മനസ്സിലാക്കു.

ഡഫ്—ഹൊ സമർത്ഥൻ! ഞാൻ എങ്ങിനെയാണ് ചോദിച്ചു മനസ്സിലാക്കേണ്ടതെന്നു പറഞ്ഞുതരു. ഈ സ്ത്രീക്കു ബങ്കാളിയു

ല്ലാതെ യാതൊരു ഭാഷയും നിശ്ചയമുണ്ടായിരിക്കയില്ല. എനിക്ക ഇംഗ്ലീഷ് മാത്രമേ നിശ്ചയമുള്ളൂ. അല്ല- കുറച്ചു ലാറ്റിൻ പണ്ടു സ്കൂളിൽനിന്നു എന്റെ തലയിൽ കടത്തിവിട്ടിട്ടുണ്ട്. ആ ഭാഷയിൽ സംഭാഷണം നടത്തി കാണ്മാനാണെന്നോ താൻ ആഗ്രഹിക്കുന്നതു?

ഫാം—എനിക്ക ഒന്നുരണ്ടു ബങ്കാളിവാക്കറിയാം. ഞാൻ പറയുന്നതു ഇവർക്ക മനസ്സിലാവുമോ എന്നു നോക്കട്ടെ.

ഫാംസ്റ്റൻ പത്മിനിയുടെ സമീപം ചെന്നു. അവളെക്കണ്ടു ഉടനെ ഡഫ്ത്തിനിനോടു:—

ഫാം—എടാ! താൻ പറഞ്ഞതു ശരിയാണ്. ഇവർ ത്രുപവതി തന്നെ. ഞാൻ തന്നെ ഭോഷനെന്നു സമ്മതിക്കേണ്ടിവന്നിരിക്കുന്നു.

ഡഫ്—ഞാൻ ആദ്യത്തിൽ തന്നെ പറഞ്ഞില്ലേ. ഈ സ്ത്രീ നമ്മുടെ സ്വരാജ്യത്തിലെ ഒരുവളായിരുന്നുവെങ്കിൽ തനിക്ക താമസിയാതെ മിസ്സിസ്സ് ഡഫ്ത്തിന്നിനെ അവളുടെ വിവാഹസുദിവസത്തെപ്പറ്റി അനുമോദിക്കാമായിരുന്നു.

ഫാം—(ചിരിച്ചുംകൊണ്ടു) കഷ്ടം തന്നെ! മിസ്സിസ്സ് ഡഫ്ത്തിന്നിനെ അനുമോദിക്കുന്നതിനു പകരം മിസ്റ്റർ. ഡഫ്ത്തിന്നിനെ അനുതപിക്കേണ്ടുന്ന നിർഭാഗ്യം എനിക്കു വന്നു സംഭവിച്ചുവല്ലോ.

ഡഫ്—തന്റെ നിർഭാഗ്യത്തിൽ ഞാനും ഹൃദയപൂർവ്വം വ്യസനിക്കുന്നു. ആവട്ടെ. നേരംപോക്കു മതി. ആ സ്ത്രീയോടു അവൾ ആരെന്നു ചോദിക്കു.

ഫാം—(പത്മിനിയോടു) നീയാർ?

പത്മി—ഞാൻ ഒരു ബ്രാഹ്മണവിധവയാണ്. എന്റെ കൂടെ നിങ്ങൾ കണ്ടവരാണ് എന്നെ ഇവിടെ കൊണ്ടുവന്നതു. അവരാരാണ്? നിങ്ങൾ അവരോടു സംസാരിച്ചതു ഹിന്ദുസ്ഥാനിയിലായിരുന്നതുകൊണ്ടു എനിക്കു യാതൊന്നും മനസ്സിലായില്ല.

ഫാം—ഡഫ്ത്തിൻ! ഇവൾ ഒരു ബ്രാഹ്മണവിധവയണ

പോൽ. അത്രമാത്രമേ എനിക്കു ഈ പറഞ്ഞതിൽനിന്നു മനസ്സിലായുള്ളൂ. സമീപമെങ്ങാനും ബ്രാഹ്മണഗൃഹങ്ങൾ ഉണ്ടോ? താൻ അറിയുമോ?

ഡഫ്—ഈശ്വരചന്ദ്രവിദ്യാസാഗരൻ ഇപ്പോൾ താമസിക്കുന്ന ഗൃഹം ഇവിടെ സമീപമാണ്. ഞാൻ കുറച്ചുദിവസം മുമ്പു ഒരാവശ്യപ്രകാരം അവിടെ പോയിരുന്നു.

ഫാൾ—എന്നാൽ താൻ അവിടെ ചെന്നു വല്ലവരെയും സഹായത്തിനു കൂട്ടിക്കൊണ്ടു വരൂ! ഞാൻ ഇവിടെത്തന്നെ നിൽക്കാം.

ഡഫ്ഫിൻ, വിദ്യാസാഗരൻ താമസിക്കുന്ന ഗൃഹത്തിലേക്കു പോകുന്ന മാർഗ്ഗത്തിൽകൂടെ കുതിരയെ വിട്ടു. ഫാൾസ്റ്റൻ പത്മിനിയുടെ സമീപത്തിൽ കാവലുമായി. ഈ വിധവയുടെ ചരിത്രം എന്തായിരിക്കുമെന്നു അറിവാൻ അയാൾക്കു അത്യാഗ്രഹമുണ്ടായിരുന്നു. കുറേ നേരം അവളുടെ മുഖത്തു സശ്രദ്ധമായി നോക്കിക്കൊണ്ടു നിന്നു. "ഈ ഹിന്തുക്കൾ ലേശംപോലും വിവേകമില്ലാത്ത ഒരു വർഗ്ഗമാണ്. ഇവർക്കു കഴിഞ്ഞപക്ഷം ഒരുപതിനാലുവയസ്സിൽ അധികമുണ്ടായിരിക്കയില്ല. എങ്കിലും ഈ കാലത്തിനിടയിൽ വിവാഹം കഴിഞ്ഞു എന്നു മാത്രമല്ല ഒരു വിധവയാവാനും കാലമുണ്ടായി. രണ്ടാമത്തെ വയസ്സിലോ മറ്റോ വിവാഹം നടത്തീട്ടുണ്ടായിരിക്കണം. ശിശു ഗർഭത്തിലിരിക്കുമ്പോൾ അതു സ്ത്രീപ്രജയാണെന്നു നിശ്ചയമായും അറിവാൻ സാദ്ധ്യമായിരുന്നുവെങ്കിൽ ജനിക്കുന്നതിനു മുമ്പു തന്നെ വിവാഹത്തിന്റെ ചുമതല കഴിച്ചുകൂട്ടും". എന്നിങ്ങിനെ അയാൾ ആലോചിച്ചുകൊണ്ടുനിന്നു.

അല്പസമയം കഴിഞ്ഞു. സഹായമന്വേഷിച്ചുപോയ് ഡഫ്ഫിൻ തന്റെ കുതിരയെ നടത്തിച്ചുംകൊണ്ടു മടങ്ങി എത്തി. അയാളുടെ ഒരുമിച്ച ഏകദേശം നാല്പതുവയസ്സു പ്രായം ചെന്ന ഒരാളുമുണ്ട്. തന്റെ ജന്മംകൊണ്ടു ഭാരതവർഷത്തിനു പുരോഗതിയുണ്ടാക്കിയ മഹാത്മാവും സദ്ദേശീയരുടെ

അഭിവൃദ്ധിക്കുവേണ്ടി സ്വന്തസുഖവും ധനവും ഉപേക്ഷിച്ചു അനിതരസാധാരണമായി പ്രയത്നിച്ച ഭാരതവാസികളുടെ അഭിമാനത്തിനും സ്നേഹത്തിനും ഭക്തിക്കും പാത്രീഭവിച്ചവനും ആയ ഈ ശരച്ചന്ദ്രവിദ്യാസാഗരനായിരുന്നു അത്.

അത്യധികമായ ധനസമ്പത്തു, ഭരണകർത്താക്കന്മാരായ വിദേശീയരുടെ ഇടയിൽ സിദ്ധിച്ച ബഹുമതി, ഹിന്ദുസ്ഥാനം മുഴവൻ ജ്വലിച്ചുകൊണ്ടിരിക്കുന്ന യശസ്സു, അതിപ്രയത്നം ചെയ്തു സിദ്ധിച്ച വിദ്യാധനം, ഇവയെക്കാൾ അദ്ദേഹത്തിനു പ്രധാനദ്രഷ്ടണമായി തോന്നിയതു സമസൃഷ്ടികളെ അവരുടെ ദുഃഖത്തിൽ പ്രയോപൂർവ്വം അനുതപിക്കുവാൻ സാധിക്കുന്ന ഹൃദയമാണായിരുന്നു. എത്രയോ അല്പനായ ഒരുവന്റെ ദുഃഖത്തിനുപോലും തന്റെ ഹൃദയത്തെ വശീകരിപ്പാൻ സാമർത്ഥ്യമില്ലാത്ത അവസരം അദ്ദേഹത്തിന്റെ ജീവശയിൽ ഉണ്ടായിട്ടില്ല. വിശാലമായ ഫാലപ്രദേശത്തോടും കരുണാരസപരിപൂർണ്ണങ്ങളായ നേത്രങ്ങളോടും കൂടിയ അദ്ദേഹത്തിന്റെ മുഖത്തു ദൃഷ്ടികൂടെ പതിഞ്ഞതോടുകൂടി ഫാക്ടസ്സന്നിന്റെ മനസ്സിൽ തനിക്കു തന്നെ അറിവാൻ പാടില്ലാത്തവിധം ഭക്തിയും ബഹുമാനവും ജനിച്ചു. കുതിരപ്പുറത്തുനിന്നിറങ്ങി സമീപം ചെന്നു അയാൾ ഇപ്രകാരം പറഞ്ഞു.

"നിങ്ങളെ ഈ അസമയത്തു ഉപദ്രവിപ്പാൻ സംഗതിയായതിൽ ഞാൻ വ്യസനിക്കുന്നു. എങ്കിലും എനിക്കു മറ്റൊരു പ്രകാരം പ്രവൃത്തിപ്പാൻ നിവൃത്തിയില്ലാതെ വന്നു. നിങ്ങളുടെ സഹായമായ ഈ സ്ത്രീ നിമിത്തമാണ് ഞാൻ നിങ്ങളുടെ സഹായം ആവശ്യപ്പെട്ടുന്നതു."

വിദ്യാ— ഉപദ്രവിച്ചു എന്നു വിചാരിച്ചു നിങ്ങൾ വ്യസനിക്കേണ്ട. ഈ സ്ത്രീക്കു വേണ്ടുന്ന സഹായങ്ങൾ ചെയ്വാൻ ഞാൻ ശക്തനും സന്നദ്ധനുമാണ്. (പത്മിനിയോടു) ദേവി! ഭവതി ആരാണ്?

പത്മി— ഞാൻ ഒരു ബ്രാഹ്മണവിധവയാണ്. എന്റെ കൂടെ

രണ്ടു സന്യാസിമാരുണ്ടായിരുന്നു. അവരെ ഇവരാണ് എങ്ങ
ട്ടോ പറഞ്ഞയച്ചതു.

വിദ്യാ—(ഫാൽസ്റ്റന്നിനോടു) ഈ സ്ത്രീയുടെ ഒരുമിച്ചു രണ്ടു സന്യാ
സിമാരുണ്ടായിരുന്നുവെന്നും അവരെ നിങ്ങൾ—

ഫാൽ—നല്ല സന്യാസിമാർ! നല്ല നടപ്പിനെയാണ് അവർ വല്ല
തിനെയും സന്യസിച്ചിട്ടുണ്ടെങ്കിൽ സന്യസിച്ചിട്ടുള്ളതു. ഞ
ങ്ങൾ എത്രതന്നെ ശ്രമിച്ചിട്ടും പിടിത്തത്തിൽ കിട്ടാത്ത ഗാഫർ
ഖാൻ, ഷേർആലി എന്ന തസ്കരകളുടെ രണ്ടു നായകന്മാരാണ്
ആ സന്യാസിമാർ. അവരെ ഞങ്ങൾ കല്ലത്തക്കു അയച്ചുക
ഴിഞ്ഞു. ഇനി വേണ്ടുന്നതെല്ലാം അവിടെ പ്രവൃത്തിച്ചുകൊ
ള്ളും. ഈ സ്ത്രീയെ കളവു പറഞ്ഞു ഒരുമിച്ചുകൂട്ടിക്കൊണ്ടുപോ
യി വല്ലടിക്കിലുംവെച്ചു അവരുടെ ക്രൂരകൃത്യം നടത്തേണമെ
ന്നായിരുന്നുവായിരിക്കും അവരുടെ ഉദ്ദേശം. അവരെ ശിക്ഷി
ക്കേണമെങ്കിൽ ഞങ്ങളുടെ തെളിവും ആവശ്യമായി വന്നേ
ക്കാം. ഏതായാലും ഞങ്ങൾ നാളെ രാവിലെ കല്ലത്തയിലുണ്ടാ
യിരിക്കേണ്ടതു അത്യാവശ്യമാണ്. അതിനാൽ ഞങ്ങൾക്കു പോ
കുവാൻ അനുവാദം തരണം.

ഈശ്വരചന്ദ്രവിദ്യാസാഗരൻ ഈ ഒടുവിൽ പറഞ്ഞ വാക്കു
കളൊന്നും കേട്ടതേ ഇല്ല. എന്തെന്നാൽ ഈശ്വരകാരുണ്യത്താൽ ഇം
ഗ്ലീഷ്കാർ എന്തിനേക്കുറിച്ചെങ്കിലും അപ്രകാരം സംഭവിച്ചില്ലെ
ങ്കിൽ ഈ നിർദ്ദോഷിണിയായ ബാലയുടെ കഥ എന്തായിരിക്കുമെ
ന്നു ആലോചിച്ച അദ്ദേഹത്തിന്റെ ഹൃദയം ഒന്നു നടുങ്ങി. ഭയ
വും ദയയും സമ്മിശ്രമായ ഒരു രസം അദ്ദേഹത്തിന്റെ നയനങ്ങ
ളിൽ സ്ഫുരിച്ചു. മേഘംകൊണ്ടു മറയപ്പെട്ടിരിക്കുന്ന ചന്ദ്രനെപ്പോ
ലെ ദുഃഖംകൊണ്ടു മ്ലാനതയോടു കൂടിയതെങ്കിലും സമസ്തസൃഷ്ടിസ്ഥാ
നമുള്ള ഒരുവന്റെ അതിമൃദുവായ ഹൃദയത്തെ വശീകരിപ്പാൻ ധാരാ
ളം സാമർത്ഥ്യമുള്ളതായ അവളുടെ മുഖത്തിൽ ദൃഷ്ടികൾ പതിഞ്ഞ
തോടു കൂടി "കഷ്ടം! ഇവൾ വ്യസനത്തിനു എത്രയോ അ
യോഗ്യമായ ഒരു പാത്രമായിരിക്കുന്നുവല്ലോ" എന്നിങ്ങിനെയു

ള്ള വിചാരം വിദ്യാസാഗരന്റെ മനസ്സിൽ ജനിച്ചു. അല്പസമയം കഴിഞ്ഞപ്പോൾ അദ്ദേഹം ഇംഗ്ലീഷ്കാരോട്

"ഈ സ്ത്രീക്ക് ഞാൻ സ്വാതന്ത്ര്യം കൊടുക്കാം. ആവശ്യമുള്ളപക്ഷം ഇവൾ എന്റെ ഗൃഹത്തിലാണ് ഇരിക്കുന്നതെന്നു മേലധികാരികളെ അറിയിക്കാം" എന്നു പറഞ്ഞു.

ഇംഗ്ലീഷ്കാർ—അങ്ങിനെതന്നെ. എന്നാൽ ഞങ്ങൾ യാത്ര പറയുന്നു.

ഇംഗ്ലീഷ്കാർ രണ്ടാളും കുതിരപ്പുറത്തു വീണ്ടും കയറി അവിടം വിട്ടു പോയി. വിദ്യാസാഗരൻ പത്മിനിയുടെ സമീപം ചെന്നു അവളോട് "ദേവി, ഭയപ്പെടേണ്ട. എന്റെ ഒരുമിച്ചു വരൂ! ഞാൻ ഭവതിയുടെ സജാതീയനാണ്. ഗൃഹത്തിൽ എന്റെ ഭാര്യയുണ്ട്. അവൾ ഭവതിയെ യഥോചിതം ഉപചരിക്കും. ഒട്ടും പരിഭ്രമിക്കാതെ എന്റെ ഒരുമിച്ചു വരൂ!"

പത്മിനി വിദ്യാസാഗരന്റെ ഒരുമിച്ചു അദ്ദേഹത്തിന്റെ ഗൃഹത്തിലേക്കു നടന്നു. മാർഗ്ഗമദ്ധ്യത്തിൽ വെച്ചാണ് തഴെ പറയുന്ന സംഭാഷണം നടന്നതു:

വിദ്യാ—ദേവി! രോഗത്തിന്റെ നിദാനം അറിയാതെ എങ്ങിനെയാണ് വൈദ്യൻ ചികിത്സിക്കുന്നതു? ഭവതിയുടെ തല്ലാലസ്ഥിതിക്കുള്ള കാരണം എന്താണെന്നു അറിയാതെ എനിക്കു എന്തു സഹായമാണ് ചെയ്യാൻ സാധിക്കുന്നതു.

പത്മി—അനാഥയെങ്കിലും മഹാത്മാവായ അങ്ങേക്കു എന്റെ നേരെ ഒരു തോന്നൽ കയറിയാൽ ഞാൻ ഭാഗ്യവതി തന്നെ. എന്നാൽ എന്നെ സഹായിക്കുന്നതു അങ്ങേക്കു പാലും പ്രയാസമായ കാര്യമാണ്.

വിദ്യാ—അതിദുസ്സഹമായ വ്യസനംകൊണ്ടു മാത്രമാണ് ഭവതി ഇപ്രകാരം പറയുന്നതു. ഏതു കഠിനദുഃഖത്തെയും മനുഷ്യശക്തിയെക്കാൾ എത്രയോ മഹത്തായ ഒരു ശക്തിക്കു ശമിപ്പിക്കുവാൻ സാധ്യമാണ്. ആ ശക്തിയുടെ കല്പനപോലെയാണ്

എല്ലാ കുഴപ്പങ്ങളും സംഭവിക്കുന്നതു. പക്ഷേ ലഘിപ്പാൻ പാടില്ലാത്ത ആ വിധിയേയും കൂടി നിറവേറേണ്ടതിന്നു മനുഷ്യപ്രയത്നം ആവശ്യമാണ്. ഭവതിയുടെ ദുഃഖം നശിക്കേണമെന്നാണ് സർവ്വശക്തനായ ജഗദീശ്വരന്റെ മതമെങ്കിൽ നിശ്ചയമായും അപ്രകാരം സംഭവിക്കും. ഞാൻ അതിന്നു ഒരു നിമിത്തമായി ഭവിക്കുന്നതായാൽ എനിക്കു കൃതാർത്ഥതയും ഉണ്ടാവും.

പത്മിനി ഇതിന്നു സമാധാനമൊന്നും പറഞ്ഞില്ല. വിദ്യാസാഗരൻ മൌനമായിരിക്കുന്ന അവളെ അല്പനേരം സൂക്ഷിച്ചു നോക്കീട്ടു:—

വിദ്യാ—ഭവതിക്കു വൈധവ്യം സംഭവിച്ചിട്ടു എത്രകാലമായി?

പത്മി—നാലുകൊല്ലം മുമ്പു. പത്താമത്തെ വയസ്സിൽ.

വിദ്യാ—ഭവതിയുടെ സ്വഗൃഹം എവിടെയാണ്?

പത്മി—എനിക്കു സ്വഗൃഹം എന്നു പറവാൻ തക്കസ്ഥലം യാതൊന്നും ഈ ഭൂമണ്ഡലത്തിലില്ല. എന്റെ ഭാഗ്യംകൊണ്ടു എന്നിൽ ദയതോന്നിയ ഒരു കുടുംബത്തിന്റെ അധീനത്തിലാണ് വളരെ സന്തോഷത്തോടും സുഖത്തോടും കൂടി ഞാൻ വൈധവ്യം വന്നമുതല്ക്കു ഇതുവരെ താമസിച്ചിരുന്നതു. എങ്കിലും അവരും ഞാനുമായി ജനനാൽ യാതൊരു ബന്ധവുമില്ല.

വിദ്യാ— അപ്പോൾ ഭവതിയുടെ പിതൃഗൃഹമോ? ഭർത്തൃഗൃഹമോ?

പത്മി—ശൈശവത്തിൽ തന്നെ എന്റെ മാതാപിതാക്കന്മാർ പരലോകഗതിയെ പ്രാപിച്ചു. പിന്നെ എന്റെ അച്ഛന്റെ സഹോദരന്റെ ഒരുമിച്ചാണ് ഞാൻ താമസിച്ചിരുന്നതു. പത്താമത്തെ വയസ്സിൽ വൈധവ്യവും സംഭവിച്ചു. വിധവയായ എന്നെ ഭർത്താവിനോടൊന്നിച്ചു അഗ്നിപ്രവേശം—

വിദ്യാ—എന്ത്! ഉടനടിയേറ്റം ഭരണാധിപന്മാർ രണ്ടു തീരേ വിരോധിച്ചുകളഞ്ഞിട്ടു ഇപ്പോൾ കുറഞ്ഞ പക്ഷം ഇരുപതു

കൊല്ലമായല്ലോ. ഇംഗ്ലീഷ്കാരുടെ കല്പനയെ ലംഘിപ്പാൻ ധൈര്യമുള്ള ഒരുവൻ ഹിന്ദുസ്ഥാനത്തിൽ ഇപ്പോഴുണ്ടെന്നു ഭവതി പറഞ്ഞറിയിച്ചില്ലെങ്കിൽ ഞാൻ വിശ്വസിക്കയില്ലായിരുന്നു.

പത്മി—എന്റെ അച്ഛന്റെ സഹോദരൻ ശിക്ഷയെയോ ദുഃഖത്തെയോ ഭയപ്പെട്ടു സ്വകൃത്യത്തിൽനിന്നു വിരമിക്കുന്ന ഒരാളല്ലെന്നു ചിത്രനാഥ—

വിദ്യാ—എന്താണ് ഭവതി ശങ്കിച്ചെന്നപോലെ സംസാരം നിർത്തിയതു? ശേഷവും കേൾക്കട്ടെ.

പത്മി—ഒന്നുമില്ല. എന്റെ അച്ഛന്റെ സഹോദരൻ സ്വകൃത്യത്തിൽനിന്നു വിരമിക്കുന്ന ആളല്ല എന്നു മാത്രമാണ് ഞാൻ പറവാൻ ഭാവിച്ചതു.

വിദ്യാ—അഗ്നിപ്രവേശം ചെയ്യാതെ ഭവതി എങ്ങിനെ രക്ഷപ്പെട്ടു.

പത്മി—ഇംഗ്ലീഷ്കാർ അയച്ച ചില ഭടന്മാർ തൽസമയം വന്നെത്തി അഗ്നിപ്രവേശം വിലക്കിച്ചു. അവരിൽ പ്രധാനിയുടെ കല്പനപ്രകാരം എന്റെ അച്ഛന്റെ സഹോദരനെ കൽക്കത്തക്കു കൊണ്ടുപോയി.

വിദ്യാ—വൈധവ്യം വന്നതുമുതൽ അന്യരുടെ ഒരുമിച്ചാണ് താമസിച്ചതെന്നു പറഞ്ഞുവല്ലോ. അതു ആരുടെ രക്ഷയിൻകീഴിലാണ്?

പത്മി—ഇംഗ്ലീഷ് ഉദ്യോഗസ്ഥന്റെ അനുവാദപ്രകാരം എന്നെ രക്ഷിച്ച ഭടന്മാരിൽ പ്രധാനിയുടെ ഗൃഹത്തിൽ.

വിദ്യാ—ഭടന്റെ പേരെന്താണ്?

പത്മി—(സംശയിച്ചെന്നപോലെ) ചിത്രനാഥൻ.

വിദ്യാ—ഇപ്പോൾ എവിടെയാണ്?

പത്മി—ഇംഗ്ലീഷ് സൈന്യത്തിന്റെ ഒരുമിച്ചു അയോദ്ധ്യയിലേക്കു പോയിരിക്കയാണ്.

വിദ്യാ—ശരി. കാര്യം മനസ്സിലായി. അയോദ്ധ്യയിലെ നവാബായ വാജിദ് അലി രാജ്യം ശരിയായി ഭരിക്കാത്തതിനാൽ അദ്ദേ

ഹത്തെ രാജ്യഭ്രഷ്ടനാക്കുവാൻ ഇംഗ്ലീഷ്കാർ അയച്ച സൈന്യ
തിന്റെ കൂട്ടത്തിൽ പോയിരിക്കയാണ്. അല്ലേ?

പത്മി—അതേ.

വിദ്യാ—ഭവതി ഇത്രത്തോളമുള്ള സംഗതികൾ എന്നോടു പറഞ്ഞു
വല്ലോ. എന്നെ ഒരു സഹോദരന്റെ നിലയിൽ കരുതി ഒരു
ചോദ്യത്തിനും കൂടി സമാധാനം പറയുമോ? ചോദിപ്പാൻ അനു
വാദമുണ്ടോ?

പത്മി—തടവുകൂടാതെ ചോദിക്കാം.

വിദ്യാ—ഭവതിക്കു ചിത്രനാഥനിലോ ചിത്രനാഥന്നു ഭവതിയിലോ
നിങ്ങൾക്കു അന്യോന്യമോ അനുരാഗം ജനിച്ചിട്ടുണ്ടോ?

പത്മിനി ഈ ചോദ്യത്തിന്നു സമാധാനം പറവാൻ സാധി
ക്കാതെ അല്പനേരം പരിഭ്രമിച്ചു നിന്നു. ക്ഷണത്തിൽതന്നെ ധൈ
ര്യത്തെ അവലംബിച്ചു ഇപ്രകാരം പറഞ്ഞു. "അങ്ങു എന്താണ്
ഇപ്രകാരം ചോദിക്കുന്നതു? അതു നിഷ്പ്രയോജനമായ ഒരഭിനിവേശമല്ലേ?
ഞങ്ങൾ രണ്ടുപേരും ബ്രാഹ്മണവംശത്തിൽ ജനിച്ചവരാണ്. ആ
സ്ഥിതിക്കു വിധവയുടെ പുനർവ്വിവാഹം ഞങ്ങൾക്കു അധർമ്മമാ
കുന്നു."

വിദ്യാ—എന്റെ ചോദ്യത്തെ നിഷേധിപ്പാൻ ഭവതിക്കു സാധി
ക്കുമോ?

ഇല്ല. മനസ്സാക്ഷിയെ വഞ്ചിക്കാതെ പത്മിനിക്കു സാധിക്കു
യില്ല. അവൾ മൌനം അവലംബിച്ചു.

വിദ്യാ—എന്റെ സംശയമെല്ലാം ഇപ്പോൾ തീർന്നു. ധർമ്മഭ്രംശം
ചെയ്വാനായി ഞാൻ ഭവതിയെ ഉപദേശിക്കയില്ല. എങ്കിലും
ഭവതിക്കു ഭാഗ്യകാലം സമീപിച്ചിരിക്കുന്നു എന്നു ഞാൻ വിചാ
രിക്കുന്നു. അല്പദിവസങ്ങൾ എന്റെ ആതിഥ്യം സ്വീകരിച്ചു ഭ
വതി എന്റെ ഗൃഹത്തിൽ താമസിക്കു. എനിക്കു അല്പദിവസ
ത്തെ താമസമുള്ള ഒരു യാത്ര ചെയ്വാനുണ്ടു്. ഗൃഹത്തിൽ എന്റെ
ഭാര്യയുണ്ടു്. എന്റെ ഉദ്ദിഷ്ടകാര്യം സാധിച്ച ഉടനെ ഞാൻ
ഉടനെ എത്തി ഭവതിയെ കണ്ടുകൊള്ളാം.

പത്മി—എന്റെ കൃതജ്ഞതയെ ഈ അവസരത്തിൽ കാണിപ്പാൻ അങ്ങു സമ്മതിക്കുമോ? ഈശ്വരചന്ദ്രനെ സ്തുതിക്കയും അനുഗ്രഹിക്കയും ചെയ്യാത്ത ഒരു ഗൃഹമെങ്കിലും ഇപ്പോൾ ബങ്കാളത്തിലെന്നല്ല ഹിന്ദുസ്ഥാനത്തിൽതന്നെയില്ല. ഐശ്വര്യം, വിദ്യ, യശസ്സു മുതലായ എല്ലാ ഭാഗ്യങ്ങളും സിദ്ധിച്ചിട്ടുള്ള അങ്ങേക്കു ഒരു അനാഥയായ സ്ത്രീയുടെ, ഹൃദയപൂർവ്വമായി നന്ദിസൂചകങ്ങളായ വാക്കുകളിൽ സന്തോഷം തോന്നുന്നുവെങ്കിൽ അതിനെ സ്വീകരിക്കുവാനപേക്ഷ.

വിദ്യാ—വരു! സമയം അതിക്രമിക്കുന്നു. നമുക്കു ഗൃഹത്തിൽ എത്തിച്ചേരുവാൻ ശ്രമിക്കുക.

ഈശ്വരചന്ദ്രൻ ഗൃഹത്തിലെത്തി പത്മിനിയെ തന്റെ ഭാര്യയുടെ വശം ഏല്പിച്ചു. ഉദാരശീലയായ ആ സ്ത്രീ അവർക്കു വേണ്ടുന്ന ഉപചാരങ്ങളെല്ലാം സന്തോഷപൂർവ്വം ചെയ്തുകൊള്ളുമെന്നു അദ്ദേഹത്തിന്നു അറിവുണ്ടായിരുന്നു. പത്മിനിയെ അകത്തേക്കു അയച്ചശേഷം ഇനി ഈ കാര്യത്തിൽ കർത്തവ്യമെന്തെന്നുള്ള ആലോചനയോടു കൂടി അദ്ദേഹം അല്പനേരം വീട്ടിന്റെ മുൻഭാഗത്തുതന്നെ ഇരുന്നു. മിത്രനാഥനെ ഈ വിവരങ്ങൾ അറിയിക്കയാണ് ആദ്യമായി വേണ്ടതെന്നു രീച്ചപ്പെട്ടു. തന്റെ യാത്രയുടെ ഉദ്ദേശസ്ഥലം മറ്റൊന്നാകയാൽ തൽക്കാലം അയോദ്ധ്യയിലേക്കു പോകുവാനോ മിത്രനാഥനെ കാണുവാനോ അദ്ദേഹത്തിന്നു സാദ്ധ്യമായിരുന്നില്ല. ഒടുവിൽ ഭൃത്യന്മാരിൽ ഒരുവനെ മിത്രനാഥന്റെ സമീപത്തിലേക്കു എഴുത്തോടു കൂടി അയക്കാമെന്നു സമാധാനിച്ചു അകത്തേക്കു കടന്നു. പത്മിനിയുമായുള്ള സംഭാഷണത്തിന്നു ശേഷം താൻ മനസ്സുകൊണ്ടു നിശ്ചയിച്ചതായ യാത്രയെപ്പറ്റി ഭാര്യയോടു പറഞ്ഞു. പത്മിനിയുടെ അപ്പോഴത്തെ ക്ഷീണസ്ഥിതിക്കും അല്പസമയം മുമ്പു താനുമായുണ്ടായ സംഭാഷണത്തിന്റെ അവസ്ഥക്കും അവർക്കു തന്റെ സന്നിധാനം അത്ര ഹൃദ്യമാവുമോ എന്നുള്ള സംശയത്തോടു കൂടി ക്ഷണത്തിൽ അവരുടെ സമീപത്തിൽ നിന്നു പോന്നു.

ചിത്രനാഥനെ വിവരങ്ങൾ എത്രയും പെട്ടെന്നു തന്നെ അറിയിക്കേണമെന്ന ആലോചനയോടു കൂടിയാണ് വിദ്യാസാഗരൻ പത്മിനിയുടെ സമീപത്തിൽനിന്നു പോന്നതു. "വസ്തുത മുഴുവൻ ഇന്നു പറയുന്നതായാൽ എന്റെ രക്ഷയിലാണ് അവൾ ഇരിക്കുന്നതെന്നറിഞ്ഞു അവന്നു മനസ്സമാധാനമുണ്ടാകും. വിവരങ്ങൾ ഞാൻ അറിയിച്ചില്ലെങ്കിലും അവന്റെ ബന്ധുക്കൾ അറിയിക്കാതിരിക്കയില്ല. അങ്ങിനെ സംഭവിക്കുന്നതായാൽ അനാവശ്യമായ പരിഭ്രമത്തിന്നും വ്യസനത്തിന്നും സംഗതിയാവും. പക്ഷേ കേവലം അന്യനായ ഒരുവന്റെ പ്രവേശം ഈ കാര്യത്തിൽ അവന്നു ഏൽപ്പാവുമോ? ഏൽപ്പാതെ വരാൻ കാരണമില്ലല്ലോ. എന്റെ ഉദ്ദേശം നിഷ്ഫലമാകയും ഉൽകൃഷ്ടവുമാണ്. നിശ്ചയമായും വിവരമായി അറിയിക്കുന്നതാണ് ഉത്തമം. സ്വനിയന്താവായ ജഗദീശ്വരന്റെ മതം മനുഷ്യബുദ്ധിക്കു അഗോചരമാണല്ലോ. എത്രയോ നിസ്സാരമായ കാരണങ്ങളെക്കൊണ്ടും മഹത്തായ കാര്യങ്ങൾ നിർവ്വഹിപ്പാൻ അദ്ദേഹത്തിന്നു സാധിക്കും. അലംഘനീയമായ ആ വിധിയുടെ കല്പന ഏതുപ്രകാരമിരിക്കിലും അപ്രകാരം എല്ലാം സംഭവിക്കട്ടെ" എന്നിങ്ങിനെ അദ്ദേഹം ആലോചിച്ചു.

അല്പസമയം ഇങ്ങിനെ വിചാരമഗ്നനായിരുന്നശേഷം താഴെ പറയുംപ്രകാരം ചിത്രനാഥനു എഴുതി:—

"ചിത്രനാഥ! ഏറ്റവും പരിമിതമെന്ന സ്ഥിതിയിൽ കേവലം അന്യനായിരിക്കുന്ന ഞാൻ നിന്നെ സംബോധന ചെയ്യുന്നതിൽ നിനക്കു അത്ഭുതം ജനിക്കുമായിരിക്കും. എങ്കിലും അല്പസമയംമുമ്പു കഴിഞ്ഞ ഒരു സംഭവംകൊണ്ടു ഒരു മനുഷ്യസോദരനെന്നപോലെ നിന്നെ വിചാരിപ്പാനുള്ള അധികാരം എനിക്കുണ്ടെന്നുള്ള ബോധത്തോടുകൂടിയാണ് ഞാൻ അപ്രകാരം ചെയ്യുന്നതു.

നിന്റെ ഗൃഹത്തിൽ ഒരു ബ്രാഹ്മണവിധവ താമസിച്ചിരുന്നുവല്ലോ. മുഖതാവിൽ മാത്രം സംസാരിപ്പാൻ തരമുള്ള മിലനസ

ഗതികളെക്കൊണ്ടു് ആ സ്ത്രീക്കു നിന്റെ ഗൃഹം വിട്ടു പോരേണ്ടിവന്നു. ഇപ്പോൾ എന്റെ രക്ഷയിലാണു് ഇരിക്കുന്നതു. ഈ സ്ത്രീയെ സംബന്ധിച്ച കാര്യങ്ങൾ അറിയുന്നതിനു നിന്നാലായ അവകാശി നീയാണെന്നാണു് ഞാൻ വിചാരിക്കുന്നതു. അയോദ്ധ്യയിൽ നിന്നു മടങ്ങുന്ന വഴിക്കു എന്റെ ഗൃഹത്തിൽ വന്നു ആതിഥ്യം സ്വീകരിക്കുന്നതിൽ നിനക്കു വിരോധമുണ്ടായിരിക്കയില്ലെന്നു വിശ്വസിക്കുന്നു. പ്രിയമായ വസ്തു എന്റെ അധീനത്തിലിരിക്കുന്നു എന്നുള്ള ധൈര്യത്തോടു കൂടിയാണു് ഞാൻ ഇപ്രകാരം ആവശ്യപ്പെടുന്നതു.''

ഈശ്വർചന്ദ്രൻ.

എഴുത്തു മുഴുവിക്കുന്നതിനു മുമ്പു തന്നെ ഗൗരിശങ്കരൻ എന്ന ഭൃത്യനെ വിളിച്ചു അവന്റെ കൈവശം ആ കത്തു കൊടുത്തു ഇപ്രകാരം പറഞ്ഞു. ''നീ അയോദ്ധ്യയിലേക്കു പോകേണ്ടുന്ന അത്യാവശ്യമായ ചില സംഗതികൾ ഉണ്ടു്. അയോദ്ധ്യയിൽ ഇപ്പോൾ പാളയം അടിച്ചു പാർക്കുന്ന ഇംഗ്ലീഷ് സൈന്യത്തിന്റെ അധിപനെ കാണേണം. അദ്ദേഹത്തിന്റെ സൈന്യത്തിൽ ചിത്രനാഥനെന്ന ഒരു ബ്രാഹ്മണയുവാവുണ്ടു്. സൈന്യാധിപനോടു എന്റെ പേർ പറഞ്ഞാൽ നിനക്കു അദ്ദേഹത്തെ കാണാം. ഈ എഴുത്തു അദ്ദേഹത്തിന്റെ സന്നിധിയിൽ കൊടുക്കുകയും നീ ഇതിലുള്ള കാര്യങ്ങളെ സംബന്ധിച്ച എന്തു സമാധാനമാണു് എന്നോടു പറയേണ്ടതെന്നു ചോദിച്ചു മനസ്സിലാക്കുകയും വേണം. കഴിയുന്നത്ര വേഗത്തിൽ മടങ്ങി എത്തുകയും. ചിത്രനാഥനു ഉടനെ മടങ്ങുവാൻ സാധിക്കുന്ന പക്ഷം നീ അദ്ദേഹത്തിന്റെ കൂടെ വന്നാൽ മതി. പറഞ്ഞതെല്ലാം മനസ്സിലായോ?''

ഗൌ—ഉവ്വു്. കല്പനപോലെ ചെയ്യാം. എന്നാൽ ലക്നൌവിൽ ചെല്ലുവാനും പട്ടണത്തിന്റെ അകത്തു പ്രവേശിപ്പാനും എനിക്കു സമ്മതമുണ്ടോ?

ഗൌരീശങ്കരനു യജമാനന്റെ കല്പന ബഹുസന്തോഷക

രമായിരിക്കുന്നു. ഇന്ത്യയിൽ രീവണ്ടി എന്ന നൂതനമായ അത്ഭുതം നടപ്പാക്കീട്ട മൂന്നുനാലുകൊല്ലമേ ആയിട്ടുള്ളൂ. ആ ആശ്ചര്യജനകമായ വാഹനത്തിൽ കയറി വിശേഷകാഴ്ചകാണുക പ്രസിദ്ധമായ ലക്നോ നഗരിയെ സന്ദർശിക്കാം. അവൻ മനസ്സുകൊണ്ടു യജമാനനെ വളരെ പ്രാവശ്യം സ്തുതിച്ചു മേൽപ്രകാരം പറഞ്ഞു.

വിദ്യാ—നിനക്കു പട്ടണത്തിന്റെ അകത്തുകൂടെ കടക്കേണമെന്നു ആഗ്രഹമുണ്ടെങ്കിൽ അതിനു എന്റെ അനുവാദം മാത്രം മതിയാകുന്നതല്ല. രാജ്യം ഇംഗ്ലീഷ്കാരുടെ കീഴടങ്ങിയെങ്കിൽ ഇംഗ്ലീഷ് സൈന്യാധിപന്റെ രക്ഷയിൻകീഴിൽ നഗരത്തിന്റെ അന്തർഭാഗത്തിലേക്കു നിനക്കു പ്രവേശിക്കാം. നീ ഇപ്പോൾ പോയ്ക്കൊള്ളുക. ഓ! ഒരു കാര്യം മറന്നു. ഇംഗ്ലീഷ് സൈന്യാധിപനു ഞാൻ ഒരെഴുത്തു തന്നാൽ നിനക്കു ചിത്രനാഥനെ കാണുവാൻ പ്രയാസം കൂടാതെ കഴിക്കാം. ആവട്ടെ. നമ്മുടെ യാത്രക്കു മുമ്പായി എന്റെ സമീപം വന്നാൽ മതി.

ഭൃത്യൻ പിറെറ ദിവസം എഴുത്തുകളും രണ്ടും വാങ്ങി അയോദ്ധ്യാസംസ്ഥാനത്തിലേക്കും വിദ്യാസാഗരൻ താൻ തലേദിവസം മനസ്സിൽ തീച്ചപ്പെടുത്തിയ സ്ഥലത്തേക്കും എല്ലാം ഒരുക്കങ്ങളോടുംകൂടി പുറപ്പെട്ടു. പത്മിനി അദ്ദേഹത്തിന്റെ ഗൃഹത്തിൽ സുഖമായി താമസിച്ചുവരികയും ചെയ്തു.

രണ്ടുമാസം കഴിഞ്ഞു. വിദ്യാസാഗരൻ തന്റെ യാത്ര അവസാനിപ്പിച്ചു സ്വഗൃഹത്തിലേക്കു ഒരു ദിവസം സായംകാലത്തോടുകൂടി മടങ്ങിയെത്തി. ഗൃഹത്തിൽ സ്ത്രീകളിരിക്കുന്ന സ്ഥലത്തു ചെന്നപ്പോൾ ഒന്നാമതായി കണ്ടതു പത്മിനിയെയാണ്.

വിദ്യാ—ദേവി! ഭവതിക്കു എന്റെ ഗൃഹത്തിൽ സൌഖ്യം തന്നെയല്ലേ?

പത്മി.—അതെ. ഞാൻ എന്റെ ഗൃഹത്തിൽനിന്നു പോരുന്ന ദിവസം സന്തോഷവും സമാധാനവും ദൂരെ പരിത്യജിച്ചു എന്നു വിചാരിച്ചിരുന്നു. എങ്കിലും എന്റെ ധാരണ തെറ്റിപ്പോയി

എന്നെ ഈ ഗൃഹത്തിൽ ഒരു അതിഥിയായി അങ്ങു എന്നെ സ്വീകരിച്ചുവരുൾ എനിക്കു മനസ്സിലായി. അങ്ങേടെ ഭയങ്കര പ്രത്യുപകാരമായി എനിക്കു യാതൊന്നും ചെയ്വാനും സാധിക്കയില്ല.

വിദ്യാ—ഭവതി മനസ്സിനെ അശേഷം ദുഃഖിപ്പിക്കാതെ എന്റെ ഈ ഗൃഹത്തിൽ സുഖമായി താമസിക്കുന്നപക്ഷം ഞാൻ ചെയ്യുകൃത്യത്തിനു മഹത്തായ പ്രത്യുപകാരമായി എന്നു ഞാൻ വിചാരിക്കുന്നു. സന്തോഷവും സുഖവും മനുഷ്യരുടെ വാസസ്ഥാനത്തെയല്ല ആശ്രയിച്ചിരിക്കുന്നതു. സന്തോഷവസ്തുക്കൾ ഈ ഗൃഹത്തിലുണ്ടായിരുന്നാൽ ഈ ഗൃഹവും മുമ്പിലത്തതുപോലെതന്നെ ഭവതിക്കു തൃപ്തികരമായി തോന്നും.

പത്മി—സന്തോഷവസ്തു ഇപ്പോൾ ഈ ഗൃഹത്തിൽ ഉള്ളതിനേക്കാൾ അധികം ഞാൻ ആഗ്രഹിക്കുന്നില്ല. ആഗ്രഹിക്കുന്നപക്ഷം തന്നെ സാദ്ധ്യമല്ല.

വിദ്യാ—സാദ്ധ്യാസാദ്ധ്യങ്ങളെപ്പറ്റി അനുഭവിക്കുമ്പോൾ മാത്രമേ തീച്ച പറഞ്ഞുകൂടൂ. ആവട്ടെ ഞാൻ പോയ ദിവസങ്ങളിൽ വല്ല അതിഥികളും വിശേഷവിധിയായി ഈ ഗൃഹത്തിൽ വന്നിരുന്നുവോ?

പത്മി—ഇല്ല.

വിദ്യാ—ഗൌരീശങ്കരൻ മടങ്ങി എത്തിയോ?

പത്മി—ഇല്ല. എന്താണ് വല്ലവരും വരുമെന്നു കരുതിയിരുന്നുവോ? ഉണ്ടെങ്കിൽ അതു ആരാണ്?

വിദ്യാ—വരുമെന്നു കരുതുകമാത്രമല്ല. എനിക്കു തീച്ചയുണ്ട്. എനിക്കു എത്രയും പ്രിയനായ ഒരു സ്നേഹിതനെയാണ് ഞാൻ കാണുവാൻ ആഗ്രഹിക്കുന്നതു.

പത്മി—അങ്ങു വഴിയാത്ര ചെയ്തു ക്ഷീണിച്ചതല്ലേ? കുളിച്ചു ഭക്ഷണം കഴിപ്പാൻ ആലോചിക്കാതതു എന്താണ്? ഞാൻ അകത്തു പോയി അങ്ങു വന്ന വിവരം അറിയിക്കട്ടെ.

വിദ്യാ—അങ്ങിനെതന്നെ.

പത്മിനി അകത്തേക്കു പോയി. വിദ്യാസാഗരൻ വിചാരമഗ്നനായി അല്പനേരം നിശ്ചലനായി നിന്നു. "എന്റെ ഈ ഉദ്യമം സഫലമാകുമോ? ഒരു ഭാഗം എനിക്കു സാധിച്ചു എന്നു തന്നെ പറയാം. പ്രയാസമേറിയ കാര്യം നിർവ്വഹിപ്പാൻ ഇനിയും ബാക്കിയാണ്. അലംഘനീയശാസനയോടുകൂടിയവനും സർവ്വജ്ഞനുമായ ഈശ്വരന്റെ മതം എന്റെ പ്രയത്നത്തിന്നനുകൂലമെങ്കിൽ എന്റെ ഉദ്യമം നിഷ്ഫലമാകയില്ല" എന്നിങ്ങിനെ അദ്ദേഹം സമാധാനിച്ചു അകത്തേക്കു കടന്നു.

അഞ്ചാറു ദിവസങ്ങൾ പിന്നെയും വിശേഷസംഭവങ്ങൾ യാതൊന്നുമില്ലാതെ കഴിഞ്ഞു. ഒരു ദിവസം മദ്ധ്യാഹ്നത്തിൽ ആദിത്യന്റെ അതികഠിനമായ രശ്മിതട്ടി ക്ഷീണിച്ച വലഞ്ഞു വഴിയാത്രയിലുള്ള പൊടികൊണ്ടും മറ്റും മലിനമായ വേഷത്തോടുകൂടി ചിത്രനാഥൻ വിദ്യാസാഗരന്റെ ഗൃഹത്തിലെത്തി. തന്റെ അതിഥിയെക്കണ്ട ഉടനെതന്നെ വിദ്യാസാഗരന്റെ മനസ്സിൽ സന്തോഷവും ഈ യുവാവിന്റെ നേരെ അനിവ്വാച്യമായ ഒരു സ്നേഹവും ഉണ്ടായിച്ചു. യഥാവിധി കുശലപ്രശ്നങ്ങളെല്ലാം അന്യോന്യം ചെയ്തശേഷം.

ചിത്ര—ഇവിടുന്നു അയച്ച എഴുത്തിന്റെ താല്പര്യമെന്താണ്? പത്മിനി ഇപ്പോൾ ഇവിടെയുണ്ടോ?

വിദ്യാ—ഉണ്ട്. ആ സംഗതിയെപ്പറ്റി എനിക്കു വളരെ പറവാനുണ്ട്. എങ്കിലും അതിന്നു ഉചിതമായ അവസരം ഇതല്ല. കുളിച്ചു ഭക്ഷണം കഴിഞ്ഞു അല്പം വിശ്രമിച്ചശേഷം ആവാം. എന്റെ ഒരുമിച്ച ഗൃഹത്തിലേക്കു വരൂ! എനിക്കു എത്രയും പ്രിയനായ ഒരു അതിഥിയെയാണ് ഞാൻ ഇപ്പോൾ സൽക്കരിക്കുന്നതു.

ചിത്ര—അങ്ങേടെ ഔദാര്യത്തെ കൃതജ്ഞതാപൂർവ്വം ഞാൻ സ്വീകരിക്കുന്നു. ഈ ഗൃഹത്തിൽ ഇവിടുത്തെ അതിഥിയായി താമസിക്കുന്നതു എനിക്കും സന്തോഷം തന്നെ.

വിദ്യാ—അതിന്നിപ്പോൾ വിശേഷവിധിയായി കാരണങ്ങളും ഉണ്ടല്ലൊ.

ഇവർ ഇങ്ങിനെ സംസാരിച്ചുകൊണ്ടു ഭവനത്തിന്റെ അകത്തേക്കു പോയി.

പിറ്റേദിവസം സായാഹ്നസമയത്തു ഗൃഹത്തിന്റെ മുൻഭാഗത്തു നട്ടുവളർത്തിയതും ഈഷദ്വികസിതങ്ങളായ പുഷ്പങ്ങളെക്കൊണ്ടു ശോഭിക്കുന്നതുമല്ലവള്ളികളാൽ ആലിംഗനം ചെയ്യപ്പെട്ടതുമായ പാരിജാതവൃക്ഷത്തിന്റെ തറയിൽ ഇരുവരും സായാഹ്നസമയത്തിലെ മന്ദമാരുതനെ ഏറ്റുകൊണ്ടിരിക്കുന്ന അവസരത്തിൽ നടന്ന സംഭാഷണത്തിന്റെ ഏതാനും ഭാഗങ്ങളാണു് താഴെ ചേർക്കുന്നതു.

വിദ്യാ—ചിത്രനാഥ! നിനക്കും എനിക്കും സാമാന്യമായുള്ള ഈ ആഗ്രഹത്തെ നീ എന്തിന്നു നിരസിക്കുന്നു?

ചിത്ര—സ്വാർത്ഥത്തെ മാത്രം മുൻനിർത്തി പ്രവൃത്തിക്കുന്നതായാൽ എനിക്കു ഇവിടുത്തെ ഫിതം അനുവർത്തിക്കുന്നതിൽ അശേഷവും പ്രയാസമുണ്ടായിരിക്കയില്ല. അതിന്നു എന്റെ മനസ്സാക്ഷി അനുവദിക്കുന്നില്ല.

വിദ്യാ—അപ്പോൾ നിന്റെ മനസ്സാക്ഷിക്കാണു് ഈ കാര്യത്തിൽ വിരോധം, അല്ലാതെ നിനക്കല്ല. അല്ലേ?

ചിത്ര—മനസ്സാക്ഷിയും ഞാനും രണ്ടായി വിചാരിക്കുന്നതെങ്ങിനെയാണു്? അധർമ്മത്തിൽ ഒട്ടുമുഖ്യമുള്ള അങ്ങു എങ്ങിനെയാണു് എന്നെ ഇതിലേക്കു ഉത്സാഹിപ്പിക്കുന്നതു?

വിദ്യാ—അധർമ്മത്തിലേക്കു ഞാൻ നിന്നെ പ്രേരിപ്പിക്കുന്നില്ല. എനിക്കു മനസ്സിൽ ഒരാഗ്രഹം ജനിക്കയും അതു അധർമ്മമാണെന്നു തോന്നുകയും ചെയ്താൽ ഞാൻ ആ ആഗ്രഹത്തിൽനിന്നു എന്റെ മനസ്സിനെ പിൻവലിക്കുമാണു് ശ്രമിച്ചുവരുന്നതു. ഇപ്പോഴും ഞാൻ അധർമ്മം പ്രവൃത്തിപ്പാൻ നിന്നെ ഉപദേശിക്കുന്നില്ല.

ചിത്ര—ഒരു ഹിന്തുവിധവയെ മറ്റൊരുവൻ വിവാഹം ചെയ്യുന്നതു ധർമ്മം എന്നോ പറയുന്നതു?

വിദ്യാ—വിവാഹം ചെയ്യുന്നതു നിഷിദ്ധമാണെങ്കിൽ ഒരുകാല

ത്തും വിവാഹം ചെയ്യാൻ തരമില്ലാത്ത സ്ത്രീയിൽ ആഗ്രഹം ജനിച്ചതു ധർമ്മമാണോ?

ചിത്ര — അല്ല. ആ കാര്യത്തിൽ ധർമ്മഭംഗം ഞാൻ ചെയ്തിട്ടുണ്ട്. എന്റെ മനസ്സു എനിക്കു സ്വാധീനമല്ലാതെ വന്നു.

വിദ്യാ — "എന്റെ മനസ്സു എനിക്കു സ്വാധീനമല്ലാതെ വന്നു" എന്ന വാദം നിന്നെപ്പോലെ യോഗ്യനും ധീരനും ആയ ഒരുവനു ഭൂഷണമല്ല. നീ അശേഷവും വിഷാദിക്കേണ്ട. പത്മിനിയിൽ നിനക്കുള്ള അഭിനിവേശം നിന്ദ്യമല്ല. നമ്മുടെ പൂർവ്വികന്മാരുടെ ഇടയിലും വിധവകളുടെ പുനർവ്വിവാഹം ഉണ്ടായിട്ടുണ്ട്. പക്ഷേ അതു മനുസംഹിതയിലെ നിബന്ധനകൾ സ്ഥാപിക്കപ്പെടുന്നതിനു മുമ്പായിരുന്നു. പത്മിനിയോ പരിശുദ്ധയാണ്. തന്റെ മരിച്ചുപോയ ഭർത്താവിന്റെ വിധവ എന്ന സ്ഥാനത്തിനല്ലാതെ ഭോഗ്യപദത്തിനു അവൾക്കു അർഹതയുണ്ടായിട്ടില്ല.

ചിത്ര — എന്റെ വിരോധസംഗതികളിൽ ഒന്നുമാത്രമാണ് അവൾ വിധവയെന്ന സംഗതി. വേറെയും —

വിദ്യാ — ആ ഒരു സംഗതിമാത്രമേയുള്ളുവെങ്കിൽ ഞാൻ പറഞ്ഞ പ്രകാരം നീ പ്രവൃത്തിക്കുമായിരുന്നുവോ?

ചിത്ര — (കുറേനേരം ആലോചിച്ചു) ഒരു സമയം പ്രവൃത്തിക്കുമായിരിക്കും.

വിദ്യാ — പിന്നെ മറ്റുള്ള വിരോധസംഗതികൾ എന്തെല്ലാമാണ്? കേൾക്കട്ടെ.

ചിത്ര — എന്റെ മാതാവിനു ഞാൻ ഏകപുത്രനാണ്. ഈ കാര്യത്തിൽ എനിക്കു സന്തോഷത്തോടും പൂർണ്ണമനസ്സോടും കൂടിയ ഒരു അനുവാദം ലഭിക്കുകയില്ല. രണ്ടാമത്തെ സംഗതി: ഞങ്ങളുടെ സജാതീയർക്കു ഞങ്ങൾ പരിഹാസപാത്രമായി തീരും. പക്ഷേ ഇതിനെ ഞാൻ അത്ര ഗണ്യമാക്കുന്നില്ല. ഭരണകർത്താക്കളായ ഇംഗ്ലീഷ്കാർ ഒരു വിധവയിൽ ഒരുത്തനു വിവാഹശേഷം ഉണ്ടാവുന്ന സന്തതികൾ പിതാവിന്റെ ന്യായമായ സന്താനങ്ങളാണെന്നു അനുവദിച്ചിരിക്കകൊണ്ടു എനിക്കു പിന്നെ വിരോ

ധസംഗതികളും യാതൊന്നുമില്ല.

വിദ്യാ — അപ്പോൾ പ്രധാനമായി ആദ്യത്തിൽ പറഞ്ഞ കാരണം മാത്രമേയുള്ളൂ. അല്ലേ? ആ വിരോധം ഇല്ലെങ്കിലോ?

ചിത്ര — ഞാൻ അങ്ങേടെ ഹിതംപോലെ പ്രവൃത്തിക്കും. പക്ഷേ ആ വിരോധകാരണം എന്നും നിലനില്ക്കുന്നതാകയാൽ അപ്രകാരം ചെയ്യുന്നേടത്തോളം കാലം എനിക്കു ഇവിടുന്നു പറയുന്നതുപോലെ പ്രവൃത്തിക്കുവാൻ കഴിയുന്നതല്ല.

വിദ്യാ — ആ വിരോധം അത്ര ഗണ്യമാക്കുവാനില്ല.

ചിത്രനാഥനു ഈ കേട്ട വാക്കുകൾ വിദ്യാസാഗരൻ തന്നെയോ പറഞ്ഞതെന്നു സംശയം ജനിച്ചു, അത്ഭുതത്തോടുകൂടി അദ്ദേഹത്തിന്റെ മുഖത്തേക്കു നോക്കി. "കൃതനിശ്ചയനും ഈശ്വരഭക്തനുമായ വിദ്യാസാഗരനെപ്പോലെ അന്യനില്ലെന്നു ഹിന്ദുസ്ഥാനത്തിലെ അസംഖ്യം ജനങ്ങൾ അങ്ങേ സ്തുതിക്കുന്നു. അങ്ങിനെയിരിക്കുന്ന അങ്ങു ഇങ്ങിനെയാണ് ഇപ്രകാരം പറയുന്നതു?"

വിദ്യാ — നിന്റെ ഈ ഭാവവും വാക്കും അനാവശ്യവും അവിവേകവുമാണ്. അനീതിയായി യാതൊന്നും ചെയ്യുവാൻ ഞാൻ നിന്നോടു പറഞ്ഞിട്ടില്ല. ആ വിരോധം ഗണ്യമാക്കുവാനില്ലെന്നു ഞാൻ പറഞ്ഞതിന്റെ താല്പര്യം ആ സ്ത്രീക്കു ഇതിൽ വിരോധമില്ലെന്നു മാത്രമാണ്.

ചിത്ര — അതു അങ്ങു എങ്ങിനെ അറിഞ്ഞു?

വിദ്യാ — ഒൗരീശങ്കരനെ അയോദ്ധ്യയിലേക്കു അയച്ചതിനു ശേഷം ഞാൻ പത്മിനിയോടു ചോദിച്ചു നിന്റെ ഗൃഹം ഇന്ന പ്രദേശത്താണെന്നറിഞ്ഞു പുറപ്പെട്ടു അല്പ സമയംകൊണ്ടു അവിടെ എത്തി. പത്മിനിയുടെ അകാരണമായ പ്രവൃത്തികൊണ്ടു പരിഭ്രമിച്ചും വ്യസനിച്ചുംകൊണ്ടിരിക്കുന്ന നിന്റെ അമ്മയെ കണ്ടു. പത്മിനിയുടെ തല്ക്കാലസ്ഥിതിയെക്കുറിച്ചു പറഞ്ഞശേഷം അവരുടെ രക്ഷയെ അവൾ ഉപേക്ഷിപ്പാനുള്ള കാരണം എന്താണെന്നു ഞാൻ ചോദിച്ചു. അതിനെപ്പറ്റി തനിക്കു യാതൊരറിവുമില്ലെന്നു ആ സ്ത്രീയുടെ സംസാരത്തിൽനിന്നു എനിക്കു മനസ്സിലായി.

ഞാൻ—ദേവി! ഭവതിക്കു ഈ കാര്യത്തെപ്പറ്റി യാതൊരറിവുമില്ലെന്നു തോന്നുന്നു. പത്മിനി ഇപ്പോൾ എന്റെ ഗൃഹത്തിൽ ഭാര്യയുടെ സമീപമുണ്ട്. പക്ഷേ—എന്നു പറഞ്ഞു ഞാൻ സംശയിച്ചു നില്ക്കുന്നതിനെക്കണ്ട്.

ആ സ്ത്രീ—എന്താണ് അങ്ങു സംശയിച്ച സംസാരം നിർത്തിയതു? പറവാനുള്ളതു പറകതന്നെ.

ഞാൻ—മറ്റൊന്നുമല്ല. ആ സ്ത്രീ ഇപ്രകാരം പ്രവൃത്തിപ്പാനുള്ള കാരണം എനിക്കറിയാം.

ആ സ്ത്രീ—അതെന്താണ്?

ഞാൻ—കേവലം സഹോദരീസഹോദരന്മാർ തമ്മിലുള്ളതു പോലെയോ, ബന്ധുക്കൾ തമ്മിലുള്ളതു പോലെയോ, സ്നേഹിതന്മാർ തമ്മിലുള്ളതു പോലെയോ ഉള്ള ഒരു സ്നേഹം മാത്രമല്ല മിത്രനാഥനും പത്മിനിയും തമ്മിൽ—

ആ സ്ത്രീ—ഈശ്വര! ഇങ്ങിനെ വരുന്നതായാൽ എന്റെ കുട്ടിയുടെ ഗതി എന്താണ്? ആ സാധുപ്പെണ്ണിന്റെ അവസ്ഥയെ? ജനങ്ങളുടെ പരിഹാസത്തിനു അവൾ പാത്രമായിതീരുമല്ലോ.

"ഞാൻ സമാധാനവാക്കുകൾ പലതും പറഞ്ഞു. എന്തിനധികം പറയുന്നു—ഒരുവിധത്തിൽ ഞാൻ അവരെക്കൊണ്ടു നിങ്ങൾ രണ്ടുപേരുടേയും വിവാഹത്തിനനുവദിപ്പിച്ചു. ഇപ്പോൾ വിരോധസംഗതികൾ വല്ലതും ഉണ്ടോ" എന്നു മന്ദസ്മിതത്തോടുകൂടി വിദ്യാസാഗരൻ ചിത്രനാഥനോടു ചോദിച്ചു.

ചിത്ര—ഇല്ല. സ്വപ്നത്തിലേശംപോലുമില്ലാത്ത അങ്ങേടെ പ്രയത്നം ഹേതുവായിട്ടു ഞാൻ ഭാഗ്യവാനായി. പത്മിനിയിൽ എനിക്കുള്ള അനുരാഗത്തെപ്പറ്റി ഞാൻ യാതൊന്നും അങ്ങയോടു പറഞ്ഞിട്ടില്ല. ഇപ്പോഴും അല്പം മാത്രമേ പറയുന്നുള്ളൂ. അങ്ങേടെ ദയക്കു ഞങ്ങൾ പാത്രവാന്മാരായില്ലെങ്കിൽ ഞങ്ങൾ രണ്ടുപേരുടെയും ജീവിതശേഷം മുഴുവൻ ഒരു ഭയങ്കരമായ മരുഭൂമിക്ക

തുല്യമായി ഞങ്ങൾക്കു തോന്നുമായിരുന്നു. ഞാൻ നിസ്സാരനും അങ്ങു ചെയ്യുന്നതിലും പ്രഭാവത്തിലും കിടന്നു കളിക്കുന്നവനുമാണ്. എന്നാൽ ഏതുദേശത്തിലും ഏതവസരത്തിലും ഏതുകാലത്തും എന്നാൽ സാദ്ധ്യമായ എന്തു കൃത്യവും അങ്ങേക്കു വേണ്ടി ചെയ്യാൻ ഞാൻ സന്നദ്ധനാണ്. ഇത്രമാത്രമല്ലാതെ യാതൊരു പ്രത്യുപകാരവും അങ്ങേക്കു വേണ്ടി എന്നാൽ ചെയ്യാൻ കഴിയുന്നതല്ല.

വിദ്യാ—ചിത്രനാഥ! മനുഷ്യപ്രയത്നംകൊണ്ടു മാത്രം ഈ ലോകത്തിൽ എന്തുതന്നെ സാധിപ്പാൻ പോകുന്നു? എന്റെ സാമർത്ഥ്യത്തെക്കാൾ മഹത്തായ ഒരു ശക്തിയുടെ സഹായവും അനുഗ്രഹവും എനിക്കുണ്ടായിരുന്നില്ലെങ്കിൽ എന്റെ പ്രയത്നം നിശ്ചയമായി പോകുമായിരുന്നു. അതുകൊണ്ടു നിന്റെ സ്നേഹിക്കു ആ ദിവ്യശക്തിക്കാണ് അവകാശം. അല്ലാതെ എനിക്കല്ല.

അല്പദിവസത്തിനിടക്കു ചിത്രനാഥനും പത്മിനിയും, ചിത്രനാഥന്റെ വീണ്ടും വീണ്ടും ആവർത്തിച്ചിട്ടുള്ള അപേക്ഷപ്രകാരം വിദ്യാസാഗരനും, അദ്ദേഹത്തിന്റെ ഭാര്യയും ചിത്രനാഥന്റെ ഗൃഹത്തിലേക്കു പുറപ്പെട്ടു. അവിടെവച്ചു മംഗളമായ വിവാഹക്രിയയും വളരെ ആഘോഷത്തോടെ നടത്തപ്പെട്ടു. ബഹുജനങ്ങളുടെ അഭിപ്രായം പോലെ ഈ വ്യവസ്ഥയില്ലാതെ മറ്റൊന്നുമില്ല. ഈശ്വരചന്ദ്രവിദ്യാസാഗരനെ പോലെ യോഗ്യനായ ഒരു അതിഥി ഒരു വിധവയുടെ വിവാഹഘോഷങ്ങളെ അലങ്കരിക്കുന്നു എന്നറിഞ്ഞതോടുകൂടി ചിത്രനാഥന്റെ കുലീനന്മാരായ ബന്ധുക്കളെല്ലാം അവരുടെ സന്നിധാനംകൊണ്ടു ആ മംഗലകർമ്മത്തെ അഭിനന്ദിച്ചു. മംഗല്യധാരണംകഴിഞ്ഞു ചിത്രനാഥൻ മധുസദൃശനായി വിവാഹമണ്ഡപത്തിൽനിന്നു അകത്തേക്കു പോയി. പുത്രൻ ഭാര്യയെ മാതാവിന്റെ സമീപം കൊണ്ടുവന്നു നിർത്തി. ശ്രേഷ്ഠയായ തന്നെ വിധിപ്രകാരം അഭിവാദ്യം ചെയ്യുന്ന പത്നിനിയെ ആ സൽചരിത സ്നേഹപൂർവ്വം ആലിംഗനം ചെയ്തു.

ഹിന്തുക്കളുടെ ഇടയിൽ ശത്രുവും പുത്രഭാര്യയും തമ്മിൽ സഹജമായ വൈരം ഇന്ത്യയിലെന്നല്ല ലോകത്തിലെങ്ങും പ്രസിദ്ധമാണ്. ഈ ആക്ഷേപം അടിസ്ഥാനസഹിതമോ എന്നും അപ്രകാരമാണെങ്കിൽ അതിന്നുള്ള കാരണങ്ങൾ എന്തെല്ലാമാണെന്നും ഈ അവസരത്തിൽ ആലോചിക്കേണ്ടതില്ലല്ലോ. പത്മിനിയും ശത്രുവും ഈ സാധാരണരീതിക്കു ഒരു വ്യത്യാസമായിരുന്നു എന്നും അവർക്കു അന്യോന്യമുള്ള നൂതനമായ ബന്ധത്തെ അപേക്ഷിച്ചു സന്തോഷപ്രദമായിരുന്നു എന്നും മാത്രമേ ഇവിടെ പറയുന്നുള്ളൂ. മധുര്യത്താലും ശോഭയാലും വശീകരിക്കപ്പെട്ട ഭംഗങ്ങളോടു കൂടിയ പത്മമെന്നപോലെ അളകങ്ങളാൽ പ്രശോഭിതമായ മുഖവും വിവാഹസമയത്തു സഹജമായ ലജ്ജയോടു കൂടിയതും, പ്രശാന്തമധുരമായ രസം സ്ഫുരിക്കുന്നതും ആയ കമനീയലോചനങ്ങളും ആ സ്ത്രീയുടെ ഹൃദയത്തിൽ പുതിനിവ്വിശേഷമായ സ്നേഹത്തെ ജനിപ്പിച്ചു. മനസ്സിൽ തള്ളിവരുന്ന സന്തോഷപ്രവാഹത്തെ നിയമനം ചെയ്യാൻ ശക്തിക്കാതെ ഇഷ്ടംപോലെ ഒഴുകുവാൻ അനുവദിച്ച ആ സ്ത്രീ പത്മിനിയെ പിന്നെയും പിന്നെയും ആലിംഗനം ചെയ്തു ഇപ്രകാരം പറഞ്ഞു:—

"മകളെ! സന്തോഷിക്കു. ദുഃഖത്തിന്നു എല്ലാവിധത്തിലും അനുചിതയായ നിന്റെ മുഖം ഭാനമായി വളരെ നാളായി ഞാൻ കാണുന്നു. ഇപ്പോൾ സന്തോഷത്താൽ പ്രശോഭിക്കപ്പെട്ടിരുന്ന ഈ മനോജ്ഞമുഖവും ഞാൻ തൃപ്തിവരുവോളം കാണട്ടെ. ഉൽകൃഷ്ടഗുണങ്ങളുടെ വിളനിലമായ ഒരു ഭർത്താവിനെ ലഭിക്കുന്ന ഭാഗ്യം നിനക്കു സിദ്ധിച്ചു. അവന്റെ ആകാരവിശിഷ്ടത അവനുള്ള ഗുണങ്ങളിൽവെച്ചു എത്രയും അപ്രധാനമായ ഒന്നാണ്. നിന്റെ ഹൃദയം സൽഗുണങ്ങൾക്കു ആസ്പദമായതെന്നും ഭാഗ്യവതിയായ ഒരു ഹിന്തുസ്ത്രീയുടെ മാതൃകയായി നീ ഇരിക്കുമെന്നും എനിക്കറിയാം. സ്വമാതാവിന്റെ ലാളനാസുഖം നീ അറിഞ്ഞിട്ടില്ല. ആ സ്ഥാനവും കൂടി ഞാൻ ഇപ്പോൾ നിർവ്വഹിച്ചു. ഭർത്താവിനോടു കൂടി എല്ലാ സുഖങ്ങളും അനുഭവിച്ചു ആയുഷ്മതിയായിരിപ്പാൻ ഞാൻ നിന്നെ ആശീർവ്വ

ഭിക്കട്ടെ.” സന്തോഷാശ്രുക്കളോടുകൂടിയ ഭർത്തൃമാതാവിന്റെ ആലിംഗനത്തിൽനിന്നു വിമുക്തയായി പദ്മിനി അവിടെനിന്നു പോയി.

അതിഥികളെല്ലാം ക്ഷേണം കഴിഞ്ഞു സുഖമായി താംബൂല ചർവ്വണവും ചെയ്തിരിക്കുമ്പോൾ, വിദ്യാസാഗരൻ ഏകനായി ഒരു മാന്യസ്ഥാനത്തിരിക്കുന്നതിന്റെ സമീപം ഒരു ബ്രാഹ്മണൻ എത്തിച്ചേർന്നു. മഹാശയന്മാരുടെ വിനയം സൽഫലങ്ങളോടുകൂടിയ വൃക്ഷം താഴ്ന്നതിനോടു പലേ കവികളും ഉപമിച്ചിട്ടുള്ളതാണെങ്കിലും മഹാത്മാവായ ഈശ്വരചന്ദ്രവിദ്യാസാഗരന്റെ മനോഹരണത്തെ സദൃശീകരിപ്പാൻ മറ്റൊരു ഉപമാവസ്തു ഞാൻ കാണുന്നില്ല. വൃദ്ധനായ ബ്രാഹ്മണനെ കണ്ടപ്പോൾ തന്റെ സ്ഥാനത്തു നിന്നെഴുനീറ്റ ഉപചാരഭാവത്തോടെ സമീപം ഇരിക്കുവാൻ അപേക്ഷിച്ചു. സമുദായമാകുന്ന സോപാനത്തിൽ ഈ ബ്രാഹ്മണനും താനും നില്ക്കുന്ന പടികൾക്കു തമ്മിൽ വലുതായ അന്തരമുണ്ടെന്നു അദ്ദേഹം ആലോചിച്ചില്ല. വൃദ്ധൻ സമീപം ഇരുന്നു, ക്രമം തെറ്റിയ ക്ഷേണത്താലും അതിനു ശേഷമുണ്ടായ വിശേഷമായ താംബൂല ചർവ്വണത്താലും കാലത്തിനു സഹജമായ ഉഷ്ണത്താലും വിയർത്തു കുളിക്കുന്ന തന്റെ വിപുലമായ ദേഹത്തെ ഉത്തരീയംകൊണ്ടു വീശി സംഭാഷണോൽസുകനായി ഇപ്രകാരം പറഞ്ഞു:—

“ഹാ! ഈശ്വരന്റെ വിലാസം അവർണ്ണനീയം തന്നെ. നാലുകൊല്ലം മുമ്പു അഗ്നിപ്രവേശം ചെയ്വാൻ സന്നദ്ധയായ ഒരു വിധവക്കു ഇത്ര അല്പകാലത്തിനിടയിൽ ഭർത്തൃമതിയായിപ്പാനുള്ള ഭാഗ്യം സിദ്ധിക്കുമെന്നു ആരെങ്കിലും സ്വപ്നത്തിൽ പോലും വിചാരിച്ചിരുന്നുവോ?”

വിദ്യാ—അങ്ങേക്കു ഈ സ്ത്രീയുടെ പൂർവ്വചരിത്രം അറിയാമോ?

ബ്രാ—അറിയാമോ എന്നോ? അഗ്നിപ്രവേശം ചെയ്വാൻ നിശ്ചയിച്ച സമയത്തു ശാസ്ത്രോക്തമായ വൈദികകർമ്മങ്ങൾ ചെയ്യുവരിൽ ഒരുവനാണ് ഞാൻ.

വിദ്യാ — എന്ത്?

ബ്രാ — അതെ. വാസ്തവമാണ് ഞാൻ പറഞ്ഞതു. ഹാ! അന്നു കഴിഞ്ഞതെല്ലാം ഇപ്പോൾ എന്റെ കണ്ണിൽ കാണുന്നതുപോലെ തോന്നുന്നു. അഗ്നിപ്രവേശത്തിനു എല്ലാം ഒരുക്കിയിരിക്കുന്നു. പരിശുദ്ധയായ ഭാഗീരഥി സമീപത്തിൽ കൂടി പ്രവഹിക്കുന്നു. സൂര്യന്റെ അതിതീക്ഷ്ണമായ രശ്മിയാൽ തപിച്ചിരിക്കുന്ന മണലിൽ കാലു വെക്കുന്നതു കൂടി അസാദ്ധ്യം. ഈ ബാലികയുടെ പിതൃസഹോദരൻ ഹൃദയത്തിൽ തിങ്ങിവരുന്ന വ്യസനം പുറത്തു ജനിച്ചുപോകുമെന്നു ഭയപ്പെട്ടു സഹോദരപുത്രിയോടു ദയയോടു കൂടിയ ഒരു വാക്കു പറയുകയാകട്ടെ അവളുടെ മുഖത്തു നോക്കുകയാകട്ടെ ചെയ്യാൻ ശക്തനല്ലാതെ നില്ക്കുന്നു. പ്രകൃതിതന്നെയും, അനുഷ്ഠിക്കുവാൻ പോകുന്ന കർമ്മത്തിന്റെ ഭയങ്കരമായ മാഹാത്മ്യത്തെ ഓർത്തു നിശ്ചലയായി നില്ക്കുന്നുവോ എന്നു തോന്നി. വൃക്ഷശാഖകൾ കാറ്റിൽ ഇളകുന്നില്ല. പാവനയായ നദി തന്റെ ജർത്തര ശബ്ദം —

വിദ്യാ — വിവരണങ്ങളെല്ലാം കേട്ടു. ആ സമയത്തെ അവിടുത്തെ അവസ്ഥ എനിക്കു ഊഹിപ്പാൻ സാദ്ധ്യമാണ്. ആ അവസരത്തിലും അങ്ങു ഒരു പൈദികബ്രാഹ്മണന്റെ നിലയിൽ സന്നിഹിതനായിരുന്നില്ലേ?

ബ്രാ — ആയിരുന്നു.

വിദ്യാ — ഇന്നു ഈ വിവാഹകർമ്മത്തെയും അഭിനന്ദിക്കുന്നുണ്ടു.

ബ്രാ — ഇല്ലേ എന്നോ? വധുവിനെ ഭീഷ്മസമംഗലിയായിരിപ്പാൻ ഹൃദയപൂർവ്വമായി അനുഗ്രഹിച്ചു.

വിദ്യാ — അഗ്നിപ്രവേശസമയത്തു ഭർത്താവിനോടു ഒന്നിച്ചു പ്രാണപരിത്യാഗം ചെയ്യുന്ന ഇവർക്കു സൽഗതി ലഭിപ്പാൻ വേണ്ടി അനുഗ്രഹിച്ചപ്രകാരംതന്നെ 'ഹൃദയപൂർവ്വമായി'ട്ടോ?

ബ്രാഹ്മണനു വിദ്യാസാഗരന്റെ വാക്കുകളിൽ സങ്കല്പിച്ച അർത്ഥം മനസ്സിലായി. അല്പം ജാള്യതയോടെ: — "ഹാ! കാലവ്യ

ത്യാസത്തോടുകൂടി ലോകഗതിക്കും വ്യത്യാസം വരുമല്ലോ.'' എന്നു അദ്ദേഹം പറഞ്ഞു.

''ഹാ! അങ്ങേടെ മനോഗതിക്കുള്ള വ്യത്യാസം കാലവ്യത്യാസമെന്ന നീതിയെ അല്ല അനുസരിക്കുന്നതു. കഷ്ടം! ബ്രാഹ്മണവംശജനും ശാസ്ത്രജ്ഞനും നിത്യം ആത്മശുദ്ധീകരണമായ വേദോക്തമന്ത്രങ്ങളെ ഉച്ചരിക്കുന്നവനും ആയ ഒരുവൻ സ്വാർത്ഥതല്പരതയെ ഇഷ്ടദേവതയാക്കി പരലോകമെന്ന ഒരു അവസ്ഥയുണ്ടെന്നു ആലോചിക്കുകപോലും ചെയ്യാതെ കാലം കഴിക്കുന്നുവല്ലോ'' എന്നിങ്ങിനെ അല്പം അനുതാപത്തോടെ വിദ്യാസാഗരൻ ആത്മഗതം ചെയ്തു. വിദ്യാസാഗരൻ സംഭാഷണത്തിൽ അഭിരുചി കാണിക്കുന്നില്ലെന്നു കണ്ടും തനിക്കു ഇനിയും അഹ്നയുള്ള സമ്മാനങ്ങൾ കിട്ടിയേക്കിലോ എന്നുള്ള ഭയത്താലും ബ്രാഹ്മണൻ അവിടെ നിന്നു.

അല്പസമയം കഴിഞ്ഞു. അതിഥികളുടെ തിരക്കിൽനിന്നു ഒരു വിധം രക്ഷപ്പെട്ട വിദ്യാസാഗരൻ വിജനമായ ഒരു സ്ഥലത്തിരിക്കുന്നു. വിചാരമഗ്നനായ അദ്ദേഹം ചിത്രനാഥൻ സമീപത്തേക്കു വരുന്നതു കണ്ടില്ല. കാൽപെരുമാറ്റം എത്രയും സമീപമായി കേട്ടപ്പോൾ തലതിരിച്ചു മന്ദസ്മിതത്തോടെ ആ യുവാവിനോടു സ്വീയം ഇരുന്നുകൊൾവാൻ പറഞ്ഞു. തന്റെ അതിഥിയും ഇപ്പോൾ താൻ അനുഭവിക്കുന്ന സുഖത്തിനു ഹേതുഭൂതനും ആയ മഹാത്മാവിനോടു പലതും പറവാൻ അദ്ദേഹത്തിനു ആഗ്രഹമുണ്ട്. എന്നാൽ ഒരു അപരിചിതയുവാവിനു ഈ വക വിഷയങ്ങളെപ്പറ്റി തനിക്കു ബഹുമാന്യന്മാരും തന്നെക്കാൾ വൃദ്ധന്മാരും ആയവരോടു സംസാരിക്കുന്നതിലുള്ള സഹജമായ ലജ്ജ അയാളെ തടയുന്നു. ചിത്രനാഥന്റെ മനോഗതിയറിഞ്ഞു വിദ്യാസാഗരൻ:— എന്താണ്? അതിഥിയോടു രണ്ടു വാക്കുപോലും പറവാനില്ലേ?

ചിത്ര— അതിഥിയോടു രണ്ടെന്നല്ല വാഗ്വിഷം തന്നെ കഴിച്ചാലും അദ്ദേഹത്തിന്റെ നേരെ എന്റെ ഹൃദയത്തിൽ തിങ്ങി

വരുന്ന വികാരങ്ങളെ പുറത്തു ജനിപ്പിക്കുവാൻ മതിയാകയില്ല. ഞാൻ പഠയുന്ന വാക്കുകളും എന്റെ ഹൃദയവിചാരങ്ങളും സാമ്യപ്പെട്ടതിയാൽ തമ്മിൽ അജഗജാന്തരമുണ്ടായിരിക്കും. ആത്മഗുണങ്ങൾ വണ്ണിച്ചു കേൾക്കുന്നതിൽ ഇവിടുത്തെ പോലെ മഹാത്മാവായ ഒരുവനും ഒരിക്കലും അഭിരുചി തോന്നുകയില്ല. എങ്കിലും—

വിദ്യാ—ചിത്രനാഥ! (ദൂരത്തേക്കു ചൂണ്ടിക്കാണിച്ചു) ആ ഉയർന്നു കാണുന്നുണ്ടോ? അതിന്മേൽ കയറി നോക്കിയാൽ ഗംഭീരാകൃതിയോടുകൂടിയ വൻവൃക്ഷങ്ങളും പൊടപൊടികളും ഒരുപോലെ ഇരിക്കും. മനുഷ്യദൃഷ്ടിക്കു അത്ഥവാനെന്നും, ദരിദ്രനെന്നും, കുലീനനെന്നും, നീചനെന്നും മറവും അനവധി വ്യത്യാസങ്ങളും ഗോചരമായിരിക്കും. എന്നാൽ സർവ്വദ്രഷ്ടാവായ ജഗദീശ്വരനു തന്റെ സൃഷ്ടിയിൽപെട്ട നികൃഷ്ടപ്രാണിയും സർവ്വമാന്യനായ രാജാധിരാജനും തുല്യമാണ്. അദ്ദേഹം എല്ലാം തന്നിൽനിന്നു ജനിച്ചവയായി കരുതുന്നു. ആ അനന്തശക്തിയാകുന്ന മഹാസമുദ്രത്തിലെ നീർത്തുള്ളികളാണ് ഞാനും നീയും നമ്മെക്കാളും നികൃഷ്ടനും ഉൽകൃഷ്ടനും. എന്നാൽ ഇതുവരെ ദുഃഖമെന്നതു അധികമായി അറിയാത്തവനും യൌവനകാലത്തിൽ സഹജമായ അഭിമാനത്തോടു കൂടിയവനും ആയ നീ തത്തോപദേശത്തിനു അയോഗ്യമായ ഒരു പാത്രമാണ്. ഒരു ഉപദേശം മാത്രമേ നിനക്കു ഞാൻ തരുന്നുള്ളൂ. ആഗ്രഹിക്കുന്നതിനു എല്ലാ ഭാഗ്യങ്ങളും നിനക്കു സിദ്ധിച്ചിട്ടുണ്ട്. എന്നാൽ ഭാഗ്യത്തോടുകൂടി മനുഷ്യനു അന്യന്റെ ദുഃഖാവസ്ഥയിൽ സഹതാപം തോന്നാതെ വരുന്നതു സഹജമാണ്. സ്വാർത്ഥപരിത്യാഗം കൂടാതെ ലോകത്തിൽ യാതൊരു മഹത്തരമായ കർമ്മവും ചെയ്യാൻ സാദ്ധ്യമല്ല. തന്റെ കുടുംബത്തിനും രാജ്യത്തിനും എന്നു വേണ്ട, സമസൃഷ്ടികളിൽ ഏതൊരുവനു വേണ്ടിയും സ്വസുഖത്തെ വ്യസനം കൂടാതെ ഉപേക്ഷിക്കുവാൻ സാധിക്കുന്നവൻ മാത്രമാണ് മഹാത്മാവു. ഉൽകൃഷ്ട

നായ ഒരുവന്റെ മനസ്സാക്ഷി പക്ഷപാതരഹിതനായ ഒരു ഉപദേശകനാവാണ്. നിന്റെ അഭിവൃദ്ധിയെ മാത്രം മുൻനിർത്തി ഹിതം നോക്കാതെ സദുപദേശം ചെയ്യുന്ന ഒരു ഗുരു അതുമാത്രമാണ്. എന്നാൽ ആ മനസ്സാക്ഷി എത്രയോ ഭീരുവാണ്. ഒരു പ്രാവശ്യം തന്നെ ധിക്കരിച്ചാൽ പിന്നെ നിന്നെ അതു ശാസിക്കയില്ല. എന്നും സചേതനായി ഇരിപ്പാൻ ഈശ്വരൻ നിന്നെ അനുഗ്രഹിക്കട്ടെ. ഇതാണ് എനിക്കു തരുവാനുള്ള ആശീർവ്വാദം.

വിവാഹാഘോഷങ്ങളെല്ലാം കഴിഞ്ഞു. അതിഥികളെല്ലാം തൃപ്തന്മാരായി അവരവരുടെ ഗൃഹങ്ങളിലേക്കു മടങ്ങിപ്പോയി. അസ്തമനസൂര്യന്റെ കിരണങ്ങൾ തട്ടി പ്രകാശിക്കുന്നതും കുമുവാൻ തുടങ്ങുന്ന സരോജപുഷ്പങ്ങളാൽ നിറഞ്ഞിട്ടുള്ളതുമായി ഗൃഹത്തിന്റെ പിൻഭാഗത്തുണ്ടായിരുന്ന ഒരു ചെറിയ കുളത്തിന്റെ വക്കത്തു ചിത്രനാഥൻ തനിക്കു അപ്രതീക്ഷിതമായി സംഭവിച്ചതായ ഭാഗ്യോദയത്തെ ആലോചിച്ചുകൊണ്ടു നടന്നുകൊണ്ടിരിക്കയായിരുന്നു. അപ്പോൾ പത്മിനി സമീപം ചെന്നു.

പത്മി—എന്താണ് അങ്ങു അതിഥികളെ തനിയെയാക്കി ഇവിടെ വന്നു നില്ക്കുന്നതു. വിദ്യാസാഗരൻ അകത്തിരിക്കുന്നുവല്ലോ. അകത്തേക്കു വരികയല്ലേ?

ചിത്ര—വരാം. നിന്റെ പേരിനെ അനുകരിക്കുന്നതുകൊണ്ടു ഒരു പ്രത്യേക ആകർഷണശക്തി ഈ കുളത്തിനുണ്ടു്.

പത്മി—(ലജ്ജയോടുകൂടി) യഥാർത്ഥവസ്തു സമീപത്തിലിരിക്കേ പേരിനെ മാത്രം അനുകരിക്കുന്നതിനെ ഭ്രമിക്കുന്നതെന്തിനു?

ചിത്ര—നിന്റെ ഉപദേശം സ്വീകാരയോഗ്യം തന്നെ. എന്നാൽ രണ്ടും ഒരേ സമയത്തു തന്നെ അനുഭവിപ്പാൻ സാദ്ധ്യമാണല്ലോ. നീ അല്പനേരം ഇവിടെ നിന്നാൽ മതി.

മന്ദസ്മിതത്തോടുകൂടി ഭർത്താവിന്റെ ക്ഷണനത്തെ പത്മിനി അംഗീകരിച്ചുവെന്നു പറയേണ്ടതില്ലല്ലോ.

ചിത്ര—ഈശ്വരചന്ദ്രൻ എവിടെ?

പത്നി—അകത്തുണ്ട്.

ചിത്ര—സ്വർഗ്ഗം തന്നെ പരിത്യജിച്ച അന്യനു വേണ്ടി പ്രയത്നം ചെയ്യാൻ സാധിക്കുന്ന അദ്ദേഹത്തിന്റെ പ്രവൃത്തിയുടെ ഫലമാണ് നാം ഇപ്പോൾ അനുഭവിക്കുന്ന സന്തോഷവും ഭാഗ്യവും. ഞാൻ അയോദ്ധ്യയിലേക്കു പോകുന്നതിന്റെ തലേദിവസം—

പത്നി—വേണ്ട. ആ കാലത്തെപ്പറ്റി മനസ്സിൽ ഓർമ്മ വരുമ്പോൾ ഞാൻ ഇപ്പോൾ അനുഭവിക്കുന്ന സന്തോഷവും സുഖവും സ്വപ്നമോ എന്നു എനിക്കു തോന്നിപ്പോകുന്നു.

ചിത്ര—സ്വപ്നമാണെന്നു എനിക്കുശേഷവും തോന്നുന്നില്ല. എത്രയോ ആഗ്രഹിച്ച കാര്യം സാധീനമാവുമ്പോൾ സ്വപ്നതുല്യമായി തോന്നുകയില്ലെന്നു മാത്രമല്ല എത്രയോ യഥാർത്ഥമായി തോന്നുകയും ചെയ്യും.

സൂര്യൻ ക്രമേണ പൂർണ്ണമായസ്തമിച്ചു. അന്ധകാരം നാനാദിക്കിലും വ്യാപിപ്പാൻ തുടങ്ങി. ക്രമേണ പൂർണ്ണചന്ദ്രൻ ആകാശത്തിൽ ഉദിച്ചുയർന്നു തന്റെ ശീതരശ്മികളെക്കൊണ്ടു ലോകത്തെ പ്രകാശിപ്പിച്ചു. വധൂവരന്മാരുടെ സന്തോഷാതിശയത്തിൽ അനുമോദിക്കുന്ന ഒരു മാതാവിനെ പോലെ പ്രകൃതിദേവി ആനന്ദഭരിതയായി.

ശുഭമസ്തു.

ഭീമസിംഹന്റെ പുത്രി.

സമയം അതിഭയങ്കരമായ അർദ്ധരാത്രി. ആകാശത്തിൽ കറുത്തിരുണ്ട മേഘങ്ങളെക്കൊണ്ടു നക്ഷത്രങ്ങൾ യാതൊന്നും കാണ്മാൻപോലുമില്ല. നിശീഥിനിയാകുന്ന രാക്ഷസിയുടെ ഭയങ്കരമായ അട്ടഹാസമോ എന്നു തോന്നുമാറു മേഘഗർജ്ജനം കേൾക്കാനുണ്ട്. മേഘങ്ങളുടെ ഇടയിൽക്കൂടി പ്രകാശിച്ചു കാണുന്ന മിന്നൽപിണർകളല്ലാതെ നിബിഡമായ അന്ധകാരത്തിന്നു യാതൊരു വിഘ്നവും വരുത്തിയില്ല. മഴധാര മുറിയാതെ പെയ്യുന്നുണ്ട്. ഗംഗാനദിയുടെ ഉല്പത്തിസ്ഥാനത്തിന്നടുത്ത ഹരിദ്വാരത്തിന്നു സമീപം ഹിമാലയതാഴ്വാരത്തിൽ സിദ്ധവനം എന്നസ്ഥലത്തുള്ള തന്റെ ആശ്രമത്തിൽ നിത്യാനുഷ്ഠാനങ്ങളെല്ലാം കഴിഞ്ഞു പുരാണഗ്രന്ഥങ്ങളും നോക്കിയിരിക്കുന്ന സനാതനമഹർഷിയുടെ ശ്രദ്ധയെ അതിദീനമായ ഒരു വിലാപസ്വരം ആകർഷിച്ചു. സമീപത്തുള്ള കാട്ടിൽനിന്നു പെണ്ണാണ്ടാൽ നിലവിളിക്കുന്നതോ അല്ലെങ്കിൽ കാറ്റിൽ വൃക്ഷങ്ങൾ ഇളകുന്നതോ ആയിരിക്കണമെന്നു കരുതി ആദ്യം അല്പനേരം അനങ്ങാതെ ഇരുന്നു. പിന്നെയും വ്യക്തമായി മഹർഷിക്കു ആ ആർത്തനാദം കേൾക്കാറായി. "ഈശ്വര! അർദ്ധരാത്രിസമയം അതിഭയങ്കരമായ ഈ കാട്ടിൽ കാറും മഴയും സഹിച്ചു ഞാൻ എങ്ങിനെയാണ് ഇരിക്കുന്നതു? ഈ ഭയങ്കരമായ സ്ഥലത്തു യാതൊരു സഹായവും കൂടാതെ അലഞ്ഞു നടന്നു വല്ല ദുഷ്ടമൃഗങ്ങൾക്കും ഇരയായി തീരണമെന്നാണോ അങ്ങയുടെ സിദ്ധാന്തം! എന്നാൽ അങ്ങിനെ തന്നെ. മരണം മാത്രമാണ് എനിക്കു ഇനി ബന്ധു". മഹർഷിയുടെ സംശയങ്ങളെല്ലാം തീർന്നു. വേഗം ഗ്രന്ഥങ്ങളെല്ലാം കെട്ടി താഴെ വെച്ചു തന്റെ പലാശദണ്ഡും സമീപത്തിൽ ചുമരിന്മേൽ കാട്ടിലുള്ള ഒരു വിധം വൃക്ഷത്തിന്റെ കൊമ്പു കത്തിക്കൊണ്ടിരിക്കുന്നതും എടുത്തു പുറത്തേക്കിറങ്ങി കാട്ടിലേക്കു തിരിച്ചു.

അല്പദൂരം ചെന്നപ്പോൾ ഒരു വൃക്ഷച്ചുവട്ടിൽ വെള്ളവസ്ത്രം ധരിച്ചിരിക്കുന്ന ഒരു സ്ത്രീയെ മാധവിക്കുട്ടി കാണാനായി. സമീപത്തിൽ ചെന്ന അല്പം അകലെയായി മാറിനിന്നു "പുത്രി! ആശ്വസിച്ചാലും! നിനക്കു സങ്കേതസ്ഥാനം ഞാൻ കാണിച്ചുതരാം" എന്നു പറഞ്ഞു. സമാധാനവാക്കുകൾ കേട്ട സ്ത്രീ തല ഉയർത്തി നോക്കി. കഠിനമായ ദുഃഖവും ആ തരുണിയുടെ മുഖത്തിന്റെ സൌന്ദര്യശോഭയെ വർദ്ധിപ്പിക്കുന്നതേയുള്ളൂ. തലമുടി മുഴുവൻ ജടയായി പിരിച്ചിട്ട ദേഹം ആഭരണങ്ങൾ സ്മേവും പൂശി കാഷായവസ്ത്രവും പലാശദണ്ഡും ധരിച്ചിരുന്ന ആ സിദ്ധനെ കണ്ടു അവൾ ഇപ്രകാരം പറഞ്ഞു:— "പ്രഭോ! അങ്ങു ആരാണെന്നു ഞാൻ അറിയുന്നില്ല. എങ്കിലും വിശ്വാസത്തോടുകൂടി ഞാൻ അങ്ങയുടെ പിന്നാലെ വരാം. ഏകാകിനിയായി കാട്ടിൽ കിടന്നുഴലുന്ന ഒരു സ്ത്രീയെ രക്ഷിച്ചതിനു അങ്ങേക്കു പ്രത്യുപകാരം ഈശ്വരൻ ചെയ്യട്ടെ. എന്നാൽ സാധിക്കുന്നതല്ല."

"വ്യസനം അടക്കി ധൈര്യപ്പെട്ട എന്റെ കൂടെ വരൂ! സർവ്വശക്തനായ ജഗദീശ്വരൻ അനുഗ്രഹിക്കുന്നുവെങ്കിൽ നിങ്ങൾക്കു ദുഃഖം ഉടനെ ശമിക്കും. എന്റെ ആശ്രമത്തിൽ നിനക്കു എല്ലാ ആപത്തുകളിൽനിന്നും രക്ഷ ലഭിക്കുന്നതാണ്. ഞാൻ നിന്നെ എന്റെ പുത്രിയെയെന്നപോലെ സ്നേഹിച്ചു രക്ഷിക്കും. വേഗത്തിൽ വരൂ." സ്ത്രീ എഴുനീറ്റു മഹർഷിയുടെ പിന്നാലെ ആശ്രമത്തിലേക്കു പോയി.

അവിടെ എത്തി അവളുടെ ക്ഷീണത്തിനും ഉറക്കത്തിനും വേണ്ടുന്ന എല്ലാ ഏർപ്പാടുകളെല്ലാം ശിഷ്യന്മാരെ ഏല്പിച്ചു മഹർഷി തന്റെ ഗ്രന്ഥങ്ങളെ വീണ്ടും നോക്കിയും കൊണ്ടിരുന്നു. എങ്കിലും അന്നത്തെ ദിവസം പാതഞ്ജലിയുടെ മഹാഭാഷ്യത്തിലോ വ്യാസന്റെ സൂത്രങ്ങളിലോ അദ്ദേഹത്തിനു മനസ്സു ചെന്നില്ല. താൻ അറിയാതെ തന്നെ പലേ ആലോചനകളും അദ്ദേഹത്തിന്റെ മനസ്സിൽ കടന്നുകൂടി. ആ സ്ത്രീയുടെ പൂർവ്വവൃത്താന്തം എന്തായിരിക്കുമെന്നറിവാൻ അതിയായ ഉൽകണ്ഠയുണ്ടായി. അല്പനേരം

കഴിഞ്ഞു ശിഷ്യനെവിളിച്ചു "ആ സ്ത്രീഎന്തുചെയ്യുന്നു? ക്ഷേണം കുഴിച്ചുപോയോ?" എന്നുചോദിച്ചു.

"ഫലങ്ങളും സമീപത്തിലുള്ള പോലയിൽനിന്നു വെള്ളവും കൊണ്ടുപോയി കൊടുത്തു. 'ഭയം കൂടാതെ ഒരു രാത്രി ഉറങ്ങുവാൻ സാധിക്കുമല്ലോ' എന്നു പറഞ്ഞു. ഉറക്കത്തിനും വേണ്ടുന്ന ഏർപ്പാടുകളെല്ലാം ചെയ്തിട്ടുണ്ട്."

"ആവട്ടെ നീ പോയി ഉറങ്ങിക്കോ. നേരം അസമയമായി തുടങ്ങി." ശിഷ്യൻ നമസ്കരിച്ചു അകത്തേക്കു പോയി. തന്റെ ഗുരുനാഥൻ എവിടെ നിന്നാണ് ഈ സ്ത്രീയെ കൂട്ടിക്കൊണ്ടുവന്നതെന്നും അവൾ ആരാണെന്നും മറ്റുമുള്ള സംശയങ്ങൾ ശിഷ്യന്റെ മനസ്സിലുണ്ട്. മഹർഷി ചിന്തയിലും ആലോചനയിൽ തന്നെയിരുന്നു. അല്പനേരം കഴിഞ്ഞ ശേഷം ഒരു ദീർഘനിശ്വാസത്തോടുകൂടി ഗ്രന്ഥങ്ങളെല്ലാം അതാതിന്റെ സ്ഥാനത്തു കെട്ടിവെച്ചു ഉറങ്ങുവാൻ പോകയും ചെയ്തു. ആ ദീർഘനിശ്വാസത്തിന്റെ കാരണമെന്തായിരിക്കണം? ആ സ്ത്രീയെക്കണ്ടതിൽ ഈ അല്പനേരത്തിനുള്ളിൽ ഇത്ര ഗാഢമായ ഒരു ആലോചന ആ സിദ്ധന്റെ മനസ്സിൽകടന്നുകൂടി ഇപ്രകാരം അദ്ദേഹത്തിന്റെ മനസ്സിനു ഒരു ഇളക്കം വരുത്തുവാൻ കാരണമെന്താണ്? യോഗ്യനായ അദ്ദേഹത്തിനു അരക്ഷിതയായ ഒരു സ്ത്രീയുടെ ദുഃഖത്തിൽ സഹതാപാതിരേകത്തിനു അത്ഭുതപ്പെടുവാനില്ല. എന്നാൽ ലോകത്തിൽ സുഖവും ദുഃഖവും എന്നും ഒരുപോലെ ഇരിക്കുമെന്നും, സൂക്ഷ്മം ആലോചിച്ചാൽ ഇവിടെ മനുഷ്യർക്കുണ്ടാവുന്ന സുഖദുഃഖത്തിനും സന്താപത്തിനും യാതൊരു വിലയുമില്ലെന്നും, അവയെല്ലാം യഥാർത്ഥത്തിൽ പൂർവ്വജന്മകർമ്മങ്ങളുടെ ശക്തികൊണ്ടു മനുഷ്യന്റെ മനസ്സിൽ തോന്നുന്ന വ്യാപാരങ്ങൾ മാത്രമാണെന്നും അറിയുന്ന ഈ മഹാത്മാവിനു ഇത്ര വലുതായ ഒരു വ്യഥ എങ്ങിനെയുണ്ടായി? അഥവാ ഈശ്വരന്റെ വിലാസങ്ങൾ ആർക്കറിയാം!

പ്രഭാതത്തിൽ കുളിച്ചു സന്ധ്യാവന്ദനങ്ങളെല്ലാം കഴിഞ്ഞു

ദുർവ്വാസാ മഹർഷി ശിഷ്യനെ വിളിച്ചു "വിരോധമില്ലെങ്കിൽ എനിക്കു മുന്നു കാണുവാൻ ആഗ്രഹമുണ്ടെന്നു ആ സ്ത്രീയോടു ചെന്നുപറയുക" എന്നാജ്ഞാപിച്ചു. ശിഷ്യൻ പോയി മടങ്ങിവന്നു ആ സ്ത്രീ കാത്തിരിക്കുന്നുവെന്നു ഗുരുനാഥനെ അറിയിച്ചു. ശിഷ്യനോടു വഴി കാണിപ്പാൻ പറഞ്ഞു മഹർഷി ശിഷ്യന്റെ പിന്നാലെ ആ സ്ത്രീയുടെ മുമ്പിലെത്തി. മഹർഷിയെ കണ്ടപ്പോൾ അവൾ വേഗം എഴുനീറ്റു യഥാവിധി ഉപചാരങ്ങളെല്ലാം ചെയ്തശേഷം:—

സ്ത്രീ—പ്രഭോ! രക്ഷയില്ലാത്ത ഒരു സ്ത്രീയെ ആപത്തിൽനിന്നു രക്ഷിച്ച മഹാത്മാവു ആരാണെന്നറിവാൻ എനിക്കാഗ്രഹമുണ്ടു്. വിരോധമില്ലെങ്കിൽ എന്നോടു പറയണം. ക്ഷീണംകൊണ്ടും കഠിനമായ ദുഃഖംകൊണ്ടും എന്നെ രക്ഷിച്ച മഹാനുഭാവനോടു വേണ്ടതുപോലെ കൃതജ്ഞത കാണിപ്പാൻ എനിക്കു ഇന്നലെ സാധിച്ചില്ല.

മഹർഷി—ഞാൻ ഈ കാട്ടിൽ തപസ്സു ചെയ്യുന്ന മഹർഷിയാണു്. ഇവിടെ വന്നിരുന്നിട്ടു നാലഞ്ചു കൊല്ലമായി. എന്റെ കൂടെ ചില ശിഷ്യന്മാരും ഉണ്ടു്. നിനക്കു എന്നാൽ കഴിയുന്ന ഉപകാരമെല്ലാം ചെയ്തുതരുവാൻ ഞാൻ ഒരുക്കമാണു്. നിന്റെ വ്യസനകാരണം എന്താണെന്നു വിരോധമില്ലെങ്കിൽ എന്നോടു പറയാം.

സ്ത്രീ—ഞാൻ രാജസ്ഥാനത്തിലെ രാജപുത്രരാജാക്കന്മാരിൽ പ്രസിദ്ധപ്പെട്ട ഒരുവനായ ഭീമവീരിയിലെ ഭീമസിംഹനെന്ന രാജാവിന്റെ ഏകസന്താനമാണു്. ചെറുപ്പത്തിൽ തന്നെ മാതാവു കാലഗതിയെ പ്രാപിച്ചു. അതുകൊണ്ടു വിശേഷിച്ചും ഞാൻ അച്ഛന്റെ പ്രേമഭാജനമായി തന്നെ വളർന്നു. എനിക്കു ഏകദേശം പന്ത്രണ്ടു വയസ്സായപ്പോൾ അച്ഛന്റെ രാജ്യം ശത്രുക്കൾ ആക്രമിച്ചു. എങ്കിലും നേരിട്ടു യുദ്ധം ചെയ്തു രാജ്യം കൈവശപ്പെടുത്തുവാൻ അവർക്കു സാധിച്ചില്ല. യുദ്ധം അവസാനിപ്പിക്കണമെന്നു അവർ എന്റെ അച്ഛനായ ഭീമസിംഹ

നോട്ട അപേക്ഷിച്ചു. വളരെ ദിവസമായി ഭയങ്കരമായി യുദ്ധം ചെയ്യു സേനാനായകന്മാരുടെയും സൈന്യങ്ങളുടെയും അവസ്ഥ കണ്ടു ഇനി യുദ്ധം മതിയാക്കുന്നതു നല്ലതെന്നു തോന്നി അച്ഛനും സന്ധിക്കു സമ്മതിച്ചു. വളരെ ദിവസമായി ശത്രുവിനെ പെട്ടന്നുള്ള ആക്രമത്തെ ശങ്കിച്ചു നിദ്രയില്ലാതെ ഇരിക്കുന്ന സൈന്യങ്ങളും എന്റെ അച്ഛനായ രാജാവും രാത്രി മനസ്സമാധാനത്തോടു കൂടി ഉറങ്ങുമ്പോൾ ശത്രുക്കൾ രാജധാനിയെ വളഞ്ഞു ഉള്ളിലേക്കു പ്രവേശിച്ചതു മാത്രമേ ഞങ്ങൾ അറിഞ്ഞുള്ളൂ. രാജധാനിയിലെ ഒരു ഭൃത്യന്റെ സഹായത്തോടു കൂടിയാണു് അവർക്കു ഈ ചതിപ്രവൃത്തി ചെയ്യാൻ സാധിച്ചതെന്നു പിന്നീടു ഞങ്ങൾ അറിഞ്ഞു. ശത്രുക്കളുടെ സന്തോഷവും ഞങ്ങളുടെ പരിഭ്രമവും ഒരുപോലെ വർദ്ധിച്ചു. കൂട്ടിൽ ഇട്ട നരിയെ കാട്ടാളന്മാർ ആയുധംകൊണ്ടു കുത്തിക്കൊല്ലുംപോലെ എന്റെ അച്ഛനെയും സൈനികന്മാരെയും അവർ വധിച്ചു. ഞാൻ കുട്ടിയായിരുന്നുവെങ്കിലും അന്നു കഴിഞ്ഞ കഥയെല്ലാം എനിക്കു ഇപ്പോഴും നല്ല ഓർമ്മയുണ്ടു്. ധീരന്മാരായ യോദ്ധാക്കൾ മുറിവേറ്റ ദേഹം സഹിച്ചു ഒരു തുള്ളി വെള്ളം കിട്ടാതെ ദയനീയമായി നിലവിളിക്കുന്നതും ശത്രുക്കൾ സന്തോഷംകൊണ്ടു ആർത്തുവിളിക്കുന്നതും എനിക്കു ഇപ്പോഴും എന്റെ ചെവിയിൽ കേൾക്കുന്നുവെന്നു തോന്നുന്നു. ഏതായാലും എന്റെ കഥ പാഞ്ചവസാനിപ്പിക്കട്ടെ. എന്നെ ആ തിരക്കിൽനിന്നു അച്ഛന്റെ സൈന്യത്തിലുള്ള ഒരു യോദ്ധാവു എടുത്തു പുറത്തുകൊണ്ടുവന്നു. പിന്നെയുള്ള കഥയൊന്നും എനിക്കു ഓർമ്മയില്ല. ഞാൻ മോഹാലസ്യപ്പെട്ടുപോയിട്ടുണ്ടായിരിക്കണം. "യുവതി സംസാരം നിത്തി ദീർഘനിശ്വാസത്തോടുകൂടി മഹർഷിയുടെ മുഖത്തൊന്നു നോക്കി." എന്റെ ശൈശവം മുതല്ക്കു തന്നെ ഞാൻ ദുഃഖം അനുഭവിപ്പാൻ തുടങ്ങിയിരിക്കുന്നുവെന്നു എന്റെ ചരിത്രം മുഴുവൻ കാണുമ്പോൾ അങ്ങേക്കു മനസ്സിലാകും. അന്നു ഞാൻ

അനുഭവിച്ച കഷ്ടപ്പാടുകൾ ആലോചിച്ചാൽ ഇപ്പോഴും എന്റെ മനസ്സിൽ കണക്കില്ലാത്ത ഭയവും വ്യസനവും തോന്നുന്നു. എന്റെ ചരിത്രം മുഴുവൻ ഞാൻ പറഞ്ഞവസാനിപ്പിക്കട്ടെ. എന്നെ രക്ഷിച്ച ടേൻ എന്നെ ഉദയപുരത്തിലെ രാജാവിന്റെ സമീപം എത്തിച്ചു. രണ്ടുനാലു കൊല്ലത്തോളം ഞാൻ ആ രാജധാനിയിലെ അന്തഃപുരത്തിൽ സുഖമായി കഴിച്ചു. ഉദയസിംഹന്റെ പട്ടമഹിഷി എന്നെ ഒരു സഹോദരിയെപ്പോലെ സ്നേഹിച്ചു രക്ഷിച്ചു. ഏകദേശം പതിനഴു വയസ്സായപ്പോൾ എന്റെ ഭർത്താവായ പ്രതാപസിംഹൻ എന്നെ വിവാഹം കഴിച്ചു. അദ്ദേഹം ഉദയസിംഹന്റെ സേനാനായകന്മാരിൽ വെച്ചു പ്രസിദ്ധനായ ഒരു യോദ്ധാവാണ്. ഒരു കൊല്ലത്തോളം ഞാൻ സുഖമായി ഭർത്തൃഗൃഹത്തിൽ താമസിച്ചു. ആ കാലത്താണ് മുഗൾ ചക്രവർത്തിയായ അക്ബർ രാജസ്ഥാനത്തെ ആക്രമിച്ചത്. രാജസ്ഥാനത്തിലെ രാജാക്കന്മാരെല്ലാം ഈ ആക്രമണത്തെ എതിർത്തു. അനേകം പേർ തോറ്റുപോയി. ചിലർ ഇന്നും എതിർത്തു വരുന്നു. പരാജയത്തെ സമ്മതിക്കാതെ സിദ്ധാന്തമായി ചക്രവർത്തിയുടെ സൈന്യങ്ങളെ എതിർത്ത രാജാക്കന്മാരിൽ പ്രധാനപ്പെട്ടവൻ ഉദയസിംഹനായിരുന്നു. ചക്രവർത്തിയുടെ സൈന്യത്തിന്റെ പ്രധാനഭാഗം ഗുലാംഖാൻ എന്ന യോദ്ധാവിന്റെ കീഴിൽ ഉദയപുരത്തെ ആക്രമിച്ചു. പ്രതാപസിംഹനും അദ്ദേഹത്തിന്റെ കീഴിലുള്ള ഒരു ചെറുസൈന്യവും ഈ വമ്പിച്ച സേനയോടു എതിർക്കേണ്ടിവന്നു. സംഖ്യബലം മുഹമ്മദീയസൈന്യത്തിനനുകൂലമാകകൊണ്ടു പ്രതാപസിംഹന്റെ സൈന്യം ക്ഷണത്തിൽ നശിച്ചുതുടങ്ങി. ജീവനോടു കൂടി എന്റെ ഭർത്താവു ഇരിക്കുന്ന കാലം അദ്ദേഹം ശത്രുവിനു കീഴടങ്ങുന്നതല്ലായിരുന്നു. ഒടുവിൽ അദ്ദേഹത്തിനു കഠിനമായ ഒരു മുറിയേറ്റു മുഖം ആസന്നമായി. ചക്രവർത്തിയുടെ സൈന്യം ക്ഷണത്തിൽ നായകനില്ലാത്ത ഞങ്ങളുടെ സൈന്യത്തെ കീഴടക്കി. പ്രതാപസിം

ഹർന യുദ്ധത്തിൽ തടവുകാരനാക്കിപ്പിടിക്കുയോ അദ്ദേഹം യു
ദ്ധത്തിൽ മരിക്കുയോ ചെയ്തതെന്ന എനിക്ക നിശ്ചയമില്ല. യു
ദ്ധം കഴിഞ്ഞ ശേഷം ഗുലാംഖാൻ ബലാൽക്കാരമായി ഞങ്ങളു
ടെ ഭവനത്തെ ആക്രമിച്ചു. ഗൃഹത്തിൽ ആയുധം ധരിച്ച ഒരു
രാജപുത്രയാദ്ധാവു പോലും ഉണ്ടായിരുന്നില്ല. ഏകാകിനിയാ
യിരിക്കുന്ന എന്നെ സ്വാധീനപ്പെടുത്തുവാൻ അവൻ പല കൌ
ശലങ്ങളും പറഞ്ഞു നോക്കി. ഒരു രാജപുത്രരാജാവിന്റെ പു
ത്രിയും രാജപുത്രയാദ്ധാവിന്റെ ഭാര്യയും ആയ എനിക്ക മര
ണം മാനഹാനിയെക്കാൾ എത്രയോ യോഗ്യമാണെന്നും, സം
ശയം കൂടാതെ എന്നെ വധിച്ചു കൊള്ളണമെന്നും ഞാൻ അ
വനോടു പറഞ്ഞു. "എന്റെ ഭർത്താവിനെ നിങ്ങൾ കൊന്നു. ഉ
ദയസിംഹൻ ജീവിച്ചിരിക്കുന്നുണ്ടോ എന്നുള്ള കാര്യം തന്നെ
സംശയമാണ്. എനിക്കിനിയൊരു ശരണം ലോകത്തിലാരുമി
ല്ല. ക്ഷണത്തിൽ നിന്റെ ക്രൂരകൃത്യം നീ നടത്തിക്കൊള്ളണം.
മരണത്തിൽ എനിക്ക ഭയമില്ല. മഹായോദ്ധാക്കളായ അസം
ഖ്യം രാജപുത്രയാദ്ധാക്കളെ നശിപ്പിച്ച നിന്റെ കയ്യിനു ഒരു
അബലയുടെ വധം ഇതു പ്രയാസമേയ കാര്യമാണ്" എന്നു
ഞാൻ ഇംഗ്ലീഷിലോടെ പറഞ്ഞതിനു "നിന്റെ ഭർത്താവു മരി
ച്ചിട്ടില്ല. കഠിനമായി മുറിവേറ്റിട്ടുള്ളു. നീ എന്റെ അപേ
ക്ഷയെ സ്വീകരിക്കാത്തപക്ഷം പ്രതാപസിംഹന്റെ മരണം നി
ശ്ചയമാണ്". ഗുലാംഖാനിന്റെ പ്രേമത്തെ ധിക്കാരമായി ഇതു
വരെ ഒരു സ്ത്രീ നിരസിച്ചിട്ടില്ല. ആത്മഹത്യയായി അപ്രകാരം ചെ
യ്യാൻ നീ തുടങ്ങുന്നതായാൽ അതിന്റെ ഫലം അനുഭവിക്കേ
ണ്ടിവരും. ഇതുവരെ താണപേക്ഷിക്കുക എന്നതു ഗുലാംഖാൻ
ചെയ്തിട്ടില്ല. എന്റെ അസാമാന്യമായ ധൈര്യവും പരാക്രമവും
കണ്ടിട്ടുകൂടി നിന്റെ ഭർത്താവു സ്വതന്ത്രനായിട്ടാണല്ലൊ എനിക്കു കീ
ഴടങ്ങിയിട്ടില്ല. എങ്കിലും ഗുലാംഖാനിന്റെ ഭാഗ്യം ഉച്ചത്തിൽ ത
ന്നെയാണ് നില്ക്കുന്നതും പ്രതാപസിംഹനെ ഞാൻ തന്നെ

ണ് മറി എല്ലിച്ചുള്ളു. എന്റെ നിശ്ചയം നിനക്കു അറിയിച്ചു തന്നു. ഇനി നിന്റെ ഹിതംപോലെ ചെയ്യാം. നിന്റെ തീച്ച എന്താണെന്നറിവാൻ നാളെ രാവിലെ ഞാൻ ഇവിടെ വരും.'' ഇങ്ങിനെ പറഞ്ഞു തന്റെ വിശ്വസ്തഭൃത്യന്മാരിൽ അഞ്ചുപേരെ ആ ഗൃഹത്തിൽ കാവലാക്കി അവരോടു എല്ലാം ഭദ്രമായി സൂക്ഷിച്ചുകൊള്ളുവാൻ പറഞ്ഞു. ആ നിഷ്ഠുരൻ എന്റെ മുമ്പിൽ നിന്നു ഇറങ്ങിപ്പോയി. അന്നത്തെ രാത്രി ഞാൻ എങ്ങിനെയാണ് കഴിച്ചതെന്നു എനിക്കു നിശ്ചയമില്ല. പ്രതാപസിംഹന്റെ ആപൽക്കരമായ അവസ്ഥയിലുള്ള ദുഃഖവും എന്റെ കഷ്ടസ്ഥിതി കണ്ടു അശേഷം ദയ തോന്നാതെ എന്നെ ഉപദ്രവിക്കുന്ന നിർദ്ദയനെ കുറിച്ചുള്ള ഭയവും എങ്ങിനെയാണ് അവന്റെ രക്ഷയിൽനിന്നു വിട്ടുപോകുന്നതെന്നുള്ള ആലോചനയും എന്റെ മനസ്സിനെ വളരെ അസ്വസ്ഥതയിലാക്കി. ഇങ്ങിനെ ഞാൻ അർദ്ധരാത്രി വരെ കഴിച്ചുകൂട്ടി. എല്ലാം നിശ്ശബ്ദമായിരിക്കുന്നു. ഞാൻ പതുക്കെ അകത്തുനിന്നു പുറത്തേക്കിറങ്ങി നോക്കി. കാവൽക്കാരിലൊരാൾ വീട്ടിന്റെ മുൻഭാഗത്തു വാതിൽക്കൽ തന്നെ കിടന്നുറങ്ങുന്നതു കണ്ടു. സമീപത്തിൽ ചില്ക്കുപ്പായങ്ങളും തൊപ്പിയും മറ്റും അഴിച്ചുവെച്ചിരിക്കുന്നു. എന്റെ ജീവനെയും മാനത്തെയും രക്ഷിപ്പാനുള്ള ഒരു മാർഗ്ഗം കൊട്ടെന്നു എനിക്കു തോന്നി. സന്തോഷത്തോടും ധൈര്യത്തോടും കൂടിയിരിക്കുന്ന കാലത്തു അങ്ങിനെ ഒരു പ്രവൃത്തി ചെയ്യാൻ എനിക്കു സ്വപ്നത്തിൽപോലും ധൈര്യം വരുന്നതല്ലായിരുന്നു. എങ്കിലും ആപത്തു വരുമ്പോൾ അസാധാരണമായ മനസ്സുറപ്പുണ്ടാവുന്നതു അനുഭവമാണല്ലോ. ഞാൻ ക്ഷണത്തിൽ ആ മുഹമ്മദീയന്റെ ഉടുപ്പും തൊപ്പിയും എടുത്തു അകത്തുകൊണ്ടുവന്നു അവയെ ധരിച്ചു. വാതിൽ തുറന്നു ശബ്ദം വല്ലതും കേൾക്കുന്നുണ്ടോ എന്നു ശ്രദ്ധിച്ചു നിന്നു. എന്റെ ഹൃദയം തുടിക്കുന്ന ശബ്ദമല്ലാതെ യാതൊന്നുമില്ല. ഞാൻ പുറത്തിറങ്ങി

അക്ഷയ്യഭോജനത്തിൽ വീട്ടിൽനിന്നു പുറപ്പെടുവാതില്ലായ്കയാൽ നടന്നു. ഒരു കാവല്ക്കാരൻ അവിടെയും ഉണ്ടായിരുന്നു. ദൈവാധീനം കൊണ്ടു അവൻ എന്നെ കണ്ടറിഞ്ഞില്ല. തന്റെ കൂട്ടുകാരനാണെന്നു വിചാരിച്ചുള്ളൂ. "നീ നിന്റെ പതിവെടുത്തു. അല്ലേ? കൂട്ടിൽനിന്നു പക്ഷി പറന്നു പോയാൽ എന്റെ കുറ്റമല്ല. നീ രാത്രി മുഴുവനും കൂടിച്ചു ബോധംകെട്ടു കിടക്കയായിരുന്നുവെന്നു ഞാൻ യജമാനനോടു പറയും. നോക്കിക്കോ! പോയ്ക്കോ! വേഗം പൊയ്ക്കൊള്ളൂ. താമസിച്ചാൽ പാറായപ്പീടികക്കാരൻ അവന്റെ വഴിക്കു പോകും." ഈ വാക്കുകളെ അശ്രദ്ധമായി തള്ളിക്കളഞ്ഞ ഭാവത്തിൽ ഞാൻ പുറത്തേക്കു കടന്നു. കാവല്ക്കാരന്റെ ദൃഷ്ടിയിൽനിന്നു മറയുന്നതുവരെ സാവധാനത്തിൽ നടന്നു. സാമാന്യം ദൂരെയായപ്പോൾ എന്നാൽ കഴിയുന്നത്ര വേഗത്തിൽ ഓടുവാൻ തുടങ്ങി. ഞാൻ ഏകദേശം മൂന്നു നാഴികയോളം ഇങ്ങിനെ ഓടീട്ടുണ്ടായിരിക്കണം. ശ്വാസം കഴിപ്പാൻ വേണ്ടി അരനിമിഷം ഞാൻ നിന്നു. അന്നത്തെ ദിവസം ഭക്ഷണം യാതൊന്നും ഞാൻ കൈകൊണ്ടു തൊട്ടിട്ടുണ്ടായിരുന്നില്ല. ക്ഷീണം കൊണ്ടു എനിക്കു ഒരടി വെപ്പാൻ സാദ്ധ്യമല്ലാതെയായി. സമീപമുള്ള ഒരു കല്ലിന്മേൽ ഇരുന്നു. ബോധവും വിട്ടു. സുബോധമുണ്ടായപ്പോൾ പൂർവ്വകഥയെല്ലാം എനിക്കു ഓർമ്മ വന്നു. പ്രഭാതമാവാൻ അല്പസമയം മാത്രമേയുള്ളുവെന്നു എനിക്കു മനസ്സിലായി. മുസൽമാന്റെ ഉടുപ്പുകൾ കാൺമ്പോൾ ജനങ്ങൾ എന്റെ സംശയിക്കും? എന്നു ശങ്കിച്ചു ഞാൻ അവയെ ദൂരെക്കളഞ്ഞു. ശത്രുക്കളുടെ സമീപത്തിൽനിന്നു കഴിയുന്നത്ര ദൂരെ പോകണമെന്ന ആഗ്രഹത്തോടെ ഞാൻ പിന്നെയും എഴുനീറ്റു നടപ്പാൻ തുടങ്ങി. പ്രഭാതമായപ്പോൾ ഒരു നഗരവീഥിയിലെത്തി. ഏതു നഗരമാണെന്നു എനിക്കു നിശ്ചയമില്ല. യിശപ്പും ദാഹവും സഹിപ്പാൻ പാടില്ലാതെയായി. കുറെ നടന്നും ക്ഷീണം സഹിപ്പാൻ വയ്യാതെ ആവുമ്പോൾ വഴിയരികെ ഇരുന്നു വിശ്രമിച്ചും

ഒരു വിധത്തിൽ സൂര്യൻ നല്ല വണ്ണം ഉദിച്ചു തുടങ്ങുന്നതുവരെ യാത്ര ചെയ്തു. പിന്നീടു എഴുനീറ്റു നില്പാൻതന്നെ അസാദ്ധ്യമാണെന്നു എനിക്കു തോന്നി. വഴിയരികെയുള്ള ഒരു ചെറിയ പുൽമേഞ്ഞിട്ടുള്ള വീട്ടിന്റെ മുറ്റത്തു ചെന്നിരുന്നു. വീട്ടിൽനിന്നു വൃദ്ധയായ ഒരു ബ്രാഹ്മണസ്ത്രീ പുറത്തേക്കു വന്നു. ഞാൻ ആരാണെന്നും എവിടെ നിന്നു വരുന്നുവെന്നും ചോദിച്ചു. എന്റെ വസ്തുതകൾ മുഴുവൻ തുറന്നു പറയാതെ ഞാൻ ഉദയസിംഹന്റെ ഭടന്മാരിൽ ഒരാളുടെ ഭാര്യയാണെന്നും, എന്റെ ഭർത്താവു ശത്രുക്കളുടെ അധീനത്തിൽ പെട്ടു പോയെന്നും, വീടും ധനവും അവർ പിടിച്ചടക്കിയപ്പോൾ പ്രാണരക്ഷക്കു വേണ്ടി ഓടിപ്പോന്നതാണെന്നും പറഞ്ഞു. എന്റെ ദയനീയമായ അവസ്ഥ കണ്ടു ആ സ്ത്രീക്കു അനുകമ്പ തോന്നീട്ടുണ്ടായിരിക്കണം. അവർ വേഗം അകത്തുപോയി കുറെ ചോളംകൊണ്ടുണ്ടാക്കിയ റൊട്ടി കൊണ്ടുവന്നു തന്നു. എനിക്കു ദാഹം സഹിച്ചുകൂടാ എന്നും, കുറച്ചു വെള്ളം ആദ്യം തരേണമെന്നും ഞാൻ അപേക്ഷിച്ചു. ആ സ്ത്രീ ക്ഷണത്തിൽ അകത്തുപോയി കുറെ വെള്ളം കൊണ്ടുവന്നു തന്നു. അതു ഞാൻ ആർത്തിയോടെ വാങ്ങിക്കുടിച്ചു. ദാഹം ശമിച്ചപ്പോൾ ഞാൻ ആ സ്ത്രീയുടെ ഔദാര്യത്തിന്നു നന്ദി പറഞ്ഞു ഭക്ഷണം കഴിപ്പാനിരുന്നു. നാലു ദിവസം മുമ്പു എനിക്കു ആ മാതിരി ആഹാരത്തിൽ ഉണ്ടായുന്ന വെറുപ്പും ഇപ്പോൾ അതിൽ തോന്നിയ ആർത്തിയും ആലോചിച്ചു എനിക്കു തന്നെ അത്ഭുതം തോന്നി.

ബ്രാഹ്മണസ്ത്രീ — "ഇതുവരെ ഐശ്വര്യത്തോടും പ്രഭാവത്തോടും കൂടി ഇരുന്നവളാണെന്നു എനിക്കു നിന്നെ കണ്ടിട്ടു തോന്നുന്നവല്ലോ. നിന്റെ ബാല്യവും അസാമാന്യമായ സൌന്ദര്യവും ഈ കഷ്ടാവസ്ഥക്കു ഒട്ടും അനുരൂപമല്ല." വൃദ്ധയുടെ ഈ വാക്കുകൾ കേട്ടപ്പോൾ മനസ്സിൽ ഒതുക്കിയിരുന്ന വ്യസനം ഞാൻ അറിയാതെ തന്നെ പുറത്തു വന്നു. കഠിനമായ വ്യസനമുള്ളപ്പോൾ അ

തിൽ അന്യൻ അനുതപിക്കുന്നതുകൊണ്ടു ഇങ്ങിനെയുണ്ടാകുന്നതു സാധാരണയാണല്ലോ. എന്റെ കണ്ണിൽ വെള്ളം നിറഞ്ഞു കണ്ടപ്പോൾ സുശീലയായ ആ വൃദ്ധ "ദുഃഖിക്കാതിരിക്ക! ഈശ്വരാനുഗ്രഹംകൊണ്ടു നിന്റെ ദുഃഖം ശമിച്ചു സുഖമായിരിപ്പാൻ നിനക്കു സംഗതി വരും" എന്നു എന്നോടു സമാധാനവാക്കുകൾ പറഞ്ഞു. ക്ഷീണം കഴിഞ്ഞ ഉടനെ എന്റെ ജീവനെ രക്ഷിച്ച ആ സ്ത്രീയോടു യാത്രയും പറഞ്ഞു ഞാൻ അവിടെനിന്നു പോന്നു. രണ്ടുമൂന്നു ദിവസത്തോളം രാത്രിയിൽ എത്തുന്നേടത്തു കിടന്നും പകൽ മുഴുവനും നടന്നും എന്റെ സ്ഥിതി കണ്ടുദയതോന്നിയ ഗൃഹസ്ഥന്മാരോടു യാചിച്ചു ഭക്ഷണം കഴിച്ചും കഴിച്ചുകൂട്ടി. എന്റെ സ്വന്തരാജ്യമായ ഉദയപുരത്തിൽനിന്നും കഴിയുന്നത്ര ദൂരം പോകേണമെന്നല്ലാതെ ഇന്ന ഭിക്ഷിലെത്തേണമെന്ന പ്രത്യേകോദ്ദേശം യാതൊന്നും എനിക്കുണ്ടായിരുന്നില്ല. ഇന്നലെ സന്ധ്യാസമയത്തു ഒരു ഊടുവഴിയിൽ കൂടി എവിടെയാണ് എനിക്കു രാത്രി ഒരു സങ്കേതം കിട്ടുന്നതെന്നു ആലോചിച്ചു നടക്കുമ്പോൾ അതിദൂരത്തിൽനിന്നു ഒരു വെളിച്ചം കണ്ടതായി തോന്നി. ഞാൻ അതിന്റെ സമീപത്തിലേക്കു ബദ്ധപ്പെട്ടു നടന്നു. ആ സ്ഥലത്തെത്തിയപ്പോൾ വെളിച്ചമല്ല, മിന്നാമിനുങ്ങോ മറ്റോ പറന്നു പോകുന്നതാണ് ഞാൻ കണ്ടതെന്നു എനിക്കു ബോദ്ധ്യം വന്നു. മടങ്ങിപ്പോകുവാൻ ഭാവിച്ചപ്പോൾ, ഞാൻ ഒരു വലിയ കാട്ടിലാണ് എത്തിയതെന്നു എനിക്കു മനസ്സിലായി. എന്റെ അപ്പോഴത്തെ പരിഭ്രമവും വ്യസനവും ഈശ്വരനു മാത്രം അറിയാം. അവിടെ നിന്നാണ് അങ്ങു എന്നെ രക്ഷിച്ചതു. എന്റെ ദുഃഖകാരണം ഇപ്പോൾ ഇവിടേക്കു മനസ്സിലായില്ലേ?

സന്യാസി—ഹാ! അശേഷവും വ്യസനിക്കാതിരിക്ക. രാത്രിക്കു ശേഷം പകലും പകലിനു ശേഷം രാത്രിയും എന്ന പോലെ സുഖവും ദുഃഖവും മനുഷ്യനു സാധാരണയാണ്. യാതൊരു സമ

യത്തിൽ സുഖത്തിൽ ആഗ്രഹം തോന്നുകയും അതിൽ മനസ്സു ലയിക്കയും ചെയ്യുന്നുവോ അപ്പോൾ തന്നെ ദുഃഖവും മനസ്സിലുദിപ്പാൻ തുടങ്ങും. ഈ രണ്ടവസ്ഥകളും മനസ്സു സ്വാധീനമാവാതെ വരുമ്പോൾ മാത്രമേ മനുഷ്യനു യഥാർത്ഥത്തിൽ സൌഖ്യമുള്ളൂ. എങ്കിലും ഇതുവരെ എല്ലാ വിധസമ്പത്തുകളോടു കൂടി കാലം കഴിച്ച കേവലം ബാലയായ നിന്നോടു ഇതൊന്നും പറഞ്ഞിട്ടു യാതൊരു പ്രയോജനവുമില്ല. സുഖമെന്നതുപോലെ ദുഃഖവും ഈശ്വരനിൽനിന്നുണ്ടാവുന്നതെന്നറിഞ്ഞു എല്ലാം അദ്ദേഹത്തിൽ സമർപ്പിക്കുക. സമയം അതിക്രമിക്കുന്നു. നീ വളരെ ദിവസമായി വിശപ്പും ദാഹവും സഹിച്ചു യാത്ര ചെയ്തു ക്ഷീണിച്ചിട്ടുണ്ടല്ലോ. ക്ഷണത്തിൽ കുളി കഴിഞ്ഞു ഭക്ഷണം കഴിക്കുക. എനിക്കു നിത്യകർമ്മങ്ങൾക്കും തപോനുഷ്ഠാനങ്ങൾക്കും ഉള്ള സമയവും അതിക്രമിക്കുന്നു. ഈ വനപ്രദേശത്തു കിട്ടുവാൻ തരമുള്ള ആഹാരവും മറ്റു നിനക്കാവശ്യമായി വരുന്ന പദാർത്ഥങ്ങളും ഈ ആശ്രമത്തിൽ നിനക്കു സ്വാധീനമാക്കുന്നതാണു. കലദേവതകളെ പൂജിക്കുവാനുള്ള പുഷ്പങ്ങൾ എന്റെ ശിഷ്യന്മാർ നിനക്കു കൊണ്ടുവന്നുതരും. അവരും ഞാനും ഞങ്ങളാൽ കഴിയുന്ന എല്ലാ ഉപചാരങ്ങളും നിനക്കു വേണ്ടി ചെയ്വാൻ ഒരുക്കമാണ്.

സ്ത്രീ — പൂജ്യനായ മഹർഷേ! ഈ ശാന്തമായ ആശ്രമത്തിൽ എനിക്കു അഭയം തന്ന അങ്ങേക്കാശ്ചര്യമുണ്ടു നമസ്കാരം. അല്ലെങ്കിൽ എന്റെ കൃതജ്ഞതകൊണ്ടു ഇവിടുക്കു എന്തു ഫലമാണുള്ളതു? ബലഹീനന്മാരെ രക്ഷിക്കുക എന്ന ധർമ്മമല്ലാതെ അങ്ങേക്കു ലോകത്തിൽ കർത്തവ്യകർമ്മം യാതൊന്നുമില്ല. അതല്ലാതെ ലോകവുമായിട്ടു യാതൊരു ബന്ധവുമില്ല.

സന്യാസി — "എന്നെ ഇത്രയൊന്നും സ്തുതിക്കേണ്ട ആവശ്യമില്ല. മനോവൃത്തികളെ അടക്കുവാൻ എനിക്കു ശക്തിയുണ്ടെന്നും സംസാരത്തിൽ എനിക്കു ഇനി ആഗ്രഹമില്ലെന്നും ഒരു നിമി

ഷമെങ്കിലും അഹങ്കാരം മനസ്സിൽ ജനിച്ചിട്ടുണ്ടെങ്കിൽ ആ വിശ്വാസം ഏതു അസ്ഥാനത്തിലാണെന്നു എനിക്കു മനസ്സിലായി. നിന്റെ വ്യസനം കാലതാമസം കൂടാതെ തീരും. ഭാഗ്യവതിയായ ഒരു ഭാര്യയും മാതാവുമായിരിപ്പാൻ നിന്നെ ദൈവം സഹായിക്കും. ഇഷ്ടഭർത്താവിനോടു കൂടി ഇരുന്നു പുത്രനെ ലാളിക്കുന്ന നിന്നെ നിന്റെ ഭർത്തൃഗൃഹത്തിൽ വന്നു കണ്ടു സന്തോഷിപ്പാൻ എനിക്കും സംഗതിവരും." ഇത്രയും പറഞ്ഞു സന്യാസി തന്റെ നിത്യകർമ്മങ്ങൾക്കായി പോയി.

ഉദയപുരം നിരോധനത്തിൽ തടവുകാരാക്കി പിടിച്ച ദേവമാരെ ആഗ്രാപട്ടണത്തിലുള്ള ബലമായ ഒരു കോട്ടയിലാണ് ബന്ധനം ചെയ്തിട്ടുള്ളതു. പ്രതാപസിംഹനും അവരുടെ കൂട്ടത്തിലുണ്ട്. ഉദാരശീലനായ ചക്രവർത്തിയുടെ കല്പനപ്രകാരം തടവുകാർക്കു ഭക്ഷണത്തിന്നും അവരിൽ മുറിവേറ്റവർക്കു വേണ്ടുന്ന ശുശ്രൂഷകൾക്കും യാതൊരുവിധത്തിലും ബുദ്ധിമുട്ടുണ്ടായിരുന്നില്ല. അസൂയമനസ്സുകാരുടെ കിരണങ്ങൾ പ്രതാപസിംഹൻ ഇരിക്കുന്ന മുറിയിലേക്കു വളരെ ഉയരത്തുള്ള ഒരു ജനവാതിലിന്റെ ഇരുമ്പഴിയിൽകൂടി പ്രവേശിച്ചു അദ്ദേഹത്തിന്റെ മുഖത്തു തന്നെ തട്ടുന്നു. വിചാരമഗ്നനായിരിക്കുന്ന അദ്ദേഹം അതു അറിയുന്നില്ല. തന്റെ ജീവനും സ്വാതന്ത്ര്യവും ശത്രുക്കളുടെ അധീനത്തിൽ—സ്വഗൃഹം ശത്രുക്കൾ ആക്രമിക്കുന്നതായാൽ തന്റെ ഭാര്യയുടെ സ്ഥിതി ഭയങ്കരം— അവളുടെ ചെറുപ്പമാകട്ടേ സൌന്ദര്യമാകട്ടേ അനാഥസ്ഥിതിയാകട്ടേ ശത്രുക്കളുടെ മനസ്സിൽ ദയ തോന്നിപ്പാൻ മതിയാകയില്ലെന്നു തനിക്കു നല്ലവണ്ണം അറിയാം. ഉദയസിംഹന്റെ അവസ്ഥ എന്താണെന്നു യാതൊരു തുമ്പുമില്ല. ഈ സംഗതികളെല്ലാം ആലോചിച്ചിരിക്കുന്നതിൻമദ്ധ്യേ അകത്തിന്റെ വാതിൽ തുറക്കുന്ന ശബ്ദം കേട്ടു തിരിഞ്ഞുനോക്കി. തടവുകാർ ഭക്ഷണം കഴിച്ചാൽ പാത്രങ്ങളെല്ലാം എടുത്തു കൊണ്ടുപോകുവാനുള്ള ഭൃത്യനാണെന്നറിഞ്ഞു ഒന്നും സംസാരിക്കാതെ ഇരുന്നു. ഭൃത്യൻ ഒരു പാണിയാണ്. അവൻ പ്രതാപസിംഹന്റെ സമീപം ചെന്നു, ഒരു കടലാ

സ്സുമുതൽ സമീപത്തിൽ വെച്ചു. പ്രതാപസിംഹൻ അത്ഭുതപ്പെട്ടു അവന്റെ മുഖത്തേക്കു നോക്കി. പറാണി, മിണ്ടരുതു എന്ന സംജ്ഞ കാണിച്ചു പാത്രങ്ങളെല്ലാം എടുത്തു വാതിലും അടച്ചു പുറത്തേക്കു പോയി. പ്രതാപസിംഹൻ എഴുത്തെടുത്തു തുറന്നു വായിച്ചപ്പോൾ അത്ഭുതവും സന്തോഷവും തോന്നി. എഴുത്തിൽ താഴെ പറയും പ്രകാരമാണ് കണ്ടതു.

"രക്ഷക്കുള്ള മാർഗ്ഗം സമീപമുണ്ടു്. ഇതു തരുന്ന ആൾ അന്യമതക്കാരനല്ല. ഇവിടത്തെപ്പോലെ തന്നെ ഒരു രാജപുത്രയോദ്ധാവാണ്. ബന്ധനത്തിൽനിന്നു വിടുവിക്കുന്നതിൽ ധൈര്യക്കുറവിനാൽ യാതൊരു അപകടവും വരുത്തുന്നവനല്ല. അർദ്ധരാത്രിയാവുമ്പോഴേക്കു എല്ലാം ഒരുങ്ങി വിശ്വാസത്തോടു കൂടി ഒരുമിച്ചു പോരണം."

പ്രതാപസിംഹനു ആശ്ചര്യത്തിൽ സന്തോഷവും അത്ഭുതവും തോന്നി എന്നു പറഞ്ഞുവല്ലോ. എന്നാൽ എഴുത്തു വായിച്ചുകഴിഞ്ഞപ്പോൾ ഇതു ഒരു സമയം ശത്രുക്കളുടെ മന്ത്രപ്രയോഗമോ എന്ന സംശയം മനസ്സിൽ ജനിച്ചു. "വരുന്നതു വരട്ടെ. ഇവനെ വിശ്വസിച്ചാൽ ചിലപ്പോൾ ജീവഹാനി വരുമായിരിക്കാം. ഇങ്ങിനെ തടവിൽ ഞാൻ കിടന്നിട്ടു യാതൊരു പ്രയോജനവുമില്ല. ജീവനും സ്വാതന്ത്ര്യത്തിനും വേണ്ടി യുദ്ധംചെയ്തു മരിക്കുന്നതാണ് ഒരു യോദ്ധാവിനു ഭൂഷണം." എന്നാലോചിച്ചു തീച്ചപ്പെടുത്തി പല വിധ ആലോചനകളെക്കൊണ്ടും മനസ്സിനെ അസ്വാസ്ഥ്യത്തിലാക്കി അർദ്ധരാത്രിയാവുന്നതും കാത്തു അക്ഷമനായിരുന്നു. നിശ്ചിതസമയത്തു പറാണി കതകു പതുക്കെ തുറന്നു അകത്തേക്കു കടന്നു. "എല്ലാം ഒരുങ്ങിയിരിക്കുന്നു. എന്റെ ഒരുമിച്ചു വരണം. ശബ്ദമുണ്ടാക്കരുതു." "കോട്ടയുടെ പുറത്തെ മതിലിനുള്ള വലിയ ഇരുമ്പുവാതിലോ?" "എല്ലാം ഞാൻ ആലോചിച്ചു തീച്ചപ്പെടുത്തിയിരിക്കുന്നു. ക്ഷണത്തിൽ പോരണം. അരനിമിഷംപോലും വെറുതെ കളയരുതു." പ്രതാപസിംഹൻ പറാണിയുടെ പിന്നാലെ നടന്നു. കോട്ടയുടെ അകത്തെ ചുവർ കഴിഞ്ഞു ഒഴിഞ്ഞു കിടക്കുന്ന മുറ്റത്തു രണ്ടാളും കൂടി ഇറങ്ങി. പ്രതാപസിംഹൻ ചുറ്റുപാടും

ടി നാലുഭാഗവും തിരിഞ്ഞു നോക്കി.

പറാണി—"സംശയിക്കേണ്ട. കാവല്ലാരെല്ലാം ഗാഢനിദ്രയിലാണ്. മദ്യത്തിൽ അവിൻ ചേർത്തിരുന്നു" ഇത്രയും പറഞ്ഞപ്പോൾ മാത്രമേ തന്റെ രക്ഷക്കു വേണ്ടി ആ പറാണി പ്രവൃത്തിച്ച കൌശലങ്ങൾ പ്രതാപസിംഹനു മനസ്സിലായുള്ളൂ. കൃതജ്ഞതയും സന്തോഷവും അത്ഭുതവും ഒരു സമയത്തു അദ്ദേഹത്തിന്റെ മുഖത്തു സ്ഫുരിച്ചുകാണായി.

പ്രതാ—നിങ്ങൾ ആരാണ്? എന്നെ ഈ കാരാഗൃഹത്തിൽനിന്നു മോചിപ്പിക്കുവാൻ ഇത്ര അതിസാഹസം ചെയ്യാനുള്ള സംഗതിയെന്തു? ഇതിനു എനിക്കു യാതൊരു പ്രത്യുപകാരവും ചെയ്യാൻ കഴികയില്ലെങ്കിലും എന്റെ ജീവനെ രക്ഷിച്ചതന്ന മഹാത്മാവു ആരാണെന്നറിവാൻ എനിക്കു ആഗ്രഹമുണ്ട്.

പറാണി—"ഞാൻ പ്രത്യുപകാരത്തെ ആഗ്രഹിച്ചു ചെയ്തതല്ല ഈ പ്രവൃത്തി. ഞാൻ ആരാണെന്നു കാലതാമസം കൂടാതെ നിങ്ങൾക്കു അറിയാറാവും. ക്ഷണത്തിൽ നാം ഈ സ്ഥലത്തുനിന്നു പോവുക. അസമയത്തു ഈ സ്ഥലത്തുനിന്നു ശബ്ദങ്ങൾ കേൾക്കുമ്പോൾ രാജവീഥിയിൽ കൂടി പോകുന്നവരെങ്കിലും ശങ്കിപ്പാൻ വഴിയുണ്ട്." പറാണി ഇത്രത്തോളം പറഞ്ഞു കഴിയുമ്പോഴേക്കു കോട്ടയിൽനിന്നു പുറത്തേക്കുള്ള വാതിലിന്റെ സമീപമെത്തി. പറാണി തന്റെ കയ്യിലുള്ള താക്കോൽകൊണ്ടു അശേഷവും പ്രയാസം കൂടാതെ വാതിൽ തുറന്നു. രണ്ടാളും പുറത്തേക്കു കടന്നു. വാതിൽ പുറത്തുനിന്നു പൂട്ടി താക്കോൽ മതിലിന്റെ മുകളിൽ കൂടി കോട്ടയുടെ അകത്തേക്കു വലിച്ചെറിഞ്ഞു ത്വരിതഗതിയായി ഇരുവരും നടന്നു തുടങ്ങി. അതു ആ ഗ്രാമഗൃത്തിലെ പ്രധാനതെരുവീഥിയാണ്. പറാണി അല്പം ദൂരെ നടന്ന ഒരു ഊടുവഴിയിലേക്കു തിരിയേണ്ട മാർഗ്ഗത്തിലെത്തി. അവിടെ ഒരു ബ്രാഹ്മണയുവാവു നില്ക്കുന്നതായി പ്രതാപസിംഹൻ കണ്ടു. പറാണി പ്രതാപസിംഹനോടു "രക്ഷകരേ

സ്ഥലം ഇയ്യാൾ കാണിച്ചു തരും. സംശയിക്കാതെ ഒരുമിച്ചു പോകണം. വേണ്ടുന്ന എല്ലാ ഉപചാരങ്ങളും ഇയ്യാൾ തന്നെ ചെയ്യും. അല്പദിവസങ്ങൾക്കുള്ളിൽ ഞാൻ മടങ്ങി എത്തും" എന്നു പറഞ്ഞു. വല്ല ചോദ്യവും പ്രതാപസിംഹനു ചോദിപ്പാൻ അവസരം കൊടുക്കുന്നതിനു മുമ്പായി തന്റെ വഴിക്കു പോയി.

ബ്രാഹ്മണൻ—വേഗത്തിൽ വരിക. അസമയമായി തുടങ്ങി. അശേഷം ഭയപ്പെടേണ്ട ആവശ്യമില്ല. അതാ ദൂരത്തിൽ ഒരു ചെറുഗ്രാമം കാണുന്നു. കുറെ ദിവസങ്ങൾ ഇവിടുന്നു അവിടെ കഴിച്ചുകൂട്ടേണ്ടി വരും. അതു ഒരു ബ്രാഹ്മണന്റെ ഗൃഹമാണു്. അവിടെ നമുക്കു രക്ഷ കിട്ടുകയും ചെയ്യും. ഇപ്പോൾ ഇവിടുന്നു അറിയാത്ത കാര്യങ്ങളെല്ലാം അവിടെ എത്തിയാൽ ഞാൻ തുറന്നു പറഞ്ഞു മനസ്സിൽ ഞങ്ങളെപ്പറ്റി വല്ല അവിശ്വാസവും ഉണ്ടെങ്കിൽ അതു തീർത്തുതരാം. പ്രതാപസിംഹനും ബ്രാഹ്മണനും അല്പനേരംകൊണ്ടു ആ ഗ്രാമത്തിലെത്തി. ബ്രാഹ്മണൻ കതകിനു മുട്ടി. അകത്തുനിന്നു ഒരു ഭൃത്യൻ പുറത്തേക്കു വന്നു. നിറുക്കു വേണ്ടുന്ന ഒരുക്കങ്ങളെല്ലാം ചെയ്യാനേല്പിച്ചു ബ്രാഹ്മണൻ അവനെ പറഞ്ഞയച്ചു. പ്രതാപസിംഹനോടു:—ഇവിടെ അല്പം ഇരുന്നു വിശ്രമിക്കാം. ഇവിടത്തെ സ്ഥിതിക്കു തക്കതായ സല്ക്കാരം ചെയ്യാൻ സാധിക്കാത്തതിനാൽ ദുസ്സഹിക്കുന്നു.

പ്രതാ—"ശത്രുവിന്റെ അധീനത്തിൽനിന്നു എന്നെ മോചിപ്പിച്ച നിങ്ങളുടെ ഏതുവിധത്തിലുള്ള സൽക്കാരവും എനിക്കു പ്രിയമായിരിക്കും. നിങ്ങളുടെ രണ്ടാളുടെയും യഥാർത്ഥസ്ഥിതിയറിവാൻ എനിക്കു ആഗ്രഹമുണ്ടു്. വിരോധമില്ലെങ്കിൽ അതു എന്നോടു പറയണം. ഞാൻ ഈ തറയിന്മേൽ തന്നെയിരിക്കാം. നിങ്ങളും ഉത്തരീയവും നിലത്തിട്ടു ഇരിപ്പിൻ" ബ്രാഹ്മണൻ പ്രതാപസിംഹൻ പറഞ്ഞപ്രകാരം ചെ

യു. രണ്ടാളും ഇരുന്ന ശേഷം ബ്രാഹ്മണൻ:— ഞാൻ ആദ്യം തന്നെ ഒരു സംതൃപ്തിവർത്തമാനം ഇവിടത്തെ അറിയിക്കാം. ഇവിടത്തെ പത്നിയായ രത്നപ്രഭാദേവി വലുതായ ആപത്തിൽ പെട്ടിരുന്നു. അതിൽനിന്നു രക്ഷപ്പെട്ട ഇപ്പോൾ ഞങ്ങളുടെ അധീനത്തിൽ സുഖമായിരിക്കുന്നു.

പ്രതാ—(ഉദ്വേഗത്തോടെ) എന്തായപത്തു? എങ്ങിനെ നിങ്ങൾ കണ്ടെത്തി?

ബ്രാഹ്മണൻ—അതു വഴിയെ പറയാം. അങ്ങേ ഇവിടെ കൊണ്ടുവന്ന ആളുടെ ചരിത്രം ആദ്യമായി കേൾക്കണം. അദ്ദേഹം മഹാമതിയാണല്ലൊന്നു പക്ഷേ ഇപ്പോൾ ഇവിടേക്കു അറിയാമായിരിക്കാം. അദ്ദേഹം ജാതികൊണ്ടു ഒരു രാജപുത്രനും ചെറുപ്പകാലത്തിൽ വളരെ ധീരനായ ഒരു യോദ്ധാവുമായിരുന്നു. രാജസ്ഥാനത്തിലെ പ്രധാനരാജ്യങ്ങളിൽ ഒന്നിലെ രാജാവുമായിരുന്നു. ആ കാലത്തിൽ ഞാൻ അദ്ദേഹത്തിന്റെ യോദ്ധാക്കളിൽ എത്രയോ താണസ്ഥിതിയിലുള്ള ഒരാളായിരുന്നു. ശത്രുക്കൾ വന്നു ഞങ്ങളുടെ രാജ്യം ആക്രമിച്ചു. ചതികൊണ്ടു അവർ ഞങ്ങളെ ജയിച്ചു. എന്നാൽ സ്വാമിക്കു കഠിനമായി മുറിവേറ്റു യുദ്ധത്തിൽ വീണു മരിച്ചുവെന്നു ഞങ്ങൾ തീർച്ചപ്പെടുത്തി. ശത്രുക്കളും അങ്ങിനെ തന്നെ നിശ്ചയിച്ചു. മരിച്ചവരുടെ ശവം മറവു ചെയ്വാൻ കൊണ്ടുപോയ കൂട്ടത്തിൽ അദ്ദേഹത്തെയും കൊണ്ടുപോയി. ശവസംസ്കാരത്തിനുള്ള സ്ഥലത്തെത്തിയപ്പോഴാണ് അദ്ദേഹത്തിനു സുബോധമുണ്ടായതു. കുഴിയിന്റെ യഥാസ്ഥിതി അദ്ദേഹം ഗ്രഹിച്ചു ഒരു വിധത്തിൽ അവിടെനിന്നിഴഞ്ഞു അല്പം അകലെ എത്തി. മുറികളിൽനിന്നു രക്തം രണ്ടാമതും ഒഴുകുവാൻ തുടങ്ങി. രണ്ടാമതും ബോധക്ഷയവും ഉണ്ടായി. ഈ സ്ഥിതിയിൽ ഒരു ഭൃത്യൻ കണ്ടെത്തി. യജമാനനെ എടുത്തു തന്റെ ഗൃഹത്തിൽ കൊണ്ടുപോയി വേണ്ടുന്ന ശുശ്രൂഷകളെല്ലാം ചെയ്തു മുറിവുകളെല്ലാം ഉണക്കി. ഇതിനു ഏതാണ്ടു ഒരു

കൊല്ലുത്താളം വേണ്ടിവന്നു. പൂർണ്ണമായി സുഖമായതിന്റെ ശേഷം ഇനി എന്താണ് വേണ്ടതെന്നു അദ്ദേഹം ആലോചിച്ചു. യാതൊരു വഴിയും കണ്ടില്ല. ശത്രുക്കൾ രാജ്യം ആക്രമിച്ചു കീഴടക്കി. കഠിനമായി മുറിവേറ്റിട്ടും അതു കാരണമായുണ്ടായ ജ്വരംകൊണ്ടും ശരീരത്തിന്റെ ബലം മുഴുവൻ ക്ഷയിച്ചു അവശസ്ഥിതിയിലായി. തനിക്കുണ്ടായിരുന്ന ഏകസന്താനം രക്ഷപ്രാപിച്ചുവെന്നു അദ്ദേഹം ഇപ്പോൾ അറിഞ്ഞു. ശത്രുക്കളോടു യുദ്ധം ചെയ്തു രാജ്യം തിരിയെ ലഭിക്കുന്നതു തന്റെ സൈന്യങ്ങളും അതിലെ ധീരന്മാരായ നായകന്മാരും മുഴുവൻ നശിച്ച സ്ഥിതിക്കു അസാദ്ധ്യം. താൻ മരിച്ചുവെന്നു ബന്ധുക്കൾ എല്ലാം കരുതിട്ടുണ്ടായിരിക്കേണമെന്നു അദ്ദേഹം ഊഹിച്ചു. ഇനി തനിക്കു ഉത്തമമായിട്ടുള്ളതു രാജ്യം, ധനം, പ്രാഭവം മുതലായതിൽനിന്നു മനസ്സിനെ നിവൃത്തിപ്പിക്കുകയാണെന്നു അദ്ദേഹം തീർച്ചപ്പെടുത്തി ഉത്തരദേശങ്ങളിലേക്കു പോയി. ഹരിദ്വാരത്തിനു സമീപത്തിൽ വെച്ചു ഒരു സിദ്ധനെ ഗുരുവായി വരിപ്പാനുള്ള ഭാഗ്യം അദ്ദേഹത്തിനു സിദ്ധിച്ചു. അധികടെ സമീപത്തന്നെ ഹിമാലയത്തിന്റെ താഴ്വരത്തിൽ സിദ്ധവനം എന്നു പറയുന്ന സ്ഥലത്തു ശാന്തമായിരിക്കുന്ന ആശ്രമത്തിൽ ലൌകികജനങ്ങളുടെയും വിഷയങ്ങളുടെയും ബഹളത്തിൽനിന്നു മാറ്റിട്ടു ജ്ഞാനസമ്പാദ്യത്തിൽ തന്നെ ഇതുവരെ കാലംകഴിച്ചു. എന്റെ അപേക്ഷപ്രകാരം എന്നെ ശിഷ്യന്മാരിൽ ഒരാളായി സ്വീകരിക്കയും ഞാൻ അദ്ദേഹത്തിന്റെ അമീപത്തിൽ തന്നെ താമസിച്ചു വരികയും ചെയ്തു. അവിടെ വെച്ചാണ് രത്നപ്രഭാദേവിയെ കണ്ടെത്തിയതു. മുഹമ്മദീയസൈന്യത്തിന്റെ നാഥനായ ഗുലാംഖാനിന്റെ അപേക്ഷകളെയും അപേക്ഷകൊണ്ടു പ്രയോജനമില്ലെന്നു കണ്ടപ്പോഴുണ്ടായ ആക്രമങ്ങളെയും ഭയപ്പെട്ട ആ സ്ത്രീരത്നം രാത്രിസമയം തന്റെ ഗൃഹത്തിൽനിന്നു ഒളിച്ചു ഓടിപ്പോരുകയുണ്ടായി വന്നു. പലേ കഷ്ടങ്ങളും സഹിച്ചു ഒരു മാസത്തിനു മുമ്പായി ഞങ്ങളുടെ ആ

ശ്രമത്തിനു സമീപമുള്ള കാട്ടിൽ അകപ്പെട്ടു. അവിടെവെച്ചു ഗുരുനാഥൻ കണ്ടെത്തി ഞങ്ങളുടെ ആശ്രമത്തിൽ അഭയംകൊടുത്തു. അവിടെ രത്നപ്രഭാദേവി സുഖമായിരിക്കുന്നു. യാതൊരു ഭയത്തിനും ആപത്തിനും ആ ദേവിക്കു അവകാശമില്ല. ഇവിടുത്തെ കഷ്ടസ്ഥിതികൾ ആ സ്ത്രീ പറഞ്ഞു ഗുരുനാഥൻ അറിഞ്ഞു. ഏകദേശം പത്തു പതിനഞ്ചുദിവസം മുമ്പു ഇവിടുത്തെ തടവിൽനിന്നു വിടുവിക്കേണ്ട ഉദ്ദേശത്തോടുകൂടി ആശ്രമത്തിൽനിന്നു പുറപ്പെട്ട നാലഞ്ചുദിവസംകൊണ്ടു ഇവിടെ എത്തി. ഒരു മുഹമ്മദീയന്റെ വേഷത്തോടുകൂടി ഒരു ഭൃത്യന്റെ നിലയിൽ കോട്ടക്കകത്തിൽ പ്രവേശിപ്പാൻ സംധിച്ചു. മുഹമ്മദീയസൈന്യത്തിലെ ഭടന്മാരിൽ ചിലർ അവിടെ കാവലുണ്ടെന്നു അങ്ങേക്കു അറിയാമല്ലൊ. ഇന്നലെ വൈകുന്നേരം മദ്യം വാങ്ങേണ്ടുന്ന ആവശ്യത്തിലേക്കു അവർ ഗുരുനാഥനെ പുറത്തേക്കയച്ചു. പ്രബലനായ ഒരു യോദ്ധാവിനെ ബന്ധനത്തിൽനിന്നു വിടുത്തേണ്ടുന്ന ഉദ്ദേശത്തോടുകൂടിയാണ് അദ്ദേഹം കോട്ടയുടെ ഉള്ളിൽ കടന്നതെന്നു അവർ സങ്കല്പിച്ചുകൂടിയില്ല. അദ്ദേഹത്തിന്റെ വേഷം കണ്ടാൽ ആ സംശയം തോന്നുവാനും സംഗതിയില്ല. ഒരു സന്ന്യാസിയുടെ വേഷത്തിൽ അദ്ദേഹത്തെക്കണ്ടാൽ ഇവിടുന്നു അത്ഭുതപ്പെട്ടു പോകും. ആ കാണുന്ന ശ്മശ്രു കൃത്രിമമാണ്. തലയിൽ കെട്ടിയ ചുറ്റുപാസ്സു അഴിച്ചാൽ അതിദീർഘമായും വിപുലമായും ഉള്ള ജടകളെ കാണാം. ആ കഥ അവിടെ നില്ക്കട്ടെ. ഗുരുനാഥൻ സുന്തായത്തോടുകൂടി പണവും വാങ്ങി മദ്യത്തിനു പോയി. കൂട്ടത്തിൽ കൂറെ ആവീനും വാങ്ങിക്കുന്നതിനു. മദ്യം ഭടന്മാർക്കു കൊണ്ടുപോയി കൊടുത്തു. എന്നതിന്റെ ശേഷമാണ് അങ്ങേക്കണ്ടതു. അല്പനേരംകൊണ്ടു മദ്യത്തിന്റെ ലഹരി ഭടന്മാർക്കു നല്ലവണ്ണം പിടിച്ചു. ഗുരുനാഥൻ കൂറെ കൂടി മദ്യം അവരുടെ മുമ്പിൽ കൊണ്ടുപോയി വെച്ചു. അതിൽ അവീൻ ധാരാളം ചേർത്തിട്ടുണ്ടായിരുന്നു. ശുദ്ധന്മാരായ

തെ ആത്മഭയാടെ വാങ്ങിക്കഴിച്ചു. അല്പനേരത്തിനുള്ളിൽ ഗാഢനിദ്രയെ പ്രാപിച്ചു. ഈ സ്ഥിതിയിൽ അതിൽ പ്രധാനിയുടെ ദേഹത്തിൽനിന്നു കോട്ടയുടെ പുറത്തെ ഇരിമ്പുവാതിലിനുള്ള താക്കോൽ എടുക്കുന്നതിനു ഗുരുനാഥനു അശേഷവും പ്രയാസമുണ്ടായില്ല. ശേഷമുള്ളതെല്ലാം ഇവിടേക്കു അറിയാമല്ലോ.

ബ്രാഹ്മണൻ മൻപ്രസ്താവിച്ച വിധം പറഞ്ഞപ്പോഴേക്കു പ്രതാപസിംഹൻ അക്ഷമനായി "നിങ്ങളുടെ ഗുരുനാഥൻ ഏതുരാജ്യത്തെ രാജാവായിരുന്നു? അദ്ദേഹത്തിന്റെ സന്താനത്തിന്റെ ഗതിയെന്തായി? അദ്ദേഹത്തെ രക്ഷിച്ച ഭൃത്യൻ ആരാണ്? ഇപ്പോൾ എവിടെ? എന്നെല്ലാം ഒരു നിമിഷത്തിൽ തന്നെ മോഹിച്ചുകഴിഞ്ഞു.

ബ്രാഹ്മണൻ — ഇവിടുന്നു എനിക്കു മാപ്പുതരണം. ഈ സംഗതികളെല്ലാം എനിക്കറിവുണ്ടെങ്കിലും ഇത്രമാത്രമേ അങ്ങയോടു പറവാൻ എനിക്കു ഗുരുനാഥന്റെ കല്പനയുള്ളൂ. എനിക്കു അദ്ദേഹത്തിന്റെ ആജ്ഞയെ ഒരു വിധത്തിലും അതിക്രമിപ്പാൻ പാടുള്ളതല്ല. അതിനു ഇവിടുന്നു എന്നെ നിർബന്ധിക്കയും ചെയ്യരുതു. കുറച്ചുദിവസവും കൂടി ക്ഷമിച്ചിരിക്കണം. ഇവിടുത്തെ സംശയങ്ങളെല്ലാം അദ്ദേഹം വന്നുടനെ തീർത്തുകൊള്ളും."

പ്രതാപസിംഹൻ തന്റെ ജിജ്ഞാസയെ ഒരു വിധത്തിൽ അടക്കി നിർത്തി. അദ്ദേഹത്തിന്റെ മനസ്സിൽ ബലമായ ഒരു സംശയം അങ്കുരിച്ചു. എങ്കിലും ആലോചിച്ചു നോക്കിയപ്പോൾ അതു കേവലം അസംഭവ്യമെന്നു അദ്ദേഹത്തിനു തോന്നി. ഇങ്ങിനെ എത്രയോ ദിവസങ്ങളും ആഴ്ചകളും കഴിഞ്ഞു. പ്രതാപസിംഹൻ പ്രഭാതം മുതൽ അസ്തമനം വരെ ആ സന്യാസി ഇന്നുവരുമെന്നു തീർച്ചപ്പെടുത്തിയും അസ്തമനമായാൽ നിശ്ചയമായും നാളെ എത്തും എന്നു സമാധാനിച്ചും ദിവസം കഴിച്ചുവന്നു. ഏകദേശം മൂന്നുമാസം കഴിഞ്ഞപ്പോൾ ഒരു ദിവസം മ

ബ്രാഹ്മണൻ ദൂരയാത്രകൊണ്ടു ക്ഷീണിച്ചു വലഞ്ഞ ഒരു കുതിര പെ നടത്തിച്ചുംകൊണ്ടു അദ്ദേഹം ആ ചെറിയ ഭവനത്തിന്റെ മുറ്റത്തെത്തി. വന്നപ്പോൾ ബ്രാഹ്മണനും പ്രതാപസിംഹനും ഉമ്മാത്തു തന്നെയുണ്ട്. ബ്രാഹ്മണൻ ക്ഷണത്തിൽ ചെന്നു ഗുരുനാഥനെ നമസ്കരിച്ചു. എങ്കിലും പ്രതാപസിംഹൻ അദ്ദേഹം ആരെന്നറിയാതെ അത്ഭുതപ്പെട്ട സ്തംഭംപോലെ നിന്നു. പ്രഥമദൃഷ്ടിയിൽ തന്നെ ധീരനും അത്യുൽകൃഷ്ടനുമാണെന്നു തോന്നുന്ന ഒരു രാജപുത്രയോദ്ധാവിനെയാണ് താൻ മുമ്പിൽ കണ്ടതു.

സന്യാസി—"എന്താണ് പ്രതാപസിംഹ! നിന്റെ അഭിപ്രായത്തിൽ എനിക്കു പഠാണിയുടെ വേഷം തന്നെയാ ഉചിതം? നീ എനിക്കു സാഗ്രതവും കൂടി പായുന്നില്ലല്ലോ." ലേശം ശങ്കിക്കാത്ത ഈ വാക്കുകളും മനസ്സിനെ വശീകരിക്കുന്ന മന്ദഹാസവും വിനയസ്വഭാവവും അദ്ദേഹത്തിന്റെ ഗാംഭീര്യത്തെ വർദ്ധിപ്പിക്കുന്നതേയുള്ളൂ.

പ്രതാ—മഹാത്മാവായ അങ്ങേക്കു ഏതു വേഷവും ഉചിതംതന്നെ. എന്നാൽ അങ്ങു ആരാണെന്നറിവാൻ എനിക്കു ആഗ്രഹമുണ്ട്. വിരോധമില്ലെങ്കിൽ അതു എന്നെ മനസ്സിലാക്കിത്തരണം.

സന്യാസി—"കുളിച്ചു ഭക്ഷണം കഴിച്ചശേഷം പറയാം. വിശന്നും കൊണ്ടു പെയിലിൽ ദൂരയാത്ര ചെയ്യുന്നതു ഒട്ടും സുഖകരമായ അവസ്ഥയല്ല" എന്നു പറഞ്ഞു ശിഷ്യനോടു കൂടി അകത്തേക്കു പോയി.

സായാഹ്നകാലത്തു സന്യാസി പ്രതാപസിംഹനെയും ശിഷ്യനെയും സമീപം വിളിച്ചു വീട്ടിന്റെ മുറ്റത്തുള്ള ഒരു അശോകവൃക്ഷത്തിന്റെ ചുവട്ടിലിരുത്തി താനുമിരുന്നു തന്റെ പൂർവ്വചരിത്രവും താൻ പോന്ന കാര്യവും പറവാൻ തുടങ്ങി.

സന്യാസി—നീ അല്പനേരം മുമ്പു എന്നോടു ചോദിച്ച ചോദ്യം തന്നെ നിന്റെ ഭാര്യയും രത്നപ്രഭയും ചോദിക്കയുണ്ടായി.

ഞാൻ ആ കാട്ടിൽ തപസ്സു ചെയ്യുന്ന ഒരു സന്ന്യാസിയാണെന്നു അവളോടു പറഞ്ഞു. നിന്നാട്ട എന്റെ ശിഷ്യൻ ഞാൻ ഒരു രാജപുത്രരംജാവാണെന്നും പറഞ്ഞിട്ടുണ്ടായിരിക്കും. ഇതു രണ്ടും സത്യം തന്നെയാണ്. എങ്കിലും മുഴുവൻ വസ്തുത ആയിട്ടില്ല. രത്നപ്രഭയുടെ അച്ഛനായ ഭീമസിംഹനാണ് ഞാൻ. എന്റെ കുട്ടിയെ ശത്രുക്കളിൽനിന്നും എന്നെ ഭയങ്കരമായ മരണത്തിൽനിന്നും രക്ഷിച്ച വിശ്വസ്തനായ ജയസിംഹനെന്ന യോദ്ധാവാണ് എന്റെ ശിഷ്യനായ ഈ ബ്രാഹ്മണൻ. ഇപ്പോൾ നിന്റെ സംശയങ്ങളെല്ലാം തീർന്നുവെന്നു ഞാൻ വിചാരിക്കുന്നു.

പ്രതാ—"ഇദ്ദേഹം ഇവിടുത്തെ ചരിത്രം എന്നെ മനസ്സിലാക്കിയപ്പോൾ ഈ സംശയം എന്റെ മനസ്സിലും തോന്നി. എങ്കിലും ഭീമസിംഹൻ യുദ്ധത്തിൽ മരിച്ച വീരനായ ഒരു യോദ്ധാവിന്റെ യശസ്സും സൽഗതിയും ലഭിച്ചു എന്നായിരുന്നു എന്റെ പൂർണ്ണമായ വിശ്വാസം. മൂന്നുമാസം മുമ്പു ഇവിടുന്നു കാട്ടിൽ ഒരു സന്ന്യാസിയായി ജീവിച്ചിരിക്കുന്നുണ്ടെന്നു ഒരുവൻ എന്നോടു പറഞ്ഞിരുന്നുവെങ്കിൽ ഞാൻ അതു വിശ്വാസയോഗ്യമല്ലെന്നുവെച്ചു തള്ളിക്കളയുമായിരുന്നു. അതുകൊണ്ടു എന്റെ സംശയം അസംഭവ്യമെന്നു ഞാൻ വിചാരിച്ചതിൽ എന്താണ് അത്ഭുതം? ജയസിംഹൻ, താൻ ഇവിടുത്തെ ജീവനെ രക്ഷിച്ചവനാണെന്നു എന്നോടു പറഞ്ഞതുമില്ല."

ഭീമ—"അതിൽ നിനക്കു അത്ഭുതത്തിനു അശേഷം അവകാശമില്ല. യഥാർത്ഥത്തിൽ യോഗ്യതയുള്ളവരുടെ ലക്ഷണം ആത്മപ്രശംസയില്ലായ്മ തന്നെയാണ്."

പ്രതാ—"അതു ശരിതന്നെയാണ്. എന്നാൽ ഇവിടുന്നു എനിക്കു ചെയ്തിട്ടുള്ള ഉപകാരത്തിനു പ്രത്യുപകാരം ചെയ്യാൻ എനിക്കു സാധിക്കുന്നതല്ല. അല്ലെങ്കിൽ, പരാക്രമശാലിയായ ഭീമസിംഹനു ഒരു നിസ്സാരനായ ഭടൻ എന്തു പ്രത്യുപകാരമാണ് ചെയ്യുക?"

ഭീമ — പ്രത്യുപകാരത്തിന്റെ കാര്യത്തെപ്പറ്റി നീ യാതൊന്നും പ
റയേണ്ടതില്ല. നിനക്കു വല്ല ഗുണവും ഞാൻ ചെയ്തിട്ടുണ്ടെ
ന്നു തോന്നുന്നുവെങ്കിൽ ആ കടം എന്റെ പുത്രിയോടുള്ള സ്നേ
ഹംകൊണ്ടു നിനക്കു വീട്ടാവുന്നതാണ്. അതിദീർഘമായ
വിരഹത്തിനു ശേഷം ദയനീയമായ അവസ്ഥയിൽ എന്റെ
കുട്ടിയെക്കണ്ട രാത്രിയിൽ എന്തെല്ലാം വികാരങ്ങളാണ് എന്റെ
മനസ്സിലുദിച്ചതെന്നു എനിക്കു പറവാൻ സാധിക്കയില്ല. രാജ്യ
വും ധനവും ശത്രുക്കളും എന്നെ പരാജിതനാക്കിപിടിച്ചടക്കിയ
ല്ലോ എന്നുള്ള ദൈന്യതയെക്കാളും എന്റെ ഏകപുത്രിയുടെ ക
ഥയെന്തായി എന്നറിവാൻ സാധിക്കാത്ത വ്യസനമാണ് എ
നിക്കുണ്ടായിരുന്നതു. ഈശ്വരാനുഗ്രഹംകൊണ്ടു അതും ഇപ്പോൾ
തീർന്നു. എന്റെ പുത്രി അവൾ ജനിച്ച വംശത്തിന്റെ പ്രാഭവ
ത്തിനനുസരിച്ചും ധീരനായ ഒരു ക്ഷത്രിയയോദ്ധാവിന്റെ ഭാ
ര്യയുടെ യോഗ്യതക്കനുസരിച്ചും തന്റെ കർത്തവ്യകർമ്മം അനുഷ്ഠി
ച്ചു എന്നറിയുന്നതിൽ എനിക്കു അസാമാന്യമായ സന്തോഷമു
ണ്ടു്. അതിരിക്കട്ടെ—ഞാൻ ഇവിടെനിന്നു പോയശേഷമുള്ള കാ
ര്യങ്ങൾ കേൾക്കുക— നേരെ ഡൽഹിയിലേക്കാണ് ഞാൻ പോ
യതു. നാലുദിവസംകൊണ്ടു അവിടെ എത്തി മക്രുവത്തിക്കു വ
ളരെ വിശ്വാസമുള്ള രാജാ ടൊഡർമാൽ എന്ന മന്ത്രിയെ കണ്ടു.
അദ്ദേഹത്തിനെ നിനക്കു കണ്ടു പരിചയമുണ്ടായിരിക്കും. അതു
കൊണ്ടു ഞാൻ വിശേഷിച്ചു യാതൊന്നും പറയേണ്ടതില്ല. നല്ല
നീതിജ്ഞനും രാജ്യകാര്യങ്ങൾ നടത്തുന്നതിൽ അതിസമർത്ഥനും
മെന്നാണ് എനിക്കു തോന്നിയതു. അദ്ദേഹത്തോടു എന്റെ
പൂർവ്വകഥയും നിന്നെ ബന്ധനത്തിൽനിന്നു വിടുവിച്ചതും വിസ്ത
രിച്ചു പറഞ്ഞു. ടൊഡർ — "നിങ്ങൾ അതിസാഹസമായ കാര്യമാ
ണ് ചെയ്തതു. രാജകല്പനപ്രകാരം ബന്ധനത്തിലിരിക്കുന്ന ഒരു
തടവുകാരനെ വിടുവിക്കുന്നതു അല്പമായ കാര്യമല്ല. എന്തായാ
ലും നിങ്ങൾ അറിയിച്ച സംഗതികളെല്ലാം മക്രുവത്തിനെ

ഞാൻ ഉണത്തിച്ചുകൊള്ളാം. അദ്ദേഹത്തിന്റെ മറുപടി എന്താ യിരിക്കുമെന്നു എനിക്കു ഇപ്പോൾ പറവാൻ സാധിക്കയില്ല."

പതിനഞ്ചു ദിവസത്തോളം ഞാൻ ഡൽഹിയിൽ തന്നെ താ മസിച്ചു. എന്നതിന്റെ ശേഷം എനിക്കു ചക്രവർത്തിയുടെ മു മ്പാകെ ഹാജരാകാനുള്ള കല്പനകിട്ടി. ഞാൻ നിശ്ചിതസമയത്തു അദ്ദേഹത്തിന്റെ ആസ്ഥാനമണ്ഡപത്തിൽ ഹാജരായി. വള രെ ഔദ്യോഗത്തോടും സന്തോഷത്തോടും കൂടിയാണ് അദ്ദേഹം എ ന്നെ എതിരേറ്റതു. ഹിന്ദുസ്ഥാനത്തിലുള്ള അസംഖ്യലക്ഷം പ്ര ജകൾക്കു അദ്ദേഹത്തെ കുറിച്ചുള്ള ബഹുമാനവും ഭക്തിയും മറ്റു രാജാക്കന്മാരുടെ ഭയവും ഒട്ടും അസ്ഥാനത്തിലല്ലെന്നു എനിക്കു ചക്രവർത്തിയെ കണ്ട ഉടനെ തോന്നി. ഉചിതപ്രകാരം ഞാൻ അ ദ്ദേഹത്തെ വന്ദിച്ചശേഷം അദ്ദേഹം "നിങ്ങൾ അസാധാരണ മായ ഒരു കുറ്റമാണ് ചെയ്തതു. നമ്മുടെ കല്പനയെ ലംഘിച്ചു പ്ര വൃത്തിച്ചതുകൊണ്ടു രാജദ്രോഹകുറ്റം ചെയ്യുവനായിട്ടു നിങ്ങ ളെ വിചാരിപ്പാൻ തരമുള്ളൂ"

ഞാൻ—"മഹാപരാക്രമിയായ ചക്രവർത്തി! ക്ഷമിക്കണം. ഞാൻ ഇവിടുത്തെ ആധിപത്യത്തിൻകീഴിലുള്ള ഒരു രാജാവോ അങ്ങി നെ ഉള്ള ഒരു രാജാവിന്റെ പ്രജയോ അല്ല. എന്റെ ബന്ധുവാ യ ഒരു യോദ്ധാവിനെ ഇവിടുന്നു തടവിലിട്ട. അദ്ദേഹത്തെ അ വിടെനിന്നു മോചിപ്പിപ്പാൻ ഞാൻ ഉത്സാഹിച്ചു. ബലാൽക്കാ രംകൊണ്ടു സാധിക്കയും ചെയ്തു. ഇതിൽ ഞാൻ എങ്ങിനെയാ ണ് രാജദ്രോഹകുറ്റക്കാരനാകുന്നതു? പ്രത്യുപസികാരം തെറ്റു കാരനല്ല. തന്റെ സ്വാമിക്കുവേണ്ടി ജീവനെ കൂടി വിലവെക്കാ തെ യുദ്ധം ചെയ്യുന്ന ഒരു കുറ്റമാണെന്നു അങ്ങേ പോലെയുള്ള ഒരു യോദ്ധാവും ചക്രവർത്തിയും ഒരിക്കലും പറയുന്നതല്ല."

ചക്ര—"അതിരിക്കട്ടെ, ഞാൻ ഈ അക്രമം സഹിക്കുന്നതായാൽ എത്രപ്രകാരമാണ് നിങ്ങൾ എന്നോടു അതിനു കൃതജ്ഞത കാ ണിക്കുക?"

ഞാൻ—"ആജീവനാന്തം ഞാനും എന്റെ കാലശേഷം പ്രതാപസിംഹനും ഇവിടുത്തെ ബന്ധുക്കളായിരിക്കുന്നതാണെന്നു ഞാൻ പ്രതിജ്ഞ ചെയ്യുന്നു. പക്ഷേ ഭീമപുരിയിലെ രാജാക്കന്മാർ ഇതുവരെ മേൽക്കോയ്മക്കു കീഴടങ്ങി കരം കൊടുക്കുക പതിവുണ്ടായിട്ടില്ല. അതിനു ഇപ്പോൾ ഇവിടുന്നു നിർബ്ബന്ധിക്കുന്നതായാൽ അങ്ങിനെ ചെയ്യാൻ ഞാൻ ഒരുക്കമല്ലെന്നും വ്യസനപൂർവ്വം അറിയിച്ചുകൊള്ളുന്നു."

ചക്ര—"നിങ്ങൾ ശത്രുരാജാവിനെ കീഴടക്കി രാജ്യം തിരിയെ ലഭിപ്പാൻ ഉത്സാഹിച്ചു വരുന്നുണ്ടോ?"

ഞാൻ—"ശോഭ്യമായ രാജ്യകാര്യങ്ങളെ പഠിതാനെറ ബന്ധുവാണെന്നു തീർച്ചയില്ലാത്ത ഒരു അന്യരാജാവിനോടു യാതൊരു രാജ്യഭരണകർത്താവും തുറന്നു പറഞ്ഞതായറിയുന്നില്ല. അതുകൊണ്ടു എന്നെ ബന്ധുവായി സ്വീകരിപ്പാനോ ശത്രുവായി വെപ്പാനോ ഇവിടുന്നു തീർച്ചപ്പെടുത്തുന്നതെന്നറിയണം. എന്നാൽ ഞാൻ മോത്യത്തിനുത്തരം പറയാം."

ചക്ര—"നമ്മുടെ തീർച്ച നാളെ അറിയിച്ചുകൊള്ളാം. നാളെ മദ്ധ്യാഹ്നത്തിൽ നിങ്ങൾ ഇവിടെ ഹാജരാവുമെന്നു വിശ്വസിക്കുന്നു."

ചക്രവർത്തിയെയും സഭയെയും വന്ദിച്ചു ഞാൻ അദ്ദേഹത്തിന്റെ സന്നിധാനത്തിൽനിന്നു പോന്നു. ചക്രവർത്തിയുടെ തീർച്ച എനിക്കു ഗ്രഹണകരമായിരിക്കുമെന്നു ഏതാണ്ടു ഞാൻ ഊഹിച്ചു. എന്റെ ശത്രുവായ, ഭീമപുരിയെ ഇപ്പോൾ ഭരിച്ചുവരുന്ന രാജാവു ചക്രവർത്തിയുമായി ബദ്ധമത്സരാണ്. അദ്ദേഹത്തെ കീഴടക്കുന്നതിനു ഭയങ്കരമായ യുദ്ധവും ദ്രവ്യനാശവും വേണ്ടിവരും. ഭീമപുരിയിലെ ഒരു ശത്രുരാജാവു തന്റെ പ്രയത്നം യാതൊന്നും കൂടാതെ രാജ്യഭ്രഷ്ടനായി ആ സ്ഥാനത്തു പ്രബലനായ ഒരു ബന്ധുവിനെ രാജാവായി കിട്ടുന്നതു ചക്രവർത്തിക്കു അല്പമായ ലാഭമല്ല. പിന്നെ രാജസ്ഥാനത്തിലെ പല പ്രബലന്മാരായ രാജാക്കന്മാരും എന്റെ ബന്ധുക്കളാണെന്നു ഞാൻ മന്ത്രിയോടു അല്പം സൂചിപ്പിച്ചിട്ടുള്ള

തു അദ്ദേഹം ചക്രവത്തിയെ അറിയിച്ചിട്ടുണ്ടെന്നു ചക്രവത്തിയുടെ മോഷ്യംകൊണ്ടു തെളിയുന്നുണ്ട്. ഇങ്ങിനെ പലവിധ ആലോചനകളോടു കൂടിയാണ് ഞാൻ രാജസദസ്സിൽ നിന്നു ഇറങ്ങിപോന്നതു.

പിറ്റേദിവസം ചക്രവത്തിയുടെ തീച്ച ഇന്നതാണെന്നു എനിക്കറിവു കിട്ടി. നിന്നെ തടവിൽനിന്നു വിടുവിച്ചതിനു യാതൊരു പ്രതികാരവും ചെയ്യുന്നതല്ലെന്നും ഭീമപുരിയെ ഭരിക്കുന്ന രാജാവിന്റെയും അവരുടെ ന്യായമായ അവകാശികളുടെയും രാജ്യത്തെയോ സ്വാതന്ത്ര്യത്തെയോ ആക്രമിക്കുന്നതല്ലെന്നും ചക്രവത്തി വാഗ്ദത്തം ചെയ്തു. അദ്ദേഹത്തിന്റെ ശത്രുക്കളെ ഞാൻ സഹായിക്കുന്നതല്ലെന്നും ന്യായമായ ഒരു യുദ്ധത്തിൽ അദ്ദേഹം ഏർപ്പെടുന്നതായാൽ സൈന്യംകൊണ്ടും ദ്രവ്യംകൊണ്ടും അവസ്ഥാനുസരണമുള്ള സഹായങ്ങൾ ചെയ്യാമെന്നും ഞാനും പ്രതിജ്ഞചെയ്തു. എല്ലാവിധ ബഹുമതിയോടും ഭീമപുരിയിലെ രാജാവിന്നു യോഗ്യമായ അകമ്പടിയോടും കൂടി അദ്ദേഹം എന്നെ രാജസ്ഥാനത്തിലേക്കയച്ചു. സിദ്ധവനത്തിൽവെച്ചു രത്നപ്രഭയെ കണ്ട ഉടനെ തന്നെ ഞാൻ ജയസിംഹനെ രാജസ്ഥാനത്തിലേക്കയച്ചിരുന്നു. ഞാൻ ഭീമപുരിയിലെ രാജാവായിരുന്ന കാലത്തു എന്റെ ബന്ധുക്കളായിരുന്ന രാജാക്കന്മാരെ മെന്നു കണ്ടു ഞാൻ ജീവിച്ചിരിക്കുന്നുണ്ടെന്നും ശത്രുവിനോടു പ്രതികാരം ചെയ്യാൻ ആലോചിക്കുന്നുണ്ടെന്നും അവരെ സചകായ്മയായി അറിയിപ്പാൻ ഉള്ള അനുവാദത്തോടു കൂടിയാണ് അവനെ പറഞ്ഞയച്ചതു- ശത്രുവിനെ കീഴടക്കേണ്ടുന്നതിനു വേണ്ടുന്ന സഹായങ്ങൾക്കു ഞാൻ അവരോടു അപേക്ഷിച്ചു. രാജ്യം തിരിയെ ലഭിച്ചാൽ അവർ എനിക്കു വേണ്ടി ചെയ്തിട്ടുള്ള യുദ്ധത്തിന്റെ ചിലവു എന്റെ ശത്രുവിന്റെ ഖജനായിൽനിന്നും പോരാതെ വരുന്നതു കൊല്ലംതോറുമായിട്ടു ഞാൻ കൊടുത്തുകൊള്ളാമെന്നു വാഗ്ദത്തം ചെയ്തു. മിക്കപ്പോഴും എന്റെ അപേക്ഷയെ സന്തോഷത്തോടു കൂടി സ്വീകരിച്ചു.

ഞാൻ രാജസ്ഥാനത്തിലെത്തി മക്രുവത്തിയുടെ തുകമ്പടി
യെ തിരിച്ചയച്ചു. എന്റെ ബന്ധുക്കളോട് കൂടി വേണ്ട ആലോച
നകളെല്ലാം ചെയ്തു സാമാന്യം വലുതായ ഒരു സൈന്യത്തെ ശേഖ
രിച്ചു ഭീമപുരിയെ ആക്രമിക്കുവാനുള്ള അവസരവും കാത്തിരുന്നു.
ശത്രുവിന്നു ഞങ്ങളുടെ പ്രവൃത്തികളൊന്നും അറിവാൻ പാടില്ലാ
ത്തവിധം അവ അത്യഗോപ്യമായിരുന്നു. മക്രുവത്തിയുമായുള്ള യു
ദ്ധംകൊണ്ടു ക്ഷീണിച്ച സേനാബലത്തോടും ദ്രവ്യത്തോടും കൂടിയ
ഒരു ശത്രുവിനെ കീഴടക്കുവാൻ അശേഷം പ്രയാസമുണ്ടെന്നു ഞാൻ
വിചാരിച്ചില്ല. എല്ലാ ഒരുക്കങ്ങളും തികഞ്ഞശേഷം ഞങ്ങൾ ഭീമ
പുരിയെ ആക്രമിച്ചു. സൈന്യങ്ങളുടെ നായകത്വം ഞാൻ തന്നെ
യാണ് വഹിച്ചതു. ഏകദേശം പതിനഞ്ചുദിവസത്തോളം ഭയങ്കര
മായ് യുദ്ധം നടന്നു. ശത്രുവിന്റെ സൈന്യം സാമാന്യം മുഴുവൻ ന
ശിച്ചു. ധീരനായ അദ്ദേഹം അപജയവും സഹിച്ചു ജീവിച്ചിരി
ക്കുന്നതിനെക്കാൾ മൃത്യു നല്ലതെന്നു കരുതി ആയുധപാണിയായി
ഞങ്ങളുടെ മദ്ധ്യത്തിലേക്കു പ്രവേശിച്ചു ഞങ്ങളുടെ സൈന്യത്തെ
വല്ലാതെ നശിപ്പിക്കുവാൻ തുടങ്ങി. ഒടുവിൽ ഞാൻ തന്നെ അദ്ദേ
ഹത്തിനോടു നേരിട്ടു യുദ്ധം ആരംഭിച്ചു. അദ്ദേഹം പരാജിതനാവു
മെന്നു എനിക്കു ഏകദേശം തീച്ചുവന്നപ്പോൾ കീഴടങ്ങിയാൽ ജീ
വനെ രക്ഷിക്കാമെന്നു ഞാൻ പ്രതിജ്ഞചെയ്തു. ഇതുവരെ യാതൊ
രു യോദ്ധാവിന്നും താൻ കീഴടങ്ങീട്ടില്ലെന്നും ജീവനോടുകൂടി ഇരിക്കു
ന്ന കാലം അങ്ങിനെ ചെയ്വാൻ ഭാവമില്ലെന്നും കോപത്തോടു കൂടി
അദ്ദേഹം എന്നോടു മറുപടി പറഞ്ഞു. എനിക്കു യുദ്ധം മറ്റൊരു
പ്രകാരത്തിൽ സമാപിക്കുവാൻ നിവൃത്തിയില്ലാതായി. ധീരനായ
ഒരു യോദ്ധാവിന്റെ രക്തംകൊണ്ടു എന്റെ ഖഡ്ഗം അന്നു അ
ശുദ്ധമായി. യുദ്ധവും സമാപിച്ചു. ഞങ്ങൾ ഭീമപുരിയിൽ പ്രവേ
ശിച്ചു. മഹാപരാക്രമികളും യോഗ്യന്മാരുമായ എന്റെ പൂർവ്വിക
ന്മാർ അലങ്കരിച്ച സിംഹാസനത്തെ ഞാൻ ആരോഹണം ചെയ്തു.
ബന്ധുരാജാക്കന്മാരെ യഥാവിധി സല്ക്കരിച്ച ബഹുമതിയോടു കൂടി

അവരവരുടെ രാജ്യങ്ങളിലേക്ക് തിരിച്ചയച്ചു. മുമ്പ് എന്റെ സൈന്യത്തിൽ ഒരു നായകത്വം വഹിച്ച വിശ്വസ്തനായ ഒരു യോദ്ധാവിനെ മന്ത്രിസ്ഥാനത്തിൽ നിശ്ചയിച്ചു. യുദ്ധംകൊണ്ട് കോട്ട, ആയുധശാല മുതലായവക്ക് വന്ന നാശനഷ്ടങ്ങൾ തീർത്തു. രാജ്യകാര്യങ്ങളെല്ലാം ഒരു വിധം സമാധാനപ്പെടുത്തിയ ശേഷം എന്റെ മകളെയും നിന്നെയും കാണണമെന്ന ബദ്ധപ്പാടുകൊണ്ട് ഞാൻ ഇങ്ങോട്ട് പോന്നു. കൂടെ അകമ്പടി വേണ്ടെന്നു ഞാൻ തീർച്ചപ്പെടുത്തി. പ്രതാപസിംഹൻ— "ഇവിടുന്ന് എന്നെ വലിയ വൈഷമ്യസ്ഥിതിയിൽ ആക്കിയിരിക്കയാണ്. ഉദയപുരം രാജാവിന്റെ സൈന്യത്തിലുള്ള ഒരു യോദ്ധാവിനു അങ്ങയുടെ ബന്ധുവായിരിപ്പാൻ തരമില്ല. അങ്ങു ഇപ്പോൾ ആ സ്ഥാനത്തെ സ്വീകരിച്ചു എന്നു സമ്മതിക്കയും ചെയ്യുന്നു. ഈ സ്ഥിതിക്കു ഞാൻ എന്താണ് ചെയ്യേണ്ടതു. എന്റെ ശത്രുവിനും ജീവനെ രക്ഷിച്ചവനും ആയ മഹാത്മാവിനെ ശത്രുവായി കരുതുകയോ, എന്റെ സ്വാമിയെ ഉപേക്ഷിച്ചു ശത്രുപക്ഷത്തിൽ ചേരുകയോ ചെയ്യാൻ എനിക്കു തരമില്ല."

ഭീമ— "നിന്റെ ഈ സംശയം അനാവശ്യമാണ്. ഉദയസിംഹനു ഇനി ഉദയപുരത്തെ രാജാവായിരിപ്പാൻ കഴിയുമെന്നു എനിക്കു തോന്നുന്നില്ല. താൻ കീഴടങ്ങുകയില്ല എന്നു തന്റെ ശപഥം മിഥ്യാവാക്കായി പോകരുതല്ലോ എന്ന സിദ്ധാന്തം കൊണ്ടു മാത്രമാണ് അദ്ദേഹം കീഴടങ്ങാത്തതു. അദ്ദേഹം ജീവിച്ചിരിക്കുന്നുണ്ടോ എന്നു തന്നെ സംശയമാണ്. നിന്റെ സംസാരത്തിൽനിന്നു ഞാൻ മുഗൾചക്രവർത്തിയുമായി സഖ്യമായതു കുറച്ചു അവിവേകമായിപ്പോയി എന്ന അഭിപ്രായം നിനക്കുണ്ടെന്നു എനിക്കു തോന്നുന്നു. ഞാൻ അദ്ദേഹത്തിന്റെ ആധിപത്യത്തെ സ്വീകരിച്ചിട്ടില്ല. തന്നെപ്പോലെയുള്ള ഒരു സ്വതന്ത്രരാജാവിനെ ബന്ധുവായി സ്വീകരിക്കുന്ന നിലയിൽ എന്നെയും അദ്ദേഹം സ്വീകരിച്ചു എന്നു മാത്രമേ ഉള്ളൂ. നമ്മുടെ സമീപത്തിലുള്ള പ്രബലനായ ഒരു രാജാവിനെ

ശത്രുവാക്കി വെക്കുന്നതു നമുക്കു ഒരിക്കലും ക്ഷേമമായി ഭവിക്കുന്നതല്ല. സ്വാതന്ത്ര്യം ഉപേക്ഷിക്കാതെ മുഗൾചക്രവർത്തിയെ ബന്ധുവായി വിചാരിപ്പാൻ കഴിയുമെങ്കിൽ അതു ചെയ്യുന്നതാണ് ഭീമപുരിയിലെ രാജ്യത്തിനും പ്രജകൾക്കും അഭിവൃദ്ധികരമായിട്ടുള്ളതു. അല്പം ആലോചിച്ചാൽ ഞാൻ പറയുന്ന കാര്യങ്ങളെല്ലാം ശരിയാണെന്നു നിനക്കു തോന്നും.” പ്രതാപസിംഹൻ ഒന്നും മിണ്ടാതെ നിന്നു. കാര്യങ്ങൾ ഇപ്രകാരം കലാശിച്ചുവല്ലോ എന്ന വ്യസനം അദ്ദേഹത്തിനുണ്ടായിരുന്നു.

ഭീമ__“ജയസിംഹ! സിദ്ധവനത്തിലേക്കു പോകാനുള്ള ഒരുക്കങ്ങളെല്ലാം ചെയ്യുകൊള്ളണം. പക്ഷേ ഒരു സന്ന്യാസിയുടെ ആശ്രമത്തിൽ വരുന്നതിനു പ്രതാപസിംഹനു വിരോധമുണ്ടായിരിക്കയില്ല. ബലമായ ഒരു ആകർഷണശക്തി ഇപ്പോൾ ആ പ്രദേശത്തിനുണ്ടല്ലോ.” പ്രതാപസിംഹനു ശത്രുവിന്റെ വാക്കുകളുടെ അർത്ഥം മനസ്സിലായി. മന്ദഹാസമല്ലാതെ അതിനു മറുപടിയായൊന്നുമുണ്ടായില്ല. പിരിച്ചുംകൊണ്ടു ഭീമസിംഹനും അകത്തേക്കു പോയി. അല്പനേരം കഴിഞ്ഞു മുമ്പേതന്നെ സന്ന്യാസിയുടെ വേഷത്തിൽ ഭീമസിംഹനും ജയസിംഹനും പ്രതാപസിംഹന്റെ സമീപത്തിലെത്തി.

ഭീമ__“ഈ നാടകത്തിൽ എന്റെ അവസാനത്തെ രംഗപ്രവേശമാണിതു. സിദ്ധവനത്തിനും ഈ വേഷമാണ് എന്റെ അഭിപ്രായത്തിൽ ഉചിതം. രത്നപ്രഭയും ഇതിൽ തന്നെയായിരിക്കും കൌതുകം.” എല്ലാവരും സിദ്ധവനത്തിലേക്കുള്ള യാത്ര ആരംഭിച്ചു. ഭീമസിംഹൻ അവിടെ നിന്നു പോന്നിട്ടു ഏകദേശം മൂന്നു മാസത്തോളമായിരിക്കുന്നു. പോരുമ്പോൾ രത്നപ്രഭയോടൊരു സൌകര്യക്കുറവും ഉണ്ടാകാതിരിക്കത്തക്കവണ്ണം ഏർപ്പാടുകൾ ചെയ്യിട്ടാണ് പോന്നതു. എട്ടുപത്തു ദിവസംകൊണ്ടു അവർ ഹരിദ്വാരത്തിലെത്തി. സമീപമുള്ള ഒരു ബ്രാഹ്മണഗൃഹത്തിൽനിന്നു ഭക്ഷണം കഴിച്ച ഭീമസിംഹന്റെ വാസസ്ഥലമായ ആശ്രമത്തിലേക്കു പുറപ്പെട്ടു.

സന്ന്യാസി ആശ്രമത്തിൽ നിന്നു പോയതിന്റെ പിറ്റേ ദിവസം എവിടെ ആണ് അദ്ദേഹം പോയിരിക്കുന്നതെന്നു രത്നപ്രഭ ശിഷ്യന്മാരോടു ചോദിച്ചു. ദേശസഞ്ചാരത്തിനു പോയിരിക്കയാണെന്നും അല്പ ദിവസം കഴിഞ്ഞല്ലാതെ മടങ്ങിവരികയില്ലെന്നും അവർ മറുപടി പറഞ്ഞു. "ദേശാന്തരത്തിൽ അദ്ദേഹത്തിനു വല്ല ഗുരുനാഥന്മാരെയും കാണേണ്ട ആവശ്യമുണ്ടായിരിക്കും. അഥവാ അദ്ദേഹത്തെപ്പോലെയുള്ള ഒരു ത്യാഗിക്കു സ്വന്തഗൃഹം, അന്യഗൃഹം എന്നിങ്ങിനെയുള്ള ഭേദബുദ്ധിയില്ലല്ലോ. ഒരു സമയം ഉടനെ മടങ്ങി എത്തുവാനും മതി" എന്നു അവൾ ആലോചിച്ചു സമാധാനിച്ചു.

ഭീമസിംഹൻ ആശ്രമത്തിന്റെ ബഹിർഭാഗത്തെത്തി. അവിടെയിരുന്നിരുന്ന അദ്ദേഹത്തിന്റെ ചില ശിഷ്യന്മാർ എഴുന്നേറ്റു അഭിവാദ്യം ചെയ്തു. ഭീമസിംഹൻ പ്രതാപസിംഹനെ കൂടെക്കാണിച്ചു "ഇദ്ദേഹത്തിനു രത്നപ്രഭ ഇരിക്കുന്ന സ്ഥലം കാണിച്ചു കൊടുക്കുക" എന്നു അവരിൽ ഒരുവനോടു ആജ്ഞാപിച്ചു. "ആ ദേവി ആശ്രമത്തിന്റെ പിൻഭാഗത്തുള്ള ഉദ്യാനത്തിലിരിക്കുന്നുണ്ടു്. കുലദേവതകളെ അർച്ചിക്കുവാനുള്ള പുഷ്പങ്ങൾ പറിക്കുവാൻ പോയതാണെന്നു തോന്നുന്നു." എന്നു ശിഷ്യൻ പറഞ്ഞു.

ശിഷ്യൻ—(പ്രതാപസിംഹനോടു) "എന്റെ കൂടെ വരൂ." പ്രതാപസിംഹൻ ശിഷ്യന്റെ പിന്നാലെ പോയി ഉദ്യാനത്തിന്റെ സമീപത്തിലെത്തിയപ്പോൾ "ഇതാ ഇവിടെ എങ്ങാനും കാണുന്നുണ്ടു്. ഇവിടുത്തെപ്പോലെയുള്ള ഒരു അതിഥിയെ പരിചരിക്കുവാൻ ഞാൻ ആവശ്യമില്ല. അതുകൊണ്ടു ഞാൻ ഗുരുവിന്റെ സമീപത്തിലേക്കു തന്നെ തിരിച്ചുപോകുന്നു" എന്നു പറഞ്ഞു ശിഷ്യൻ തന്റെ വഴിക്കു പോയി. പ്രതാപസിംഹൻ ഉദ്യാനത്തിലേക്കു കടന്നു. വലുതായ ഒരു വടവൃക്ഷത്തിന്റെ നിഴലിൽ വിചാരമഗ്നയായി, ബ്രഹ്മാവു എല്ലാവിശിഷ്ടവസ്തുക്കളുടെയും സാരാംശത്തെ എടുത്തു സൃഷ്ടിച്ചതുപോലെയു

ള്ളതും ഈ തരുണിയുടെ പേർ യഥാർത്ഥം തന്നെ എന്നു പ്രഥമ ദൃഷ്ടിയിൽ തന്നെ തോന്നിക്കുന്നതും ആയ വദനചന്ദ്രനെ കൈ കൊണ്ടു താങ്ങിയുംകൊണ്ടു രത്നപ്രഭ ഒരു കല്ലിന്മേൽ ഇരിക്കുകയായിരുന്നു. പൂക്കൾ നിറച്ചുള്ള ഒരു ചെറിയ കൊട്ട അവളുടെ കാല്ക്കൽ ഇരിക്കുന്നുണ്ടു്. പ്രതാപസിംഹൻ അത്ഭുതം, സ്നേഹം എന്നീ വികാരങ്ങളെക്കൊണ്ടു പരവശങ്ങളായിരിക്കുന്ന നേത്രങ്ങളെക്കൊണ്ടു അല്പനേരം അവളെ നോക്കിക്കൊണ്ടിരുന്നു. ദീർഘമായ വിരഹം കഴിഞ്ഞശേഷം തന്റെ ഭാര്യയെ താൻ സ്വപ്നത്തിൽ കാണുകയോ എന്നു അദ്ദേഹം സംശയിച്ചു തന്നെ അവൾ കണ്ടിട്ടില്ലെന്നു തനിക്കു തീർച്ചയായി. ശബ്ദം ഉണ്ടാക്കാതെ സമീപം ചെന്നു പതുക്കെ കൈ തുമലിൽ വെച്ചു. രത്നപ്രഭ ഞെട്ടി തിരിഞ്ഞു നോക്കി. മന്ദഹാസത്തോടുകൂടി സമീപം നില്ക്കുന്ന തന്റെ ഭർത്താവിനെയാണ് അവൾ കണ്ടതു. സന്തോഷമോ, സ്നേഹമോ, ലജ്ജയോ, ആശ്ചര്യമോ ആ യുവതിയുടെ മുഖത്തെ ആ അവസരത്തിൽ അത്ര മനോഹരമാക്കിയതെന്നു പറവാൻ പ്രയാസം. അവൾ പരിഭ്രമിച്ചെഴുനീറ്റു, "ഇവിടുന്നു ഇപ്പോൾ എവിടെനിന്നാണ് വരുന്നതു? ഇവിടെ എങ്ങിനെ എത്തി? എന്നു ചോദിച്ചു.

പ്രതാ—"ദേവി! ചോദ്യം വളരെ ഉചിതം തന്നെ. വളരെ ദിവസമായി വിട്ടു പിരിഞ്ഞു മരണത്തിൽനിന്നും രക്ഷപ്പെട്ടു വരുന്ന ഭർത്താവിനോടു 'നീ എന്തിനാണ് വരുന്നതു?' എന്ന ഭവതിയുടെ ആദ്യമായ കുശലം എത്രയും ഭംഗിയായി. എങ്കിലും ദേവിയുടെ ചോദ്യത്തിന്നു ഞാൻ ഉത്തരം പറയാൻ ശ്രമിക്കാം. ഞാൻ ഇവിടെ വരുവാനുള്ള കാരണം ഭവതി തന്നെ."

രത—"ഞാൻ ഇവിടെയുണ്ടു് എന്നു എങ്ങിനെയറിഞ്ഞു എന്നാണ് ഞാൻ ചോദിച്ചതു. പെട്ടെന്നു കണ്ടതുകൊണ്ടുള്ള അത്ഭുതം നിമിത്തം ചോദ്യം ഭംഗിയല്ലാതെ വന്നുവെന്നും ഇവിടുത്തെ പരിഭ

വത്തിന്നും സംഗതിയായി.''

പ്രതാ—''ഞാൻ ഇവിടെ അല്പനേരമായി വന്നുനില്ക്കുന്നു. രത്നപ്രഭയുടെ മനസ്സു വേറെ ഓരോന്നിൽ പ്രവേശിച്ചതിന്നു ഞാൻ ഉത്തരവാദിയല്ല. അതുകൊണ്ടാണ് എന്നെ കാണുവാനും എന്റെ കാൽപ്പെരുമാറ്റം കേൾക്കുവാനും സംഗതി വരാഞ്ഞതു. ഇത്ര ഭീഷ്മമായ ആലോചന എന്തായിരുന്നു?''

രത്ന—''ഇവിടുത്തെ ശകുനം നന്നായി. ഈ പ്രദേശത്തു മനുഷ്യരുടെ സഞ്ചാരമുണ്ടാവുമെന്നു ഞാൻ ശങ്കിക്കേണ്ട ആവശ്യമില്ല. അതുകൊണ്ടാണ് ഞാൻ ശബ്ദമൊന്നും കേൾക്കാതിരുന്നതു. അല്ലാതെ വിശേഷിച്ചു ആലോചനകളൊന്നും ഉണ്ടായിട്ടില്ല.''

പ്രതാ—''ഭവതി ഇത്ര സിദ്ധാന്തമായി ഞാൻ പറയുന്നതിനെ നിഷേധിക്കേണ്ട. പക്ഷേ ഞാൻ ഒരു ഊഹം പറയാം. ഭവതിയുടെ ആലോചനകളുടെ വിഷയീഭൂതൻ ഞാൻ തന്നെ ആയിരുന്നു. അല്ലേ?'' ലജ്ജയാടു കൂടി മുഖം താഴ്ത്തിയതല്ലാതെ ഇതിന്നു യാതൊരു സമാധാനവും രത്നപ്രഭക്കു പറവാനണ്ടായില്ല.

രത്ന—''എന്റെ ചോദ്യത്തിന്നു സമാധാനം പറയാത്തതെന്താണ്. മരണത്തിൽനിന്നു രക്ഷപ്പെട്ടു എന്നു ഇവിടുന്നു പറഞ്ഞുവല്ലോ. രക്ഷിച്ച ധീരനാരാണ്?''

പ്രതാ—''ഭവതിയെ മൃത്യുവിൽനിന്നു രക്ഷിച്ച ആ മഹാത്മാവു തന്നെ. അദ്ദേഹം ഇതാ ഇങ്ങോട്ടു തന്നെ വരുന്നു. ദേവി നോക്കൂ!''—ഭീമസിംഹൻ അവരുടെ സമീപത്തെത്തി. രത്നപ്രഭ വിനയത്തോടു കൂടി വന്ദിച്ചു നിന്നു.

രത്ന—''എന്നോടു രണ്ടവസരങ്ങളിലായി വലുതായ ദയ കാണിച്ച ഭവാനെ എന്നെ കാണുന്നതിൽ ഇത്ര വൈമനസ്യം എന്താണ്? സന്ന്യാസിയാണെങ്കിലും ഒരു അബലയുടെ കൃതജ്ഞതാപൂർവ്വമായ സാഗതം ഭവാന്റെ മൌഢിക്യ സുഖകരമല്ലയോ?''

ഭീമ—"നിന്നെ കാണുവാൻ ആഗ്രഹമില്ലായ്കയല്ല. എന്റെ സന്നിധാനം അസ്ഥാനത്തിലായി വരുമോ എന്ന ശങ്കമാത്രമാണ് ഞാൻ ഇങ്ങോട്ട് വരുന്നതിരിപ്പാനുള്ള കാരണം."

പ്രതാ—"ദേവി! ഇവിടെ സന്യാസിയും മറ്റും ഇല്ല. ഭവതിയുടെ അച്ഛനായ ഭീമസിംഹനാണിതു. ആ ബന്ധത്തിന്നുചിതമായി വന്ദിക്കയാണ് ഭംഗി." ഭർത്താവിന്റെ സന്നിധാനത്തെ മറന്നതെന്ന ഘഷ്ണശ്രുക്കളോട് കൂടി ആലിംഗനം ചെയ്യുന്ന പുത്രിയുടെ കണ്ണുനീരും തുടച്ച ഭീമസിംഹൻ സ്നേഹം കൊണ്ട് ഗൽഗദമായിരിക്കുന്ന സ്വരത്തിൽ പറയുന്നു:—"പുത്രീ! പ്രതാപസിംഹൻ പറഞ്ഞതു വാസ്തവമാണ്. ഈശ്വരാനുഗ്രഹംകൊണ്ടു യോഗ്യനും അനുരൂപനും ആയ വരനോടൊന്നിച്ച നിന്നെ കാണുവാനുള്ള യോഗം എനിക്കുണ്ടായി. എന്റെ കൃത്യം നിർവ്വഹിച്ച കഴിഞ്ഞു. ഇനി എന്റെ പ്രേമഭാജനമായ പുത്രിയും തത്തുല്യമായി എനിക്കു സ്നേഹമുള്ള നിന്റെ ഭർത്താവും കൂടി നമ്മുടെ പുരാതനമായ സിംഹാസനത്തെ അലങ്കരിക്കുന്നുവെന്നറിഞ്ഞു എന്റെ ജീവശേഷം ജഗദീശ്വരനെ ഭജിച്ചു തന്നെ കഴിക്കണമെന്നേ എനിക്കു താല്പര്യമുള്ളൂ."

പ്രതാ—"ഇവിടുന്നു ഇപ്രകാരം പറയരുതു. ഭീമസിംഹൻ ഉള്ളപ്പോൾ അന്യൻ ആ സിംഹാസനത്തിന്നു അലങ്കാരമായി ഭവിക്കയില്ല."

ഭീമ—"പ്രതാപസിംഹ! നീ ഞാൻ പറയുന്നതു ശ്രദ്ധയോടുകൂടി കേൾക്കുക. പ്രഭാവത്തോടും സകലവിധ ഐശ്വര്യത്തോടും കൂടി ഇരിക്കുന്ന കാലത്താണ് എനിക്കു വലുതായ ആപത്തു സംഭവിച്ചതു. വളരെക്കാലംകൊണ്ടു എന്റെ മനസ്സിനെ ആ വക വിഷയസുഖങ്ങളിൽനിന്നു നിവർത്തിപ്പിക്കുവാൻ എനിക്കു സാധിച്ചു. രത്നപ്രഭയെ കുറിച്ചുള്ള വ്യസനം മാത്രമേ എനിക്കു പി

നിറ്റുണ്ടായിരുന്നുള്ളു. ഒരു പിതാവു തന്റെ പുത്രിയുടെ നന്മക്കു വേണ്ടി ചെയ്യാൻ ബാദ്ധ്യതപ്പെട്ട യാതൊരു കൃത്യവും അവർക്കു വേണ്ടി ചെയ്യാൻ എനിക്കു സാധിച്ചില്ലല്ലോ എന്ന അനുശോചം എനിക്കു അധികമായുണ്ടായിരുന്നു. ഇപ്പോൾ അതും തീർന്നു. ലൌകികജനങ്ങൾ അതിശ്രേഷ്ഠമെന്നു കരുതി തൃഷ്ണയോടു കൂടി അനുഭവിച്ചു വരുന്ന വിഷയസുഖങ്ങളെയും അവ സംബന്ധിച്ചുണ്ടാകുന്ന ദുഃഖങ്ങളെയും ഞാൻ അനുഭവിച്ചു. സുഖത്തിൽ ആഗ്രഹവും ദുഃഖത്തിൽ ഭയവുമില്ലാതെ സന്തോഷത്തിലും സന്താപത്തിലും മുജ്ജന്മകർമ്മവാസനകളെപ്പോലെ അല്ലാതെ അനുഭവം വരാൻ തരമില്ലെന്നറിഞ്ഞു മനസ്സിനെ സ്വാധീനമാക്കിയാലുണ്ടാവുന്ന അനിർവ്വാച്യമായ സുഖവും ഞാൻ അനുഭവിച്ചു. ഇപ്പോൾ എനിക്കു ശാന്തമായ ഈ പ്രദേശത്തു സിദ്ധന്മാരായ പല യോഗീന്ദ്രന്മാരുടെ സംസർഗ്ഗംകൊണ്ടുണ്ടാവുന്ന മനസ്സന്തോഷത്തോടുകൂടി കാലം കഴിക്കണമെന്നേ ആഗ്രഹമുള്ളൂ. ഭീമപുരിയിലെ ജനങ്ങൾ ഇനി എന്നെ രാജാവെന്നു വിളിപ്പാൻ സംഗതി വരികയില്ല. അനേകം ശൂലന്മാരെ നശിപ്പിച്ച ഇത്ര ഘോരമായ ഒരു യുദ്ധം ഞാൻ നടത്തിയതു സ്വാർത്ഥത്തിന്നു വേണ്ടിയല്ല. അതുകൊണ്ടു നീ എന്റെ അനുവാദപ്രകാരം ഭീമപുരിയെ പ്രജകളുടെ ബഹുമാനത്തിന്നും സ്നേഹത്തിന്നും പാത്രമാവാൻ തക്കവണ്ണം ഭരിച്ചു എന്റെ പുത്രിയുമായി സുഖമായിരിക്കണം. എന്നാൽ ഞാൻ ഈ പ്രാവശ്യവും നിങ്ങളുടെ കൂടെ വരാം. നിങ്ങളെ രണ്ടാളെയും ഭീമപുരിയിലെ രാജാവും രാജ്ഞിയുമായി അഭിഷേകം ചെയ്തശേഷം ഞാൻ മടങ്ങിപ്പോരുന്നതാണ്." പ്രതാപസിംഹന്റെ വിരുദ്ധവാക്കുകളാവട്ടെ രത്നപ്രഭയുടെ അപേക്ഷകളാവട്ടെ ഭീമസിംഹന്റെ നിശ്ചയത്തിന്നിളക്കം വരുത്തിയില്ല. നാലഞ്ചുദിവസം ആശ്രമത്തിൽ താമസിച്ചശേഷം എല്ലാവരും ഭീമപുരിയിലേക്കു പുറപ്പെട്ടു അല്പദിവസത്തിന്നുള്ളിൽ അവിടെ എത്തി. പ്രജകളുടെ ആഹ്ലാദസൂചകങ്ങളായ പലവിധ അലങ്കാരങ്ങളോടു കൂടി പ്രതാപസിംഹന്റെ

യും രത്നപ്രഭയുടെയും അഭിഷേകം കഴിഞ്ഞു. സ്നേഹസൂചകമാ
യ സന്ദേശവാക്കുകളെ കൊണ്ടുവന്ന ചക്രവർത്തിയുടെ ദൂതൻ അ
ഭിഷേകസമയത്തെ അവകരിച്ചു. രത്നപ്രഭയെ ഉപദ്രവിപ്പാൻ ശ്രമി
ച്ച ഉലംഖാൻ എന്ന ആ നീചൻ രാജദ്രോഹകുറ്റത്തിന്നു കഠി
നശിക്ഷ അനുഭവിപ്പാൻ വിധിച്ചിരിക്കുന്നു എന്നു ദൂതൻമുഖേ
ന പുതിയ രാജാവും രാജ്ഞിയും അറിഞ്ഞു. ഭീമസിംഹന്റെ ആവ
ശ്യപ്രകാരം ജയസിംഹനെ സേനാധിപതിയാക്കി നിശ്ചയിപ്പാൻ
രാജാവു ആഗ്രഹിച്ചു. എന്നാൽ ജയസിംഹൻ തന്റെ ഇഷ്ടത്തിനെ
വിട്ടുപിരിയുന്നതല്ലെന്നു തീർച്ചയായി രാജാവിനെ അറിയിച്ചു.

അഭിഷേകകോലാഹലങ്ങളെല്ലാം കഴിഞ്ഞു. ബന്ധുരാജാക്ക
ന്മാരെ എല്ലാം ഉചിതമായി ഉപചരിച്ചു അവരവരുടെ രാജ്യങ്ങ
ളിലേക്കയച്ചു. ഒരു ദിവസം സന്ധ്യാസമയത്തു പ്രതാപസിംഹനും
രത്നപ്രഭയും കൂടി രാജധാനിയിലെ വിശേഷമായ ഉദ്യാനത്തിലി
രിക്കുമ്പോൾ ഭീമസിംഹൻ അവരോടു യാത്രപറവാനായി അവിടെ
ചെന്നു. രത്നപ്രഭയുടെ നേത്രങ്ങളിൽ അശ്രുക്കൾ നിറഞ്ഞു. ഭീമ
സിംഹൻ പുത്രിയെ പിടിച്ചു തന്റെ സമീപത്തിലേക്കണച്ചു പറ
യുന്നു.

ഭീമ—"നീ എന്റെ മനസ്സിന്നു അധൈര്യമുണ്ടാക്കരുതു. നിന്നെ
പിരിയുന്നതിൽ എനിക്കും കഠിനമായ ദുഃഖമുണ്ടു്. എങ്കിലും
എനിക്കു എന്റെ കർത്തവ്യകർമ്മത്തെ അനുഷ്ഠിക്കാതെ കഴിക
യില്ല. എനിക്കു പ്രായം അതിക്രമിച്ചു തുടങ്ങി. പുതിയതായി
കീഴടങ്ങിയ രാജ്യം സമാധാനത്തോടു കൂടിയും പ്രജകൾക്കു തൃ
പ്തികരമാംവണ്ണവും ഭരിപ്പാൻ ഞാൻ ഇപ്പോൾ ശക്തനല്ല. ഇ
നി ലൌകികസുഖങ്ങളിൽനിന്നു മനസ്സിനെ നിവർത്തിപ്പിച്ചു
ഈശ്വരഭക്തിയോടുകൂടി കാലം കഴിക്കയാണു് എന്റെ ധർമ്മം.
അതിന്നു നിങ്ങൾ എനിക്കു അനുവാദം തരേണം. നിങ്ങൾക്കു
എല്ലാവിധ ശ്രേയസ്സുകളും ഉണ്ടാകുകയും നിങ്ങളെ ഈശ്വരൻ
രക്ഷിക്കയും ചെയ്യട്ടെ. രത്നപ്രഭേ! പുത്രനോടു കൂടിയിരിക്കുന്നു

നിന്നെ നിന്റെ ഭർത്തൃഗൃഹത്തിൽ വന്നു കണ്ടുകൊള്ളാമെന്ന
ഞാൻ പണ്ടു ആശ്രമത്തിൽ വെച്ചു പറഞ്ഞതു നിനക്കു ഓർമ്മ
യുണ്ടോ? അവസരം വന്നാൽ എന്റെ ആ വാഗ്ദത്തത്തെ നി
റവേറ്റിക്കൊള്ളാം. നിങ്ങൾ രണ്ടുപേരും ദീർഘകാലം സു
ഖമായിരിപ്പാൻ ഈശ്വരൻ സംഗതി വരുത്തട്ടെ." ഇത്രയും പ
റഞ്ഞു കരഞ്ഞുംകൊണ്ടു തന്നെ ആലിംഗനം ചെയ്യുന്ന പുത്ര
യുടെ സമീപത്തിൽ നിന്നു ഒരു വിധത്തിൽ വിട്ടുപോന്നു. പി
റേന്നു തന്നെ സിദ്ധവനത്തിലേക്കു തിരിച്ചുപോകയും
ചെയ്തു.

MUL
041938

17 DEC 1942